

Nr. 51-52

PLUTTEIN

SÓDUR

ESIMENE EESTI KINNITUS AKTSIA-SELTS

EESTI LLOYD

ASUTATUD 1919. A.

TOIMETAB: tule-, elu-, õnnetusjuhtumite-, murdvarguste-,
klaasi- ja veokindlustusi.

Seltsi poolt seni väljamakstud kahjude summa ulatab üle
kahe miljoni neljasaja tuhande krooni.

See on parimaks tõenduseks kindlustamise määratud kasust.

Seepärast kindlustage oma elu ja varandust kuni veel aeg!

SELTSI JUHATUS JA PEAKONTOR Tallinnas, Pikk tän. 11
oma majas, telef. 430-08 ja 448-94.

OSAKOND Tallinnas, Väike-Karja tän. 12, telef. 443-82.

ESINDUSED kõigis kodumaa linnades, alevites ja valdades.

Parimas valikus kodumaa
tekstiiltööstuse saadusi

o s t a t e

kodumaa vabrikute riidekauplusest

HEINRICH TOFER

TALLINN, Suur Karja 15. Telefon 445-23.

Maaväe
Mereväe
Lennuväe

Vormiriiet
kõiki seltsi
ülikonna ja palitu
jaoks alati laos.

Müük soodsail tingimustel suurel ja väikesel arvul.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 51/52

Laupäeval, 24. detsembril 1932.

XIV aastakäik.

*Lugupeetud kaastöölisele, lugejale ja „Sõduri“
veergudel kuulutajale soovib rõõmsaid Jõulupühi ja
edurikast ning õnnelikku uut aastat*

„Sõdur“.

Mõtisklusi saatusest elus ja lahingus.

J. Tõrvand.

Kosmos!... Maailm!... Inimmõistus ei tea tema algust ega otsa. Keegi ei tea, miks õieti sünnivad ja kaovad taevakehad, miks paistab päike, säravad tähed. Keegi ei tea, miks õieti sünnime ja sureme meie, inimesed, kandes hinges elu jooksul rõõmuhäõiskeid ja hetk hiljem kurbust ning valu. Nõrk inimmõistus püüab küll tungida kosmose ja meid ümbritseva looduse saladustesse, kuid kunagi ei suudeta ära määrata alguse algust, lõppude lõppu. Juhitud eesmärgist — alatasa luua soodsamaid elutingimusi üksikule inimesele ja ühiskonnale — inimsugu püüab olla tõeliseks looduse kuningaks ja sel teel ei kohku tagasi ka kõige hädaohtlikumast võitlusest. Selles võitluses mõistus ja tahe on tugevamad relvad ja kindlamad teenäitajad ning abistajad. Ja tulemusiks näeme peadpöörivat teaduse edu, üks saladus teise järele tõesti „seletatakse ära“, loodus ikka rohkem ja rohkem painutatakse inimtahte alla, õigemini — inimene enda huvides ratsionaalselt kasutab jõude ja võimusi, mida pakub loodus. Ja samas ei suuda meie veel õieti elama hakata, kui tunne maapealse lõpu lähenemist. Kiiresti möödub inimese elu. Mis saab edasi? Keegi

ei tea. Võime vaid uskuda, et elu jätkub, nagu seda määranud Kõigekõrgem.

Möödub elu — ühel kiiresti, teisel pärast pikki aastaid. Üks sureb loomulikku vanaduse summa, teine kaob ootamatult, olles veel täis jõudu ja tervist. See on saatatus. Üks on sündinud „õnneliku tähe“ all, teisel ei õnnestu miski. On ka see saatatus? Ja, ning ei. Ja, sest inimesest mitte olenevad välised põhjused ja juhused annavad ühele meist löök löögi järele, teisele aga toovad õnnistust. Ei, — sest loodus on varustanud inimest mõistusega, et igaüks suudaks olla enda „õnne sepaks“. Mõistuse abil inimene peab leidma, mis temale kasulik, mis kahjulik, mis lausa hädaohtlik. Korektiiviks selle juures on meie tunnete maailm, mis koos mõistusega määrab mis võime, mis ei või, mis peame tegema nii iseenda kui ka ühiskonna suhtes teatud olukorras.

Elava olevusena inimene tunneb endas vägevast elualalhoidmise instinkti. Inimene ei taha, et tema elu hävineb või hävitatakse kas loodusejõudude ja juhuse või jälle teiste inimeste vägivalla mõjul. Kuid kõik meie teame, kuid loodusejõud ja mõnikord pime

juhus on surma põhjuseks, kuid inimene tapab inimest kurja tahte mõjutusel, või organiseeritud „tapatalgudel“ sotsiaalsete vapustuste puhul, mis juures impulsiks taplevatele pooltele mitte igakord pole madalad omakasupüüdlilikud instinkid, vaid sageli ka õilsad aated ja sügav veene ja usk oma õigusse teist tappa.

Tänapäeva inimkond on loonud rida organiseeritud riike, milliste üheks õigusepäraseks funktsiooniks on enesekaitse korraldamine. Iga riik tahab tagada endale maksimum julgeolekut. Võitluses oma olemasolev eest satuvad riigid konfliktiks, kus lahenduse võib anda vaid vägivald, sõda, mis sisult on ka organiseeritud tapmine, vastase elava jõu füüsiline hävitamine seni, kui ei murdu ta vastupanutahe. Meil ei tarvitse siin juurelda, kas sõda hukka mõista või õigeks pidada, meie võtame vaid teadmiseks, et seni on sõda osutunud nagu miskiks möödapääsmatuseks. Samuti võtame teadmiseks, et riik saadab vaenuväljale neid oma poegi, kes sõjameesteks kuuluvad oma elukutse poolest ning samal ajal ka sääraseid, kes kutselised sõjamehed pole, vaid kes sõjaväljale peavad minema kodaniku kohuste täitmiseks. Nii ühed kui teised on inimesed, kes surra ei taha, kuid kes peavad selleks valmis olema, s. o. nad peavad seesmiselt sügavasti läbi tundma möödapääsmatust, mida toob kaasa sõda, nõudes ohvreid. Kõikidel neil, kes lahingust osa võtavad, peab olema küllalt moraalseid jõude, et alla suruda elualalhoidmise instinkti.

Kerge on öelda, et peab olema. Raskem on seda tõendada kangelastegudega lahingus. Kui sõdur selgesti teab mis eest ta võitleb, kui ta võitluse eesmärki kõrgeks loeb, siis moraalised jõud ei murdu nii pea. Siis võitluses sünnivad kangelasteod, mida imetletakse hiljem põlvest põlve. Kuid tõenäolik on, et kõik need, kes kangelastena võitlevad, surra ei taha. Igaühes neist pesitseb lootus, et mitte tema ei lange; samas tekib põhjendamata või põhjendatud usk oma saatusesse. Säärane lootus kui ka usk saatusesse võivad olla suureks toeks moraalsete jõudude säilitamisel iga kord, kui sõdur lahinguvälja surmakeerisesse kistakse.

Möödunud sõdade kaotuste statistika tõendab, et kaugelki kõik sõdurid ei lange. Eesti Vabadusesõja ajal näiteks oli mobiliseeritud ümmarguselt 75.000 meest. Neist langes ümmarguselt 3000, s. o. 4%; haigustesse suri umbes 1500 meest, kuna haavata said umbes 15.000 meest. Ajalugu peaaegu ei tunne lahinguid, kus kaotajal poolel langeksid kõik. Miks ei peaks siis sõduri hinges tõesti

pesitsema lootus, et ta tervena tuleb välja ka raskemast hädaohust? Olgugi, et see lootus üldiselt on negatiivse tagapõhjaga (ei lange mina, vaid keegi teine, keda võin kahetseda ja kelle surm sünnitab südamevalu, kuid siiski — mina olen alles jäänud), osutub ta julguse, vapruse ja kohusetunde parimaks abiliseks. Eriti siis, kui sõduri lootus tugineb kas palvetele Kõigekõrgema poole, või mõnele teisele müstilist laadi asjaolule. Lahingu alul keegi võitlejaist ei tea, mida edaspidine toob. Ja kunagi ei maksa otsida vastust küsimusele — kes langeb, kes alles jääb, sest vastust keegi ei anna. Peab süvendama endas lootust, et lahing nõuab ohvriks vaid teatud arv kaasvõitlejaid. Valmis selleks olgu aga kõik. Vastasel korral võime kergesti alistuda elualalhoiu instinktile ja moraalised jõud ütlevad ootamata üles. Sõdur muutub siis „argpüksiks“ ja ei täida oma kohust.

Lahingu lõppedes näeme, et nii mõnegi meie kaasvõitleja lootus elule pole täitunud. Siis ütleme: „Mis teha, see oli nende saatuseks!“ See ütetus võib oma sisult olla sügavam või pealiskaudsem, vastavalt sellele, kas ütleva ise usub saatusesse, või automaatselt kordab kuskil kuulnud väljendust. Lahinguvälja psühholoogia seisukohalt omab sisulise väärtuse vaid põhjendatud ja sügavasti läbituntud usk saatusesse. Ja see viimane ka vaid siis, kui ta ei tumesta mõistust. Et sellest väitest täpsamalt aru saada, peatume vähe selle juures, kuid õieti võib inimhinges tekkida usk saatusesse või fatalism ja missuguseid praktilisi tulemusi võib siit oodata.

Elavana ja mõistusega varustatud olevusena inimene juba ürgaegadel on püüdnud leida vastust küsimusele, miks kõikide inimeste elukäik pole ühesugune, miks elab üks vaid hetki, teine pikki aastaid, miks ühel on õnne, teisel alati kaaslasena õnnetus, või miks õnn ja õnnetus vaheldamisi täidavad inimese eluteed. Nagu meiegi tänapäev ei leia siin vastust, ei leidnud seda inimloomus ka kunagi varem. Ja nagu alati, kus ütlevad üles mõistuse jõud, tekib üks ehk teine usulaadiline maailmavaade, mis tahab olla inimesele varjupaigaks selle tüütava „miks“ küsimuse eest. Nii näeme, kuid vanas Kreekas „Moira“ nimelised jumalannad looduse kõrgemate seaduste kohaselt juhivad inimeste saatust. Inimese sündimine, tegevus ja selle tulemused, juhused elus ja surm — kõik olid saatuse otsused ning jumalannad olid nende otsuste täitjateks. Vanade eestlaste usundi järele kogu loodus oli hingeline ja igal esemel oli oma kaitsevaim (haldjas).

See viipab jällegi eelmainitud vastamata „miks“ küsimusele — mingisugune kõrgem võim peab kaitsmata teatud eset hävinemise eest. Ka igal inimesel oli oma kaitsevaim, millisteks arvati surunud esivanemate vaimusid. Mitte jumalad ei juhtinud muistsete eestlaste saatust, vaid esivanemad ise, keda vanad eestlased austasid ja kellest vanade eestlaste „vaimude ilm“ arenes. See meie esivanemate usund pole, nagu näeme, suunatud kuhugi kõrgele „taeva“ poole, vaid kogu rahva minevik, olevik ja tulevik seotakse maaga, kus esivanemad puhkepaiga leidnud. Iga inimese isiklik saatuse olemine sellest, kas suutis ta äratada enda vastu kõrgemate olevuste (vaimude) heatahtlikkust või pahandas ta neid. Õnn ja õnnetus, edu ja ebaedu loeti sellega ühenduses olevaks.

Üldiselt kõigi nende mütoloogiliste usundite iseäralduseks, mis tegelesid „miks“ küsimusega, oli kindel veene inimhinges, et mis kord saatusest määratud, sellest mööda ei pääse. See oli muistsete rahvaste fatalism. Peab tunnustama, et siit kaugemale pole jõutud ka tänapäevani, vaatamata sellele, et paljude sajandite jooksul fatalismist on huvitatud olnud palju suuri mõttetarku ja usutunnistuste (uskude) ja usundite loojaid ning arendajaid. Kas pole näiteks sisult fatalistik ka kristlaste väide, et ilma Jumala tahtmata ei lange juukse karvgi peast, et kõik maailmas sünnib Jumala tahtmise kohaselt ja et kõige eest, mis inimesega elus juhtub, peab Jumalat kiitma ja tänama. Mõned ristiusu usundid (nagu kalvinism) on lõpuni fatalistikud. Samuti islam või muhameedi usk, milles ainus ja kõigevägevam jumal (Allah) on ette ära määranud mitte ainult inimeste saatuse, vaid ka inimese teod. Kui täpsamalt vormuleerida igasuguse fatalismi alusjooni, siis võiks seda väljendada järgmiselt: „inimene võib ette võtta mis ta tahab, kuid ikkagi peab juhtuma see, mis määratud temale Kõigekõrgema tahtel või pimedate saatuse (juhuste?) tulemusena; seejuures pole tähtis, kas inimene on kõike seda „ära teeninud“ või sünnib see väljaspool igasuguseid sidemeid inimese enda tegudega. Fatalist usub, et mitte ainult välisolekud ja juhused, vaid ka inimese enda tahe juhitakse mingilt kõrgemalt võimult, kes suunab nii inimest ümbritseva välisilma ja inimese enda tegude seesmised motiivid teatud möödapääsematuseni.“

Mis võib eeldada inimeste tegudes säärase maailmavaate (usu) juures? Kahtlemata on inimene siin vaba igasugusest kõhklemisest hädaohu puhul. Sõdur-fatalist priimitiivse usu mõjul vabaneb tahtmata kerki-

vast küsimusest — kas näen veel õhtut kui hommikul lähen lahingusse. Saatuse on seda juba ära määranud ja kõige verisemast lahingust võib sõdur tervena välja tulla. Kui selle juures veel sõdurisse on süvendatud üldised (usust olenevad) väljavaated õndsale elule pärast surma, siis on mõeldavad kangelasteod sedalaadi, nagu võis näha muhameedlaste juures nende maadevallutamise ajajärgul. Kuid nagu igal asjal kaks palet, nii ka siin: fatalism võib kergesti uinutada inimese vaimu ja mõistuse, mis toob välja idamaise kvietismini, kus inimene loobub võitlemast väliste hädaohtudega, alistub saatusele, sest mis sa ka ei teeks, ikkagi sured kui see määratud. Siin võib jõuda absurdumini. Näiteks kui ükski valitsemas mõni hädaoht, mille mõju inimesele teada, ning samas on teada ka abinõud, kuid end kaitsta ja hoida sel konkreetsel juhul, siis terve mõistusega ja elujaatava maailmavaatega inimene ei teeks targasti, kui loobub vastavatest kaitseabinõudest. Oleks rumal, kui sõdur seisaks märklauana vaenlase tule all ilma tegevuseta enesekaitse mõttes, kas hävitades vastast või jälle kaitstes end passiivselt.

Kui see aga nii on, kas võib siis üldse kõneleda tänapäev „saatusest“, kas võib olla tänapäev fatalist selle sõna paremas mõistes? Näib, et sellest kõneleda siiski võib.

Kui ürginimene otsis endale pikse ajal varju puu all ja välk teda seal tabas, siis oli see ürginimese arusaamise järele saatuse. Tänapäeva inimene vaataks sellele teisti. Aga välk tabab elavaid olevusi ka lagedal väljal. Kas on see saatuse? Teatud mõttes ja, sest kuhu peidab end inimene, kui ootamatu äike teda lagedal väljal tabab? Võib olla ükskord suudab inimese mõistus täpsalt ennustada ilma. Tänapäev see on veel vaid vaga soov. Meil hiljuti sai surma üks lendur, kes õhtuses videvikus sattus tihedamasse udusse kui ta arvata võis. Ta oli suurte kogemustega lendur, kes uskus oma võimetesse. Maandudes võõras kohas jookseb tema lennuk pontooniga vastu kivi, mida lendur näha ei võinud. Oli see saatuse? Ja ning ei. Kes ütleb ja, on fatalist halvemas mõttes, sest käesoleval juhul mõistus võis veel aidata. Kes ütleb ei, võtab liig kergesti olukorda, millesse sattus kadunud lendur. Ja paljud juhused lahingupäevilt kõigi nende sõjameeste elust, kes aastate jooksul nägid vast iga päev surma oma silmi ees, nägid, kuis otseses naabruses langesid teised? Kas ei tõenda need juhused siiski, et on midagi, mis üht toob välja tervena kõige verisemast võitlusest, teist tabab pimesi lendav kuul olu-

korras, kus hädaohtu kui sarnast õieti polnudki. On see saatust? Vist küll.

Ei ole liialdus kui ütelda, et lahinguvälja praktika muudab inimesi teatud ulatuses fatalistideks. Kuid samas see praktika õpetab, et kunagi ei tohi saatusele passiivselt allistuda, laskudes kvietismi, ning kunagi ei tohi saatust kiusata, s. o. teha midagi ja toimida mõistuse vastu. Seda viimast nägime küllalt Maaailmasõja algpäevil, kus paljud ohvitserid lugesid väga „noobliks“ püsti ja lutada tule all, pabeross suus. Tagajärjed siin olid väga kurvad. Ja inimesed langesid enneaegu ning ilma kasu toomata oma kodumaale.

Isiklike elukogemuste põhjal minule näib, et ka veel tänapäev tõsiselt võib kõneleda usust saatusesse. Kui see usk on toetatud kainelt kaaluva mõistusega, siis on hinges eeldusi kergemini jagu saada sõjamehe vorusi tumestavast elualalhoiu instinktist ning ühtlasi vaba olla trotslikust saatuse kiusamisest. Olles valmis surmale vastu minema sõjamehe ja kodaniku kohuste täitmisel (paradiisiga ei saa enam meelitada), ei tohi meie

aga kunagi unustada, et tänapäeva lahing palju rohkem kui endistel aegadel nõuab just kaaluvat mõistust ja külma verd. Kui sellele seltsib paras osa sügavasti läbi tuntud usku saatusesse, siis lahinguvälja hädaohud nagu kaugenevad meist, kaotades oma kontuuride teravad jooned ja moraalsed jõud ei murdu siis niipea. Iga sõjamehe, eriti aga juhi kohuseks jääb seepärast ise ennast analüüsida, püüdes jõuda arusaamiseni iseendast, mis juba pool teed iseenda üle valitsemiseni. See viimane on aga raskemaid ülesandeid iga inimese elus. Iga sõdur ja eriti juht peab aegsasti ja igas olukorras jõudma selgusele, mis ulatuses usaldab ta end saatuse hooleks ja kui palju ta võib nõuda oma mõistusest ja tahtelt, et minimumini viia juhuste hävitavat mõju nii iseendale kui alluvatele saadud ülesande täitmisel. Ja kui siiski keegi langeb, siis peab võtma seda kui paratamatust, kui saatust. Ning ei tarvitse otsima hakata, miks langes see, aga mitte teine — vastust ei suuda keegi anda.

Tallinnas, 17. dets. 1932.

1924. a. 1. detsembri sündmustest.*)

K. Laurits.

2. Kuivõrra oldi ette informeeritud seesugusest sõjariistusmässukavatsusest.

Kõiki rahvakihte on läbistanud üldine arvamine, et 1924. a. 1. dets. sündmused tulid meile täiesti ootamata. Seda on kinnitatud kõikjal — küll seltskonnas, küll ametisikute poolt ja ka väga mõjurikastes kohtades. Teissugused mõtteavaldused on jäänud üksikuteks hüüeteks.

Meid lahutab 1. dets. veristest sündmustest juba pikem ajavahemik. On rahunenud meeled ja tundub, et võiksime katsuda erapooletult selgitada, mis meie õieti ette teadsime ja kuidas sellele reageerisime.

Ruumi puudusel ei saa siinkohal käsitleda seda küsimust üksikasjades. Jätame täiesti kõrvale küsimused, kuidaviisi, kelle kaudu j.n.e. olid saadud ühed või teised teated. Võtame neid teateid nii, nagu olid neid võtnud vastavad ülemused, eeskätt tolleaegne ranna, õhu ja sisekaitse ülem —

kadunud kindral Unt ja nagu neist on informeeritud väeosi ja teisi asjasthuvitatud isikuid.

Nagu varemini juba märgitud, otsus — korraldada sõjariistusmäss — oli tehtud aprillikuul 1924. a. (Sõjariistus lööksalkade abil riigikorra kukutamise mõte hakkas liikuma meie kommunistide üksikute juhtide seas juba 1923. a. — mässu ajal Saksamaal; kuid lõplik otsus on tehtud aprillis 1924.)

See otsus leiab vastukaja ranna, õhu ja sisekaitse juhatuses. Koostatakse üldine juhend, mis kannab nimetust „Tallinna garnisoni ülema korraldused kohalikkude kommunistide mässukatse mahasurumiseks“.

See juhend on pandud maksma 28. aprillil 1924. a., mil olid kutsutud ranna, õhu ja sisekaitse ülema juurde kokku 21 väeosa ja asutise ülemat ja kus neid tutvustati kommunistide kavatsustega ning anti instruksioon, kuidas sel juhtumil tegutseda. Juba selles instruksioonis räägitakse, et: 1) kommunistidel on kindel kavatsus Tallinnas kui pealinnas, olgugi kas või lühikeseks ajaks, võimule pääseda, et raadioteel tervele Euroo-

*) Vt. „Sõdur“ nr. 50 s. a.

In memoriam.

Lendurmajor Gustav Matvei †

29. nov. s. a. leidis teenistuskohuste täitmisel surma kv. lendurmajor Gustav Matvei. Kadunu oli üks neist entusiastidest ja pioneridest, kes juba Maaõhukõrgkooli alul otsustas pühenduda uuele, huvitavale kuid hädaohtlikule kutsele.

19-aastasena astub ta 1914. a. detsembris Petrogradi Polithenikumi juures avatud lennuväe mehaanikute kursustele vabatahtlikuna, millel lõpetab edukalt ja teenib mõne aja avio-mehaanikuna enne Petrogradis, hiljem Bakus Ohvitseride Merilennu koolides. Vaimustatud lennuasjanduse võludest, ei lepi mehaaniku kut-

sega ja juba 1917. a. juunis lõpetab ta lendurina Baku Ohvitseride Merilennu kooli ja omab merilenduri kutse. Samal aastal oktoobris ülendatakse lipnikuks.

Hiljem võtab kadunu lendurina osa Murmani operatsioonist enamlaste vastu. Operatsiooni likvideerimisel tuleb Soome kaudu Eestisse ja alustab 1920. a. augustis Merilennu salgas lennuväelase karjääri Eesti kaitseväes. 1923. a. septembris määratakse n.-leitnant G. Matvei Merilennu salga töökodade ülemaks ja 1924. a. märtsis uuel ümbervormeeritud Merilennu eskadrilli ülema k. t. Lõpetab 1926. a. alalisväe ohvitseride kursused. Merilennu eskadrilli likvideerimisega saab Lennukooli aviomotoristide klassi juhatajaks ja õppejõuks mootori ja materjaliteaduste alal. Lennukooli ümbervormeerimisega jääb sama asutusse õppetöökoda ülemaks, kellena teenib kuni käesoleva aasta augustini.

Augustikuul asub vormeerima uut Merilennu salka ja leiab traagilise surma selles allüksuses, kus algas Eestis tema lendurisaatuse rõngas.

Major G. Matvei isikus on meie lennuvägi kaotanud asjatundja lenduri ja vilunud eriteadlase, kes täie innu ja armastusega kogu oma jõu ja mõistuse oli pühendanud temal nii südame ligi olnud kutsele ja mõjuvalt kaasa aitanud meie lennuväe ülesehitamistöös. Alati kohuse- truult omal kohal, suure tööhimuga, kiire ja kindla otsustusvõimega oli tema üks nendest, kelle arvamistega eriti arvestasid tema ülemad.

Lendamine oli temale armsaks saanud; eriti lendamine merel, mille poole tema sagedasti igatses, meelde tuletades oma endiseid merilennukeid. Tema soov täitus, kuid sai temale saatuslikuks.

Langenud major G. Matvei oli armastatud kui vilunud ja osav õpetaja ja kasvataja, ühtlasi kui tubli ja eeskujulik ohvitser. Tema kui tüübilise eestlase lihtsimeelsus ja huumor tegid teda nii oodatuks ja koduseks lennuväelaste peres. Väsimata töömehele, armsale kaasvõitlejale ja sõbrale, kes nii ootamata ja enneaegselt pidi lahkuma meie hulgast jäädavalt, hüüame temale hauda järele:

Andkem au ta mälestusele! Puhaku rahus langenu, kuigi mitte väsinud, kuid surmani kohusetruu kolleeg! Sinust mälestus püsib seni kui püsime meie!

N. J.

pale teatada maksva korra kukutamisest ja nõukogude valitsuse sisseseadmisest, et sellega põhjustada III internatsionaali armee üle Eesti piiri tulekut; 2) kavatakse ja organiseeritakse lööksalku, kes peavad esminema, kuna neile järgneksid tööliste massid; 3) kavatakse muretseda püsse, revolvruid, käsigranaate ja kuulipildujaid; 4) kalalaitung kavatakse võtta ette ootamatult ja ühel ajal kogu linnas, eeskätt telefonis, telegraafis, raadio- ja raudteejaamadele, Toompeale, Sõjaministeeriumile, rahaministeeriumile, vabastada vangid, ära rikkuda veevärk j.n.e.; 5) kohalikke väeosasid kavata-

setakse meelitada mässajate poole (eriti märgitakse 10. rüg., mereväe ekipaaži ja lennukõrgementi).

Kui võrdleme siin märgitud tegevuse kava sellega, kuidas mässukatse tegelikult teostus 1. det. 1924. a., siis peab ütleva, et need ühtuvad kuni peensusteni.

1924. a. suve jooksul täiendatakse ja muudetakse seda instruksiooni rannas, õhus ja sisekaitse staabis mitmel korral ja viimane vastutegevuse kava pandi maksma 6. nov. 1924. aastal.

Suve jooksul tehtud korraldustest väärivad tähelepanu veel järgmised: 26. sept.

saadetakse Kaitseministeeriumist diviisidele informatsioon selle kohta, kuidas Tartus, n.n. Heidemanni organisatsioon kavatses toimetada riigipööret. Selles märgitakse muu seas, et säärane põrandaalune organisatsioon, nagu Tartus oli, on loodud üle riigi.

1. oktoobril teatatakse, et kommunistid ei ole loobunud oma mässu kavast, et lähemal ajal on oodata kommunistide juhtide üle piiri tulekut, et Pihkvas organiseeritakse mingisugust löögigruppi ja et Narvast läheb noori mehi Jamburki, nähtavasti samasuguse löögigrupi moodustamiseks.

Kui meie pöörame 1. dets. mässukatsest osavõtjate seletuste poole, siis näeme, et oktoobrikuust alates tuli mässu juhte üle piiri. Samuti kinnitasid paljud ületulnud, et meie piiri taga olnud organiseeritud lööksalgad, kes pidid mässajatele appi tulema, kuid 1. dets. mässukatse varajase kokkuvarisemise tõttu ei tulnud need mehed välja.

Oktoobrikuu jooksul pööratakse diviiside tähelepanu sellele, et kommunistid püüavad kõigi abinõudega sobitada tutvusi kaitseväelaste hulgas.

6. nov. 1924 nr. 36 all annab ranna, õhu ja sisekaitse ülem, kui Tallinna garnisoni ülem, uued korraldused korratuste likvideerimiseks, mis on sihitud meil maksva riigi korra kukutamiseks.

Nendes räägitakse:

1) kommunistidel on kindel kavatus Tallinnas kui pealinnas, kas või lühikeseks ajaks võimule pääseda, millega neil avaneks võimalus raadio teel kogu Euroopale j.n.e. teada anda Eesti vabariigi kukutamise ja nõukogude valitsuse sisseadmisest, et sellega põhjust ja võimalust anda III internatsionaali armeele üle Eesti piiride tungimiseks — oma seltsimeeste avitamise eesmärgiga.

2) Meie kommunistid organiseerivad sõjariistus lööksalku, kes väljaastumise puhul peavad ees sammuma ja kellele järgnevad suuremad töölistemassid.

3) Kohaliku garnisoni väeosades tahetakse agiteerida selleks, et kommunistide väljaastumise puhul väeosad nendega ühineksid.

4) Luuakse kommunistide juhtivad staapid ja määratakse kindlaks lööksalkade ja töölishulkade koondamiskohad. Staapide ja lööksalkade asukohad ei ole teada; töölishulkade koondumiskohtadeks on arvata vasti suuremad tehased.

5) Välja astuda kavatakse ootamatult ja korraga peaaegu kõigis linnajagudes.

Edsi järgneb korraldus väeosadele ja asutistele, kuidas toimida mässu puhul.

Kui võrdleme siin toodud kava sellega, mis sündis 1. dets., siis võib konstateerida

vaid suurt täpsust selles, kuidas 6. novembril meie kv. juhatus kujutas ette võimalikku mässukatset.

24. nov. antakse korraldus diviisidele, et on selgunud, nagu kavatsevad ja loodavad kommunistid saada relvi väeosadelt ja kästakse kontrollida väeosades alal olevate relvade ja padrunite seisukorda.

Ajavahemikul 6. nov. kuni 1. dets. järgneb veel rida korraldusi ranna, õhu ja sisekaitse ülemalt, millistes kästakse võtta teostatamisele üksikud punktid 6. novembri üldistest korraldustest.

Need on tähtsamad dokumendid kaitseministeeriumi aktidest. Kahtlematult leidub ka siseministeeriumi aktides huvitavaid dokumente selles küsimuses. Kaitseväes tuleb aga eelmistele juurde lisada veel järgmised asjaolud:

- vastavate tegelaste suusõnalised ettekanded vastavatele ülematele;
- vastavate isikute ettekanded Tallinna garnisoni väeosade ja asutiste ülemate koosolekutel.

Tähendatud koosolekuid on peetud ranna, õhu ja sisekaitse ülema juures 1924. a. jooksul (kuni 1. XII) kolm. Neist võtsid osa peale muude politsei ja sv. luureasutiste esindajad, ja neil koosolekudel kanti ette vägagi huvitavaid andmeid. (Näiteks viimasel koosolekul — see oli novembrikuu esimestel päevadel — märgiti, et lööksalkadesse on koondatud juba umbes 250—300 meest, et mässulistel on olemas umbes 60—70 püssi ja umbes sama palju revolvreid j.n.e.)

Niisuguseid isiklike ettekandeid nii üksikutele isikutele, kui ka koosolekutel, muidugi ei saa enam täpsalt üles märkida, selle tõttu ka nende hindamine on väga raske.

30. novembri 1924. a. sündmustest vääriavad tähelepanu järgmised asjaolud, mis on leidnud kinnitust dokumentides.

Kindralstaabi vastavas jaoskonnas oli andmeid, et: a) sama päeva õhtul, s. o. 30. novembril peetakse suurem koosolek põranda all, kuhu sõjaväelastel kästakse ilmuda mundris ja aumärkidega, b) kommunistid on saanud soovitud käsikranaadid ja d) suuremad koosolekud peetakse Juhkentalis ja Kristiine heinamaal. Konstateeritakse: „Ühes eelmistega on tundmus, et lähemal ajal on midagi tulemas.“

Sama päeva hommikul Kindralstaabi vastavate isikute algatusel on ühine nõupidamine kaks politsei-esindajatega. Seal on kõne all kaks küsimust: 1) kas võtta täna õhtul ette suuremad arreteerimised ja 2) kas ei ole karta kommunistide väljaastumist juba täna öösi. Missugused otsused seal on tehtud, või mis

KOLONEL I. RELANDER †

18. novembril s. a. suri Soomes Lappeenranna linnas Häme ratsarügemendi ülem ja Soome endine kaitseväeline esindaja Eestis kolonel Ilmari Relander, kelle surmaga Soome kaitsevägi kaotas väljapaistva ohvitseri ja Eesti kaitsevägi ühe oma parimatest sõpradest.

Kolonel Relander sündis Helsingis 24. märtsil 1894. a. Üldhariduse sai Viiburi segakeskkoolis, mille lõpetas 1912. a. Hiljem õppis Helsingi ülikoolis õigusteadust. Veebruaris 1916. a. lahkus ülikoolist ja astus teenistusse Saksamaal soome vabatahtlikest vormeeritud Kuninglikku 27. Preisi Jäägripataljoni, mille koosseisus võttis osa muuseas ka lahingutest Riia rindel. Maailmasõja ajal käis Saksa kindralstaabi ülesandel mitmel korral salajaste ülesannetega Soomes. Veebruaris 1918. a. astus teenistusse Soome kaitseväge ja määrati Karjala ratsajäagrite rügemendi eskadroniülemaaks. Soome Vabadusesõjas tegi kaasa paljud lahingud, võttes osa muuseas ka Viiburi linna ja Ino kindluse vallutamisest. Pärast Vabadusesõda teenis adjutandina I. Lapi gruppis, eskadroniülemana ja majanduseülemana Häme ratsarügemendis ning intendandina ja ülejateeniijate kooli ülemana ratsabrigaadis. 1922. a. õppis Poola ratsaväekoolis. 1926. a. lõpetas KSK kursuse Soomes ja määrati Kindralstaabi välisjaoskonna ülemaaks. 1927. a. alates täitis Kindralstaabi II osakonna ülema kohuseid, olles 1930.-31. a. ühtlasi kaitseväliseks esindajaks Eestis. 1931. a. määrati Häme ratsarügemendi ülemaaks, millisel ametikohal teenis kuni surmani.

Leitnandiks ülendati 1918. a., rittmeistriks — 1919. a., majoriks — 1924. a., kolonelleitnandiks — 1927. a. ja koloneliks — 1931. a. Kindralstaabi ohvitseriks nimetati 1927. a.

Peale Soome Vabaduseristi 3. ja 4. kl. aumärkide omas kolonel Relander rea välisriikide aumärke, nende hulgas ka meie Kotkaristi III klassi aumärgi kodanliste teenete eest.

A. S.

Kolonel I. Relander †

suguseid vaateid väljendatud, selle kohta ei leidu dokumentides andmeid.

Samal päeval, s. o. pühapäeval, 30. nov. kell 1300 Kindralstaabi vastava jaoskonna ülem on palunud kokkusaamist ranna, õhu- ja sisekaitse ülemaga ja esinenud ettekandega olukorrast, kuid missugused küsimused olid seal kõne all, selle kohta puuduvad jällegi dokumentaalsed andmed; on vaid märkus selle kohta, et luure juht tahab teha suu-remat haarangut Kristiine heinamaal kell 11 õhtul. Selleks on vaja välja tuua allohvitseride kool ja sõjakool. Seda haarangut aga ei teostatud. Küll aga on märgitud mõningad korraldused täitmiseks väeosade ülema-tele 1. detsembril.

Kuid 1. det. kell 0530 algasid kommunistlikud lööksalgad oma rünnakut ja kõikjal ja kõik ütlesid ja ütlevad, et see tuli täiesti ootamatult.

Arvestades ülalloeletud asjaolusid, tundub, et see oli meile psühholoogiline ootamatus. Meie ei uskunud seda — meie ei tahtnud seda uskuda. Neiberg, kirjeldades mässukatse ebaõnnestumise põhjusi, märgib, et see mässukatse oli ootamata nii kodanlastele kui ka tööliste: keegi ei uskunud seesugust järsku muudatust kommunistide taktikas.

Kui meie pöördume tolleaegsete meeleolude ja arvamuste juure, siis näeme ka seda uskumatust igal sammul. Oieti see ei ole ainult uskumatus, vaid ka asumine küsimuste ja nähtuste juurde eelarvamustega.

Kõigil oli veel elavalt meeles revolutsiooni sündmused Venemaal 1917. a. Usuti et ka meil mässukatsed võivad alata ja tekkida vaid rahva massiliste rahutuste näol.

Usuti et lööksalkade loomine suuremal arvul põranda all on võimata, ja kui neid ka

luuakse siis ei kujuta nad endast kuigi suurt sõjalist jõudu.

Arvati et kommunistid tunnevad siiski meie sisemist olukorda ning ei söanda astuda välja relvastatalt mõnekümne püssiga ja revolvriga.

Tolleaegsest ajakirjandusest käib läbi pu-nase niidina: *m e i l p o l e m i d a g i k a r t a*. Tõsi, mõnedes lehtedes on toodud vahel ka üksikuid märkmeid kommunistide ettevalmistustest ja võimalikkudest kavatsustest, kuid järgmisel päeval, kas samad lehed või teised, toovad täiendavaid selgitusi, et need andmed ei vasta tõele, on asjata ärevuse tekitamine j.n.e.

Samal ajal ilmub teateid nagu ähvardaks meid riigi pööre katse mujalt, nimelt paremalt poolt.

Krooni paneb pähe seesuguse meeoleu loomisele ühe Tallinna ajalehe artikkel 29. novembrist 1924., milles pealkirja all „Kas jälle kaitseliidutamise“ muu seas kirjutatakse: „Mis on siis lahti? Kas Eesti kaitsevägi ei täida enam oma kohuseid? Kas ähvardab meid kodusõda või miski muud sarnast? Ei

kaugeltki! Elu läheb normaalselt rada, kord on kindel ning riigikodanikud ise hoiavad seda“.

Nii arutleti, kaalutleti ja kirjutati kuni 1. dets., ja kui 1. detsembri varahommikul kõlasid püssipaugud tänavalt, siis ütlesime kõik: „Küll tuli ootamatult,“

Oleks ekslik arvata, et need kaitsekavad, mis olid koostatud vastutegevuseks, ei omanud mingisugust tähtsust. Kahtlematult neis peitus mässu katse kiire mahasurumise peatugeid. Kahtlematult mõjutas mässukatse kiiret likvideerimist ka politsei energiline tegevus enne 1. detsembrit, mille tõttu kommunistlikud lööksalgad osutusid väiksemarvulisteks.

1. dets. tuli ootamatult, sest tõesti ei saadud ette teada, et see löök antakse just 1. dets. varajasel hommikul. Kõik muu, nagu selgub üaltoodust, oli teada isegi väga suurte peensusteni ja, võib olla, teissuguste meeolude juures see tundmus 30. novembril, et väljaastumine on lähemate päevade küsimus, oleks laienenud ka suuremale hulgate.

Teenistuse- ja palgatingimused kaitseväes.

Kauemat aega vältev majanduslik surutis on kõige muu kõrval väga tunduvalt raskendanud ka riigi eelarve tasakaalustamist. Raskuste vältimiseks on siin seni osutunud üheks peamiseks abinõuks riigiteenijate palkade kärpimine, mis seisab tõsiselt päevakorral ka praegugi. See lahendustee on leidnud ägedat arvustamist, vastuseismist ja kutsunud esile rea aktsioone, mille juures kahjuks pole mööda pääsetud ka elukutseliste kaitseväelaste — ohvitseride ja allohvitseride — teenistuse- ja palgatingimuste tõeloludele mittevastavast käsitlemisest, ehkki kaitsevälased seisavad kaitseväe distsipliini huvides aktiivsest palgavõitlusest täitsa eemal, mis loomulikult omakorda nõuaks vastavat suhtumist ka teiselt poolt. Tarvitseb siinkohal vaid meeldetuletada, millisesse tänamata osas asetati täitsa teenimatult kaitsevälased avalikkuse ees hiljuti, eelmise valitsuse kavatsuse puhul kavatsatud palgavähendamise alt välja jätta kaitseväge.

Kaitsevälaste palkade küsimuses lähtutakse harilikult kolmest põhiväitest: 1) kaitsevägi on asetatud palga mõttes erisoodustusse (varustuse- ja korterirahad!); 2) kaitsevälaste erisoodustamine riigiteenijate ees

on ebaõiglane ja ülekohtune, kuna teenistus kaitseväes ei erine raskuse ja vastutavuse mõttes millegagi harilikust riigiteenistusest; 3) kaitseväe eripensioniseadus võimaldab kaitsevälastele mittepõhjendatud soodustusi, sest selles puudub vanuse alammäär pensionile minejatele ja arvestatakse ainult väljateenimisega.

Mis puutub varustuse- ja korterirahadesse, siis ei ole siin tegemist mingisuguse erisoodustusega, s. o. lisatasuga, vaid hariliku palga mitmes osas ja mitmel viisil saamisega, kusjuures natuuras saadava varustuse arvel on rahaline palk üldiselt normeeritud madalamana kahe astme võrra. Sellise palgamooduse on põhjustanud kaitseväteeniuste erisilme ja erinõuded ja see on maksev ka välismaa sõjavägedes, mis tohiks olla parimaks tõenduseks selle vajadusest ja elulikkusest. Kaitseväe vormiühtluse nõue tingib vajaduse ühtlase välimusega, kvaliteediga ja kandetahtaegadega riidevarustuse järele. Teisuguse korra juures kujuneks riidetuse väga kirjukuks ja mitmekesiseks. Kaitseväe osade paiknemine väga lahknevates olukordades ja tingimustes omakorda teeb vajalikuks kaitsevälaste korteriküsimuse ühtlase nor-

meerimise. Tähendada tuleb, et ettenähtud riidevarustuse normid kaugelgtki ei vasta, eriti pärast korduvaid varustuse kärpimisi, tege-liku elu nõuetele, kuna riidekulutus kaitse- väes on suur ja nõuab kaugelt suurema osa palgast kui seda nõuab harilik riigiteenistus.

Vabadusesõja päevil oli kaitseväge meil ainumaks varustusesaajaks natuuras, hiljem on aga hakatud riidevarustust andma kaitse- väe kõrval ka terves reas ametiasutistes. Kas see sünnib igalpool rahapalga vastava vähen- damise teel või mitte, selle kohta puuduvad täpsad andmed, on aga siiski põhjust arva- miseks, et sel alal küll mõnes teises amet- konnas juttu võib olla erisoodustuse kasu- tamisest. Ka ei saa siinkohal vaikesid mõs- da minna asjaolust, et paljudes ametkonda- des on riigiteenijale kindlustatud lisatasu, õigemini palk varjatud kujul, igasuguste preemiate, ületundide ja teiste lisatulude näol, mis palkade ühtlustamise ja riigi sisse- tulekute suurendamise sihis tõesti vääriksid kaotamist, millele aga seni pole pööratud kuigi suurt tähelepanu.

Kaitseväge teenistuse eriseloom ja rasku- sed, võrreldes riigiteenistuse tingimustega, tohiks olla küll üldtuntud ja üldtunnusta- tud. Et selles siiski võivad tekkida lahk- arvamised, tõendab kahjuks vaid, kuivõrt vähe meil tuntakse ja hinnatakse kaitseväge tähtsust riikliku iseseisvuse kindlustamisel.

Elukutselistel kaitseväelastel lasub kirju- tatud ja kirjutamata seadustega kohustuste raskus, millega pole võrreldav ligikaudugi riigiteenijate kohustused. Teenistuskäigu seadlus fikseerib terve rea põhinõudeid kait- seväelaste isiku kohta, mis asetab neid täitsa erandlikku olukorda ja tingimustesse, silmas- pidades teenistuse ülimalt sihti — alatist val- misolekut oma elu ohverdamiseks riikliku iseseisvuse ja julgeoleku eest. Ülemjuha- taja kindral J. Laidoner iseloomustas ühes omas hiljutises loengus ohvitseri kutsevas- tutust järgmiselt: „Ohvitser ei vastuta juriidilisel, vaid oma eluga“. Piltlikuks näiteks sellele väitele on 1. det. sündmused, kus kaks ohvitseri pidid jätma seaduse ees mitteküllal- daselt energilise, olukorrale vastava teotse- mise tagajärjel oma elu, kuna rida kõrgemal ametikohtadel olevaid politseinikke analoo- gilistel põhjustel vaid kõrvaldati teenistusest.

Kaitseväge juhtkonna tööpäev, ajateeni- jate sõdurite lühikese teenistuseaja juures, ei piirdu riigiametnikkudele ettenähtud töö- tundidega, vaid on kaugelt pikem. Nii kom- paniülema tööpäeva harilik pikkus on umbes 12 tundi. Manöövritel ja taktikalistel õppus- tel kestab tööpäev tihti 24 tundi ja rohkemgi. Töö on alaliselt intensiivne ja kurnav.

Kõige selle juures ühe suurema halb- tusena kaaluv enamik ohvitser ja allohvit- serkonda ei saa kasutada suvepuhkust, kuna sel ajal, laagri- perioodil, töö saadaks just kõige tõhusam. Puhkeajaga saadakse ainult talvekuudel, mil ilmastik ei soodusta kuigi- võrt viibimist vabas looduses, mille kosutav mõju jääb seega paratamatalt kasutamata. Võrdlusena võiks siinkohal mainida kooli- õpetajaid, kes suvel võivad kuudeviisi nau- tida puhkeajaga, samuti ka talvel koolitöö vaheajaga. Ometi aga nii kaitseväge juhtide kui ka kooliõpetajate tööpöld on esmajoo- nel kasvatuslik ja selles mõttes teatud piires raskuselt võrreldav, kuigi kaitsevaelaste õl- gadele langeb palju raskendavaid momente, nagu muuseas suur vastutus varustuse alal ja korrashoiu eest, mis näiteks juba kompani- ülematel ulatub miljonitesse.

Järjest ja kiiresti arenev sõjateadus ning selle kohandamine väikeriigi oludele nõuab meie kaitseväelastelt alatist ja pidevat enese- täiendamist ja süvenemist oma erialasse. Aegajalt tuleb aga osa võtta mitmesugustest pikema- või lähemaajalistest täienduskursus- test. Kuna riik neil puhkudel ei maksa ko- mandeerimisraha, siis tuleb kanda tunduvaid lisakulusid, eriti perekonnalistel, mitmes ko- has elamise tagajärjel. Nii on kutsealalise hariduse täiendamine ja värskendamine õige suurel määral veeretatud just palga arvele.

Kaitseväge juhtkond ei saa vabalt valida alalisemat ja püsivamat teenistuse asukohta. Teenistuse huvides ümberpaigutamine on alaliseks nähteks. See ei võimalda luua kind- lat kodu ja korraldada elu mugavamalt ja vähemate kuludega. Suviti kohustuslik laag- ris viibimine, manöövritest ja taktikalistest õppustest osavõtt viib kaitseväge juhtide elu välja normaalsetest roobastest ja tekitab liig- seid kulusid, mida ei suuda katta sel puhul maksetavad väikesed päevarahad.

Paljudel riigiteenijatel on alalise elukoha tõttu võimalus leida kõrvalteenistust, kaitse- väes see võimalus puudub, seal on ainumaks tasuks palk.

Üldiselt peab tähendama, et ohvitseridel tuleb kanda suuremaid väljaminekuid iga- päevases elus igal sammul ja nii väga mitmel alal just ka oma kutseala ja vormi kandmise tõttu, millistest väljaminekutest on vabad ametnikud, eriti maal asuvad.

Pensioniõiguse saamist kaitseväes teha olenevaks teatud eluaastatesse jõudmisest osutub võimataks mitmel väga olulisel põh- jusel. Kõige esmalt kaitseväge teenistuse ras- kuse tõttu inimesed muutuvad teenistusele kõlbmataks varemates eluaastates kui mujal

ametkondades, teiseks sõjaaegne teenistus kaitseväes loeb pensioni aja arvestamises mitmekordselt, millise õigustuse eluaastate vanuse nõudmine ebaõiglaselt annulleeriks. Teisest küljest sõjas (eriti veel mitmes) võidelnute tervislik seisukord on sedavõrt saanud kannatada, et neile teatud vanuseaastate väljateenimine ajaliselt osutuks ülejõu käivaks ja võimatuks, mis tingiks vajaduse pensionile minekuks tervislikkudel põhjustel.

Kõigis välisriikides on kaitseväge juhtkond palga ja teiste hüvede mõttes asetatud riigiteenijatega võrreldes eritingimustesse, välja minnes põhimõttest, — kel lasuvad suuremad kohustused, peab omama ka suuremaid õigusi ja soodustusi. Palkade vähendamisel on kaitseväge palgad jäetud harilikult täitsa puutumata, või jälle muudetud kuigi nimetamisväärsel määral.

Eestis on seni teenistustasu vähendatud kõige rohkem just kaitseväelastel, kuna riidevarustust on kärbitud mitmel korral, kui riigiteenijate palkasid ei puudutatud, nii siis — üldiste palgavähenduste puhul ühisel alusel riigiteenijatega + kärpimised ainult kaitseväes.

Eesti kaitseväge juhtide teenistusetasu on kõigi teiste riikidega võrreldes kõige madalam. Umbkaudse pildi sellest tohiks anda järgnev ohvitseride teenistusetasu võrdlustabel:

Teenistusvanuse tasu ja riidevarustust ei ole arvestatud. Eestis võetakse tabelis toodud summadest maha 4—8% palgavähenduse arvel, 2% pensionikapitali ja 1% ohvitseride kogu heaks.

Teatud huvi tohiks pakkuda palga kõrval saadavad soodustused välisriikides. Lätis saavad ohvitserid lisaks kuupalgale sõduri toidunormi väärtuse rahas, perekonnaabi- raha, riiete- ja kütteraha; Leedus — tasuta korteri või korteriraha, perekonnaabiraha iga kuni 17 a. lapse kohta ja pühade lisatasu; Soomes — perekonnaabiraha iga lapse eest, teenistusvanuse tasu, ulgukindluste abiraha, soodustused ohvitseride korteriteühingutele j. m.; Rootsis — elukalliduse lisaraha, perekonnalisaraha iga 16 a. lapse eest ja asukoha lisarahad; Poolas — perekonnaabiraha iga perekonnaliikme pealt (kuni 5 isikuni), korteriraha, vastavalt asukohale ja perekonnaseisule, raudteel 81% hinnalandust.

Üldiselt ohvitseride tasunormid ei ole välismaadel kuskilgi seotud ega ühtlustatud riigiteenijate tasunormidega, kuna teenistus kaitseväes harilikust riigiteenitusest täiesti erinev ja raskuselt ning vastutusrikkuselt kaugel ületab riigiteenijail lasuvad kohustused.

Ametikoha nimetus	Läti	Leedu	Soome	Rootsi	Poola	Eesti
	Ekr. kuus	Ekr. kuus	Ekr. kuus	Ekr. kuus	Ekr. kuus	Ekr. kuus
Rühmaülem	187.25	222.62	208.32	328.83	198.30	106
Kompaniülem	252.25	328.47	315.84	554.88	279.80	171
Pataljoniülem	336.75	391.97	381.92	735.05	351.30	204
Rügemendiülem	408.75	599.97	546.56	1007.96	478.80	262
Diviisiülem	530.75	821.87	633.92	1322.10	675.80	365

—ts.

Mõtteid mundrist.

Toimetuse avaldab mõningad kirjutised kaitseväge mundri asjus mõttevahetuse korras. Pidades silmas, et soovid ja arvamised mundri asjus lähevad väga lahkku, toimetuse tõstab üles mõtte, kas ei oleks võimalik korraldada mundri kavandite võistlust laiema ringkonna osavõtul, tarbekorral ühes rahaliste auhindade määramisega. Sellega seotud kuludest võiksid ehk ohvitseride ja kaaderallohvitseride kogu võtta osa oma kanda, kuna see küsimus huvitab just neid kõige rohkem.

Toimetuse.

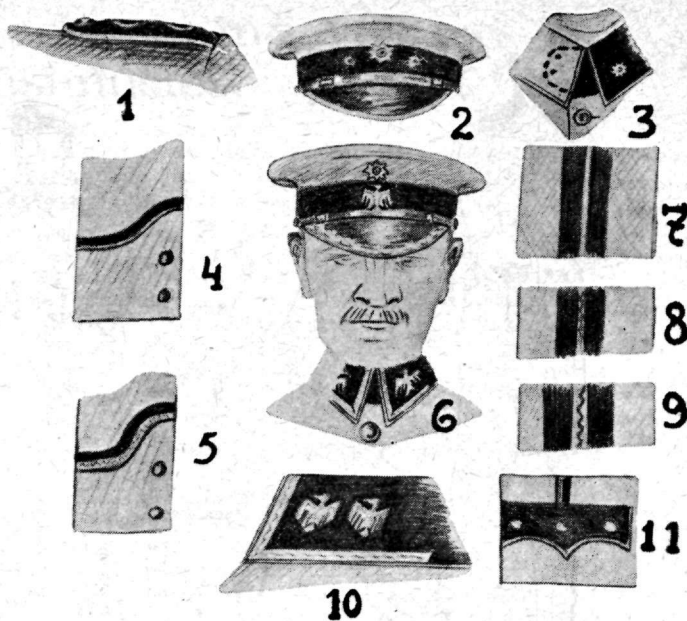
Kaitseväelase üheks vooruseks on, kui ta armastab ja austab oma mundrit, mis on tema elukutse avalik väljendaja ja ühtlasi

teatud väline kohustaja kinni pidama kindlastest seltskondliku läbikäimise, esinemise j.n.e. viisidest. Austades ja armastades oma mundrit, kaitseväelane austab kõigepealt iseennast ja ühes sellega ka kogu kaitseväge. Tihti väidetakse, et munder olevat tööriie ja et sellega ei võivat siduda mingisuguseid teisi küsimusi. Niisuguse arvamuse avaldajad asuvad kahtlematult eksiteel. On ju selge, et kohustused lasuvad isikul — mitte riietusel, kuid on ka selge, et munder on üks riigikaitse mõtte nähtavatest väljendajatest ja sellega esineb teatud määral riigikaitse mõtte kehastajana. Ta on osake kaitseväge väli-

sest — kodanikele nähtavast koorest. Kaitsevägi peab sisendama kodanikele julguse tunde, kindluse ja tahtmise olla tema ridades. Ta sisendab seda oma distsiplineeritud, korralliku ja julge esinemisega, rivivormide ja sammu korrapärasusega ja oma kuni pisiasjadeni ühtlase ja nägusa välise koore — mundriga. Kõigist sellest on munder ja ülalpidamine põhipanevad, kuna nad puutuvad silma kodanikule igalpool ja alati. See paneb mundrikandjatele suuri kohustusi. Munder ja sellega sõjamehe kutse peaksid kodanikule olema sama armsad, kui igale kaitseväelasele. Mundri armastamine rahvalt on tegureid, millele teatud määral toetub riigikaitse. Ainult see kodanik on valmis iga minut end riietuma mundrisse, kes ei näe selle kandmises häbiasja (vt. „Sõdur“ nr. 50 lhk. 1284), vaid kes vaatab selle kandjale kui riigikaitse idee avalikule kehastajale ja seega peab kalliks suurt kohustust välja astuda riigi kaitseks.

Kahjuks ei ole see meil nii. Juba on avalikkuse ette jõudnud märkus (vt. „Sõdur“ nr. 47 lhk. 1203), et „Lõpuks ei saa vaikida Tartu garnisoni mõnede ohvitseride moehaigusest, ilmuda sõjaväeliste pidustustele tsiiviilis, mõne üliõpiskorporatsiooni lindikesega dekoreeritult, kandes seejuures täiesti igapäiset ülikonda j.n.e.“ (minu sõrendus). Nii siis isegi elukutseliste kaitseväelaste peres armastatakse end küll dekoreerida, kuid mitte meie mundriga, vaid millegi muu eraldamismärgiga. See on aja vaim. Üheks põhjuseks on siin kahtlemata meie seltskond, tema vaated ja püüded. Meie seltskonna lojaalsust riigikaitse küsimustes tuleb teravalt alla kriipsutada, samuti ka võhiklust neis küsimusis, mille väljendajaks oli vast möödunud suvel ilmunud artikkel „Päevalehes“ R. K. P. sulest. Peale selle meie seltskonnas valitsev sarnastamise tung, mille jäme ots sihitud just kaitseväelasele, on üheks mõjuvaks mundrisalgamise põhjuseks. Kuid üheks põhjuseks oleme kahtlemata ise. Meie ise peame veel raske kooli läbi tegema kuni jõuame nende eesmärkideni, mida meie küll juba taipame, kuid mis siiski veel udused.

Mul tulevad meelde ühe vana sõjamehe sõnad, kes minu küsimusele, kuidas oli ball keskkogus, vastas: „Väga kena, kuid väga paljud ohvitserid olid erariides. See näitab, et ohvitserid ei armasta oma mundrit ja see on väga paha.“ Kas enamik ohvitseri ei armasta oma mundrit, on raske öelda, kuid et meil erariietamises on mindud üle piiri, on tõsi. Ma ei ole erariiete vastane, kuid igal asjal on oma piir ja minu arvates sõjaväelise

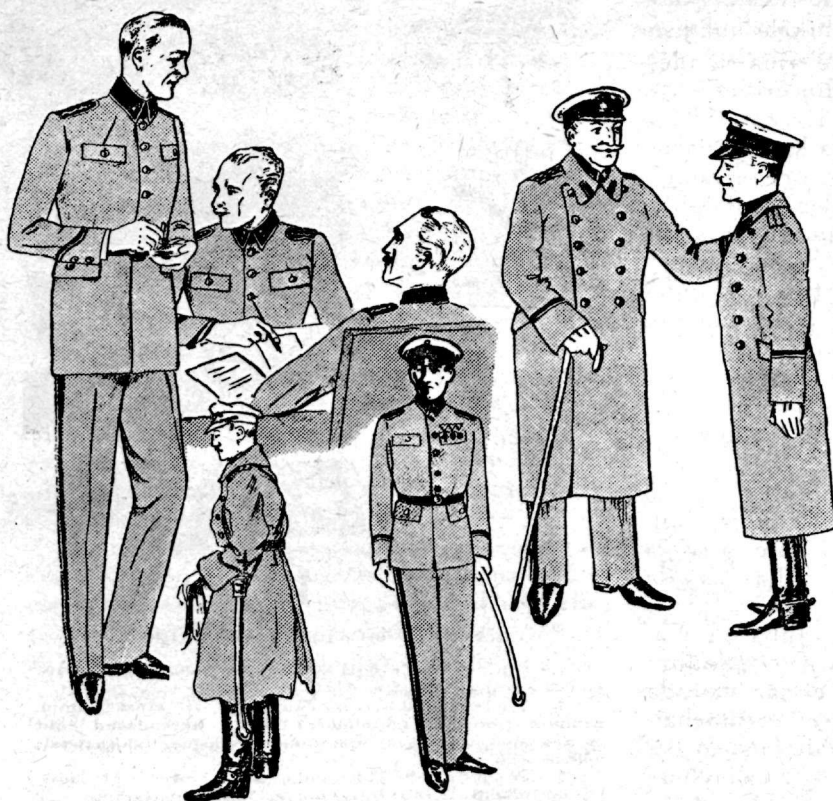
VISANDEID MUNDRI DETAILIDEST.

1. Ohvitseri ölak — must põhi, valge kant ja hõbedane sikk-sakk.
2. Leitnandi suvemüts — must rumm, rummul praeguse mütsimärgi vähe suurendatud täht ja aukraadi tunnused, mütsi nokk mustast lakknahast, hõbedase äärega.
3. Nooremleitnandi krae detail, millel on näidatud kraealuse musta lapi kinnitamine.
- 4, 5, 11. Ohvitseri, vanemohvitseri ja kindrali käikse otsad. Vanemohvitseril musta vöödi all hõbedane pael.
6. Kindrali suvimüts. Lisaks ohvitseri mütsimärgile on vanemohvitseridel stiliseeritud hõbedane kotkas, kindralitel veel hõbedane väljajämmeldud mütsi noka äär.
- 7, 8, 9. Ohvitseri, vanemohvitseri ja kindrali mustad püksi vöödid pikkadel sinistel pükstel. Keset vööti ohvitseridel valge triip, vanemohvitseridel kitsas hõbedane triip ja kindralitel lai hõbedane triip.
10. Kindralileitnandi krae, krael aukraadi tunnuseks kaks hõbedast kotkast. Kindralite krae esiosa on kanditud kitsa hõbedase paelaga.

tel pidustustel, olgu nad ametlikud või poolametikud, peaksid ohvitserid kandma mundrit. Öieti näib, et erariietes käimine ohvitserkonnas on mingi moehaigus ja ta ei näe olevat põhjendatud millegagi selles ulatuses, nagu seda harrastatakse. Erariietes käimine, et olla tundmatu elukutselt, võib küsimuse alla tulla vaid Tallinnas. Teistes linnades pole öieti mõtetki riietuda „tsiviiliga“, sest seal tuntakse igat ühte näo järele. Niisuguses olukorras erariiete kandmine ei saavuta eesmärki.

Meie ohvitser ei ole suure varandusega inimene, ja näiteks kompaniülem, kel naine ja lapsed, ei saa hästi lubada omale korralikku erariiet. Selle vastu nooremohvitserid-poissmehed, elades kokkuhoidlikult, suudavad end siiski varustada „tsiviiliga“. Kuid just need nooremad peaksid kandma vormi; neile on erariie pahatihti õnnetuseks.

Võimalikke mundriküsimuse lahendusi vabadesõjaaegses vaimus.

Kui ohvitser kannab erariiet, siis peab see olema sama korralik kui munder, ja siin tekib paratamatu näht, et üks neist peab jääma lohakile — väga tihti on see munder.

Lõpuks ei saa ka mööda minna meie praegusest mundrist. Näib, et selles pesitsevad mõned tõsised pahed, mis sunnivad mõnikord temast loobuma erariiete kasuks. Üldiselt meie praegusel mundril puudub tarvilik elegants ja vormide ning värvide pehmus. Tal ei ole kokkukõla üksikute osade vahel. Peale selle ta ei ole praktiline, eriti suvel. Oleks üleliigne üles lugeda detailides kõiki puudusi, sest igauks, kes teda kannab, tunneb neid nii kui nii.

Siinkohal tahaks paari sõnaga peatuda teisel küsimusel ja nimelt meie vabadesõjaaegsel mundril. Vabadesõjaaegset mundrit iseloomustab, nii imelik kui see ka ei ole, üks pisiosadest — k r a e. Krae on sedavõrt domineeriv, et rääkides vabadesõjaaegsest

mundrist, siis kõigepealt tõuseb esile krae. See ei ole halb. Mis on meie praeguse mundri iseloomustav joon — hall igapäisus. Seega vabadesõjaaegne vorm näib olevat suurema karakteriga kui praegune.

Peab ütleva, et mitte ükski ohvitserid, kes on kannud vabadesõjaaegset mundrit, vaid ka need, kes seda kannud ei ole, on alati avaldanud sellele sooja poolehoidu. Arvan, et see on traditsioon, mis end avaldab praegu veel vähesel määral, kuid mis tulevikus võib olla toob tagasi mustakraega kuue.

Muidugi oli ka vabadesõjaaegsel mundril rida puudusi, sest ta oli alles kujunemisel. Kuid teda ei püütudki parandada, vaid asuti otsejoones radikaalsele ümbertegemisele. Mundri küsimus peab aga evolutsiooneeruma ja ta nõuab üht otsustavat kätt. Kollektiivne mundriküsimuse otsustamine ei ole alati õnnelik,

sest nii palju kui on inimesi, on maitseid ja vaateid — quot homines, tot sententiae.

Üleliigne oleks esineda siinkohal mingisuguse uue detailse mundri kirjeldusega. Jätkun vahest nendestki paarist juurelisatud visandist, et näidata võimalikke teid ja suundi. Tuleks ehk viibata vaid mõnele isearaldusele, millega visandites toodud munder erineb praegusest. Kõigepealt on krae maha murtud ja ära jäetud pealeõmmeldud taskud. Pealeõmmeldud taskud on õieti riide raiskamine, sest neisse ei saa asetada rohkem kui sisselõigatud taskutesse. Edasi, on võetud pikad sinised püksid musta lampassiga — viimane on mundri peamise lisavärvi — musta lõpetamiseks. Üldiselt on mõeldud mundri põhivärviks praeguse määratud roheline asemel kollakas või halkjas roheline, esimeseks lisavärviks must ja teiseks — valge ja hõbe.

Homo novus.

Riviohvitseride soovest maaväe vormi küsimustes.

Meie kaitseväe vormi küsimused on viimasel ajal ohvitserkonnas jälle teravalt esile kerkinud. Esimese tõuke andis sellele J. Oru kirjutus „Sõduris“ nr. 23/24 — s. a., millest ilmneb, et lähemal ajal kavatsetavat jälle muuta mõningaid vormi esemeid. Nüüd ollakse asjaga juba niikaugel, et väeosi mööda rändab ringi nimetatud kavandi järgi valmistatud müts, missugusele seltsiks on rändama pandud veel mitu teist suvemütsi ja isegi üks talimüts, et asjaosalised võiksid avaldada omi arvamisi. See on tervitatav samm meie vormimuutjailt.

Mis puutub neisse proovidesse, siis on nende ridade kirjutajal võimalus olnud nende proovide üle mõtteid vahetada paljude ohvitseridega, kellest eranditult keegi ei sooviks omale pähe panna nende proovide järgi valmistatud mütsi. Üksmeelselt on kõigile ohvitseridele täiesti vastuvõetamatu „katuseaoline“ suvimüts kõigi selle „ideeliste, stiililiste, ehitustehniliste“ j.n.e. külgedega. Seni esiletoomata puudusena võiks öelda, et see müts annaks enam kui seni ükski teine vormiese on annud ainet karrikaturistidele. Ka mütsimärk ei ole vastuvõetav. Tekib küsimus, mis pooldest on see parem senisest? Kui arvestada veel kollaseid mundri nööpe ja aastme tunnuseid, siis ei saa üldse kõne alla tulla oksideeritud mütsimärk.

Teiste proovide järgi tahetakse kaitseväelastele juhul, kui „katuseaoline“ müts läbi ei peaks lööma, pähe panna midagi kaitsekiitlaste mütsi taolist, millist, karvased kõrvalapid külge asetatult, saaks kanda ka talvel. Siinjuures tuleks küll silmas pidada asjaolu, et kaitseväelastele tuleks võimaldada ikkagi teine müts, kui seda kannavad meie kaitsekiitlased. Kaitseväelaste müts, eriti ohvitseride ja üleajateenijate oma, peaks ikkagi erinema kaitsekiitlaste omast. On ju teada, et enamus maalolevatest kaitsekiitlastest kannavad oma vormimütsi igal pool, vaatamata sellele, kas nad hetkel veavad metsast hagu või on oma sõjalisel õppusel. See asjaolu saaks kaudselt mõjuma meie kaitseväe autoriteedile halvavalt.

Meie praegune talimüts on seni kõigile meeldinud ja kui seda nüüd muuta tahetakse, oleks tõsiselt kahju. Ega pole loota selle asendamist paremaga, mida tõendavad need intendantuurist tutvunemiseks saadatud proovid.

Milliseid muudatusi sooviksid rivis teenivad ohvitserid meie maaväe vormi juures, sellest lubatagu minul paljude riviohvitseride nimel alljärgnevalt ära märkida:

1. Suvimüts (talimüts jääks endine) — üldmuljelt sarnanegu praegusele poola mütsile, kusjuures mütsi sirm tingimata peaks olema nahast. Viimane oleks palju praktilisem vastupidavuse mõttes. Ka võiks kaalumise alla võtta küsimus, kas mütsi sirm ja tormirihm ei võiks olla lakk-

nahast (ei määrduks nii kiiresti kui pruun). Tormirihmale jääksid endiselt alles aastme tunnused. Mütsimärk jääks senine.

2. Palitu — lõige tüeks muuta. Praeguse lõikega palitu ei võimalda eest kinni kandmist, kuid riviohvitser peab peaaegu kogu päeva kanda palitul rihma ja nõutakse, rihma kandmisel palitu peal, kanda palitut eest kinni. Sellepärast oleks soovitatav palitu lõige niisugune, nagu see on praegu meie politseinikel. Selle juures peaks ohvitseridele võimaldatama palitu kandmist ka eest lahtiselt.

3. Kuub — lõige jääks senine, kuid kuue krae peaks olema teist värvi. Viimane kulub ikka kiiremini kui kuub üldiselt ja selleks, et saaks kuue korralikult ära kanda, tuleb paratamatult vahetada krae. Seda asjaolu ei võimalda, kui krae on ühte värvi kuuega, sest ajajooksul kuub on pleekinud, kuid uuest riidest pandud krae muudaks kuue välimust, kuna pleekinud riidet kuskilt osta ei saa. Paljud soovivad musta kraet nagu oli Vabadusesõja ajal ja enne praegust vormi. Tingimata tuleks kaalumise alla võtta ka küsimus, kas mitte aastme tunnused ei oleks otstarbekohasem asetada kuue kraele, sest õlakutele asetatult, nagu on praegu, ei täida nad enam oma otstarvet rakkete kandmisel.

4. Tolmu-vihmapalitu puudub vormi kirjelduses tema kirjeldus; seetõttu iga ohvitser kannab ise lõikega ja ise värvi vihmapalitud — nii nagu neid osta saab kohalikest valmisriiete äridest. Oleks väga soovitatav kui määrataks, millise lõikega ja millist värvi peaks olema maaväe vihmapalitu. Tingimata tuleks lahendada selle juures ka aastmetunnuste asetamine. Võiks kaalumise alla võtta küsimus, kas ohvitseridele ei oleks otstarbekohane ette näha niisugune tolmu-vihmapalitu (keepe), nagu on meie naaberriigis Lätis ja teistes riigis, siis oleks hõlbust vahet teha ohvitseri ja üleajateenija vahel.

Lõpuks paar sõna meie maaväe ohvitseride piduvormi kohta, kes, võrreldes mereväe ohvitseridega, on jäetud hoopis vaeslapse ossa. Nagu teame, ei ole praegu maaväe ohvitseride vorm nr. 1, 2 ja 3 kuubede vahel mingit vahet — ei lõikelt ega värvilt. Tuleks tõsiselt kaalumisele võtta ka meie maaväe ohvitseride piduvormi küsimus. Piduvorm peaks erinema töövormist kõigepealt just värvilt ja teiseks ka lõikelt. Kulusid selle vormi muutmisele ei suurendaks, kui arvestada, et seni maksva korra järgi antakse ohvitseridele selleks vormiriideid. Selle iga kahe aasta tagant antava ülikonna asemel antagu parem iga nelja või isegi iga viie aasta tagant üks korralik piduülikond. Sellega saaks riik ennem kasu kui kahju, arvestades seda, et tumedavärviline kalev sugugi kallim ei ole kui khaki-värviline diagonaal. J. P.-r.

Üleajateenijate vormi muutmise vajadusest.

Üleajateenijate vormi muutmise vajaduse üle on juba avaldatud käesoleva ajakirja kaudu arvamisi ja seisukohti. Kuid selles üldisemas küsimuses pole veel leitud lõplikku ja rahuldavat lahendust. Lubatagu minule kogutud muljete ja tähelepanekute varal kokkuvõetult tuua alljärgnevates ridades paljude Tallinna kui ka provintsi üleajateenijate arvamisi ja soove.

Üldiselt soovitakse, eriti maaväe üleajateenijate vormis, viia läbi mõningad praktilise tähendusega muudatused. Mõeldud muudatused, millised peetakse tarvilikuks ja mis jätaksid praeguse vormi üldise väljanägemise endiseks ning annaksid kulude asemel isegi teatud kokkuhoiu, oleksid järgmised:

- 1) ülikonnariideks peaks olema diagonaal või kalev;
- 2) kuue löige ühe selja- ja kahe küljeõmblusega, värvlitega varukatel ja pealeõmmeldud küljetaskutega;
- 3) õlakud lihtsustatud ja auastme tunnustena tuleks võtta metallmärgikesed;
- 4) vöörihm laiem ja nägusam;
- 5) vorm nr. 2 juurest jätta ära terarelv ühes kande- ja sangrihmaga.

Soovitud muudatuste põhjendusena võiks tähendada, et praegu maksvates vormikirjeldustes on üleajateenijate vormi küsimus lahendatud juba kahel põhimõttel: mere-, ratsa- ja lennuväe üleajateenijad kannavad ohvitseri vormi, kuna aga teised üleajateenijad — ajateenija vormi löike järele õmmeldud kuube. Ajateenija sõdurikuue löige ei ole otstarbekohane: selle järele ei saa kuube õmmelda küllalt hästi keha järele, samuti ei saa uuendada kuue varukaotsi. Korralikuma väljanägemise saamise tõttu ongi paljud üleajateenijad juba lasknud endile valmistada ülikonnad teatud vähemate kõrvalekaldumistega maksvast vormikirjeldusest ja seda just kõige rohkem käesoleva aasta jooksul.

Seepärast tahaks uskuda, et tegelikult elus läbilõõnud ja juba teoks saanud soovitud vormi muudatused leiaksid kiire ametliku lahenduse.

Praegused auastme tunnused — paelad üleajateenija õlakutel — ei ole praktilised. Paelad määrduvad ruttu mingi ülikond omab korratu ja inetu ilme. Paelte sagedane uuendamine on kulukas ja tülikas, kuna iga kord tuleb kuub või

palit viia selleks rätsepa juurde. Riviväeosa v.a.o. õlakute paelte uuendamine maksab 1 kr. 75 senti, seal juures paelte iga on maksimaalselt 3—4 kuud. Seega üleajateenija kuue ja palitu õlakute paelte uuendamine läheb maksma aastas kokku keskmiselt 12 krooni. Õlakumärkide komplekt tuleks hästi odavam ning ühed ja samad märgid peaks vastu isegi mitu ülikonda. Tegelikult on nii, et õlakupaelte sagedase uuendamise kulu tuleb üleajateenijal katta oma palgast. Seepärast oleks soovitatav leida üleajateenija vormile praktilisemad auastme tunnused või suurendada vormi lisamaterjalide muretsemiseks üleajateenijale antava raha normi.

Auastme tunnusmärgidena õlakutel on kõige enam eelistamist leidnud metallmärgikesed, mis peaksid olema lihtsad emailitud mustaks ja asetatud õlaku alumisele otsale (põik-reas). Et hoida ära ohvitseri ja allohvitseri äravahetamist või sarnadust, on mainitud märgikesed mõeldud niisugused, mis täiesti erineks ohvitseri õlakumärkidest kui ka õlakust üldse juba märgikeste teistsuguse asetusviisi poolest.

Ka allohvitseridekooli lõpetamise tunnuseks jätta ära, sest praegu, kus kaitseväes peaaegu kõik riviallohvitserid omavad vähemalt allohvitseridekooli või sellele vastava ettevalmistuse, oleks selle tunnuse kandmine mõtetu ja üleliigne.

Terarelv ühes sangrihmaga tuttide ja topsudega on vorm nr. 2 juures täiesti üleliigne ja isegi inetu ese, mis oleks soovitatav jätta hoopis kõrvale.*) Terarelva sangrihma ja tuttide hinna 2 krooni võiks aga kasutada nägusama vöörihma muretsemiseks. Siis ei oleks ka vajadust tuttide tellimise raha saata välismaale.

Olles veendunud, et neid seisukohti vormi suhtes jagab suurem enamus üleajateenijaskonnast, julgen loota, et ka kõrgemate juhtide poolt arvestatakse avaldatud soove heatahtlikult.

Vold. R—s.

*) Peab imestama, et relvakandmine elukutselise kaitseväljase silmis võib luua inetuse tunde. Relva, olgu see mõök või tääk, salgamine on üheväärne elukutse või mundry salgamisele. Kaitseväljane peab kandma relva uhkusega igal pool ja -ajal. Toim.

Enam kontakti õhu- ja mereväe vahel.

K. Anton.

Kui vaenlane läheneb rannale, siis on lennukite ülesanne järgmine: pommitavad vaenlase lahingulaevu, ründavad ta kergemaid jõude, torpeedivad suuremaid laevu, moodustavad suitsukatet, teostavad taktikalist luuret, toimetavad oma laevade observatsiooni ja korrektoori, hävitavad lennukeid, informee-

rivad vaenlase lähenemisest rannale; moodustavad kaitset vaenlase laevastiku vastu, mis opereerib kommunikatsiooni liinidel või tungib rannaobjektide kallale; teevad kindlaks vaenlaselt miinide sisendamise kohad ja konvoeerivad oma laevu. Need on praktilised reasumeed lennuki funktsioonidest.

Lennuk rannakaitset, resp. mereväe operatsioonides on suurtükk, — ta raske pomm

*) Avaldatakse mõttevahetuse korras. Toim.

on ekvivalentne sõjalaeva suurtüki peakaliibri kuulile, kerge pomm aga vastab vähema kalibri kuulile, ta on miin, — sest pommid, mis langevad laeva läheduses ja lõhkevad vee all, on tegelikult miinid; torpeedotoru — sügavusepomm allveelaevade vastu, kõrge observatsioonipost ja suitsukatte teostaja. Lennuki tegevuse ulatus võrdub ranna- ja merekaitse mereväe omale. Lennuk omab tähtsa rakenduse kõigis mere operatsioonides, olles kõigi ujuvate abinõude teenistuses.

Sõja kogemused näitavad, et ka kõige parem materjalosa ebaõigel käsitlemisel osutub tähtsusetuks. Kõik ülaltoodud rannakaitse õhuoperatsioonid on tihedas ühenduses mereoperatsioonidega ning kannavad puht merenduslikku iseloomu. Seepärast lendurid peavad olema mitte ainult võimelised lennata ja võidelda õhulaevadega, vaid nad peavad olema ka mere taktikud, navigaatorid ja meremehed. See nõuab aastaid meretreeningut. Meeskond peab põhjalikult tundma nii oma kui ka vaenlase laevade tüüpe, nende manööverdamise võimeid, nende kaitse ja pealetungi abinõusid ja mereomadusi igasugustel ilmastiku tingimustel. Rannakaitse lendurid peavad olema täiesti kursis oma laevastiku lahingutaktikaga; nad peavad oskama mõelda meresõja oskussõnadega ja koguni aimama merejõudude juhataja mõttekäiku. Sellest olenevad vead võivad raskesti mõjutada lahingu lõputulemust. Laevastiku operatsioonides on esimese tähtsusega kaugeluure õigel ajal ja õigel viisil kontakti saavutamiseks vaenlasega. Mereluure erineb tunduvalt maaväe luurest tema praktilisel läbiviimisel. Kui maaväe operatsioonidel on lenduril tegemist võrdlemisi statsionaarse ümbruskonnaga, peab mereväe lendur tooma teateid kiiresti liikuvate ja manööverdavate objektide üle. Vaenlase asukoht, tema merejõudude koondis, tema tähtsamate sidepunktide ühtlustamine, tema üksikute harude (abi-laevade) paigutus ja liikumine, tema kiirus, kurs ja silmnähtavad kavatsused — kõik need andmed on suure tähtsuga. Kui võrt täpsalt võib analüüsida situatsiooni, farmuleerida andmeid ja neid anda kiiresti edasi koosseisule, millel puudub täppis merenduse mõistmine ja arvustusvõime? Kas võivad kõik neid kohuseid täita rannakaitse maaväe lendurid, kes on praktiliselt kogenematud

laevade liikumistes ja laevade kahurtule meetodites? Merepraktika ja treening on siin suurima tähtsusega asjaolu. Kus on niisugune treening edukamalt läbiviidav, kas mereväe juures, iseseisva lennukiväe organisatsioonis, kellel ei ole peaaegu mingisugust sidet mereväega?

Edu ja täpsust saavutatakse vaid aastate jooksul intensiivsete harjutustega, koordineerudes kõigi mereväe harude ja liikidega. Neid nõudmisi ei saa täita, näiteks, vastavate kiirkursuste läbi; ka ei saa neid ainult pealiskaudselt külge pookida mõnele parimale mehele. Ei pea laskma silmast, et just mere lennukiväe on rannakaitse elav, kaugeleulatav käsi. Lennukid rannakaitse ja mereväe otstarveteks erinevad paljudes tähtsates üksikasjades lennukitest maaväe operatsioonide jäoks. Pommitus, vaatlus, luure ja torpedomasinad on tüübid, mis omased vaid laevastikule ja nende käsitlejatele on mereolude tundmine ja merepraktika tarvilikud ja möödapääsematud.

Missugust efekti ilmutab lennuk tuleviku rannakaitse ja mereväe operatsioonides? Kes võib seda öelda? Probleem on liiga keerukas, praktilised lennuoperatsioonid merel on veel liiga elementaarsed oma olu poolest, ja tingimused on liiga kiiresti muutuvad, et nende küsimuste peale võiks anda mingisugust kateoorilist vastust. Ühte võib ainult öelda, et lennuk peab olema rannakaitse vahend, mis võimaldab merelaevale, — igale merelaevale, välja arvamata kaubalaeva — teostada purustavaid efekte kaugusel, mis kümme korda suurem, kui kõige võimsama ujuva suurtüki kaugus; vahend, mis annab iga nägemuse kümme korda suurema, kui see praegu on; vahend, mis lisab palju juurde suurtüki laskekauguse efektiivsusele, hoides samal ajal laskjast laevast eemal torpeedoataake; on vahend, mis võimaldab juhtida kahurituld vaenlase pihta, ise jäädes täiesti nägematuks. Niisugune vahend ei või mitte jätta avaldamata sügavat mõju kõigile mereväe operatsioonidele ja ranna üldkaitse jõule. Lennukit kaitseabinõuna peab väga hindama, kuid ka mitte ülehindama teiste tarviliste rannakaitse abinõude arvel. Õhukaitse ja merevägi täiendavad üksteist ning peavad sammuma käsikäes.

*1933. aastaks tellib ning loeb „Sõdurit“
iga elukutseline sõjamees!*

Londoni ülikooli

„The Imperial College of Science and Technology“

juures asuvas Briti õhuministeriumi mootorite labora- tooriumis eesti põlevkivi-bensiiniga toimitud mõningate katsete tulemusi.*)

Dipl. ins. V. Post.

Praegusel ajal kütteainete detonatsioonikindluse määramiseks kasutatakse peamiselt kaht meetodit:

- 1) katsetamist alalise kompressioonisuhtega mootoris ja
- 2) katsetamist muutuva kompressioonisuhtega mootoris.

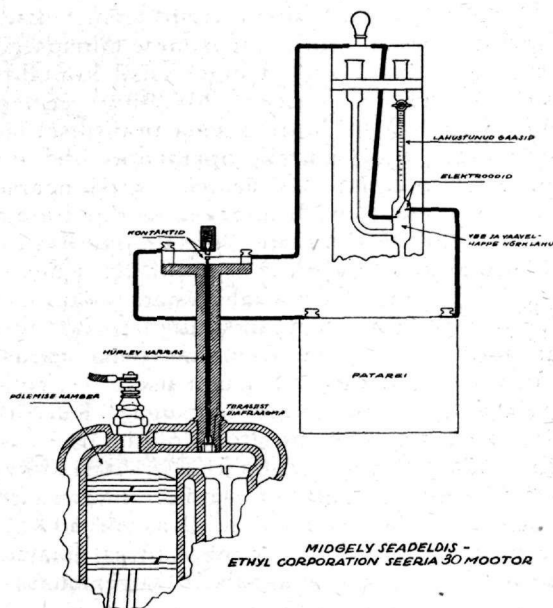
Esimese meetodi loojateks on ameerika insenerid Midgley ja Boyd. Teise meetodi leiutajaks on inglise teadlane Ricardo.

Kütteaine detonatsiooni algus mõlemas nimetatud (ja igas teises) mootoris oleneb reast tegureist, milliseid mootori töötamise kestel võib muuta ja konstruktiivsetest teguritest, milliste iseloomu muuta ei saa. Esimeste hulka kuuluvad õhu ja bensiini segu (vaene või rikas), süütamise reguleerimine, silindri täite tihedus, s. t. gaasiheebli seis, mootori tiirud, temperatuur ja kompressioonisuhe. Viimane ainult teise meetodi kasutamisel. Muutmatute tegurite hulka kuuluvad põlemisekambri kuju ja küünalde asukohad, silindri mõõdud ning kompressioonisuhe, mis on muutmatu ainult esimese meetodi kasutamisel.

Eelpooltoodust on selge, et detonatsiooni algus oleneb kütteaine omadustest, kuid ühtlasi kasutatava mootori muutuvate ja muutmatute tegurite mõjust. Seepärast kütteainete detonatsioonikindlust mõlema meetodiga on võimalik määrata ainult suhteliselt teatud hästituntud omadustega standard kütteainele. Niisugusteks standard aineteks estoliini katsetamisel olid Shell aviobensiin nr. 1 ja bensool. Nende ainete iseloom toimitud katseteks oli küllaldaselt muutmatu. Universaalse ühtluse saavutamiseks detonatsioonikindluse määramisel ameeriklaste esikujul viimasel ajal standard võrdlusainetena on hakatud kasutama keemiliselt puhast heptaan ja oktaani. (Kasutamist laboratooriumis takistab väga kõrge hind. Mõlemad maksavad umbes 100 EKr üks gallon — 4,5 ltr.) Neist esimene on pro ja teine anti-detonatsiooniline. Olenevalt sellest, millisele oktaani-heptaan segule vastab katseta-

tud kütteaine, — detonatsioonikindlus määratakse oktaaniarvuga, niisama kui estoliini detonatsioonikindlus määrati bensooli hulga Shell aviobensiinis nr. 1 (või bensooli hulga estoliinis kui estoliini detonatsioonikindlus oleks olnud väiksem Shelli bensiini omast).

Midgley seadeldis on ühesilindriline mootor (Ethyl Corporation mootor seeria 30) kompressioonisuhtega 7,2/1. Silindri peasse on paigutatud terasest diafragma, millele toetub otsaga n.n. hüplev varras (joonis nr. 3). Varras on tegelikult voolulülili. Varda liikumise ulatusest ja ülemises asendis viibimise kestvusest oleneb voolu lülitusaeg — seega vooluhulk. Normaalsete survete esinemisel silindris varda liikumise ulatus ei ole küllaldane voolu lülitamiseks.

Joon. nr. 3.

Detonatsiooni esinemisel surve silindris suureneb, ühes sellega varda liikumine. Detonatsiooni suurus määratakse vooluhulgaga, mida varras voolu lülilijana laseb läbi seadeldisest. Tegelikult sünnib see vooluringis

*) Vt. „Sõdur“ nr. 50 s. a.

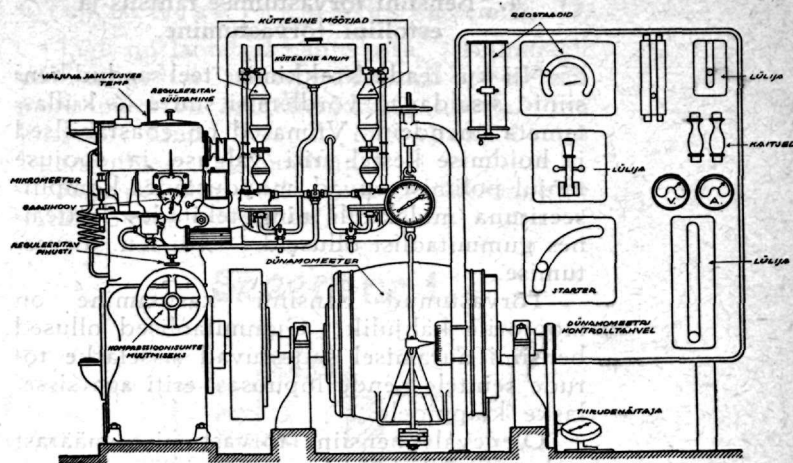

oleva takistuse temperatuuri mõõtmisega tundelise püromeetriga 0—100 jaotatud skaalal (vanematel seadistel detonatsiooni suurst mõõdeti vee ja väävelhappe segust vooluga lahustatud gaaside hulgaga).

Katse toimus järgmiselt: mootor pandi tööle estoliiniga. Jahutusvedeliku temperatuur reguleeriti 100° C ja mootori tiirud 600 peale. Eelsüüde (5°) ja segu seati maksimaalse detonatsiooni saavutamiseks ning pandi tähele osuti seis detonatsioonimõõtja skaalal.

Kasutades vahelduvalt estoliini ja mitmesuguseid bensiini ja bensooli segusid, leiti segu, mis mõõtjal andis sama arvu kui estoliin. Niisuguseks seguks osutus 21% bensooli ja 79% Shell aviobensiini nr. 1. See tähendab, et estoliini detonatsioonikindlus selle meetodi järgi oli märksa kõrgem kui Shell aviobensiini oma — võrdues 79/21 Shell aviobensiini nr. 1 ja bensooli segule. Arvestades seda, et 80/20 Shell aviobensiini nr. 1 ja bensooli segu oktaani skaala järgi annab arvu 76, võib järeldada, et estoliini oktaaniarvuks tuleb lugeda umbes 76—77. Ricardo seadeldis (Mootor E. 35) kujutab enesest Midgley omast mõõdetudelt suuremat ühesilindrilist mootorit. Tõstes vii madaldades silindri pead on võimalik muuta põlemisekambri mahtu — seega kompressioonisuhte. Muutmine on võimalik mootori töötamise ajal (joonis nr. 4). Esimese katsetamisi juures muutmatu kompressioonisuhte siin on tehtud muutuvaks ja detonatsioonikindlust määravaks teguriks. Selle meetodi juures endised muutuvad tegurid nii kui eelsüüde suurus ja bensiini ja õhu segu iseloom seatakse nii, et mootor näitaks maksimaalset võimet. Mootori maksimaalse võime juures kütteaine detonatsioonikindlus väljendatakse siis kompressioonisuhtena (kõrgeim kasulik kompressioonisuhte), millisel silindris esines kõrvaga kuuldav detoneerumine. Peab tunnustama, et selle meetodi tingimused on lennukimootori tegelikule töötamise olukorrale märksa lähemal kui Midgley seadeldise kasutamisel.

Katse toimus järgmiselt: mootor käivitati ja lasti töötada estoliiniga kuni kõik katsel esinevad tegurid olid seatud püsivasse seis (vee temp. 70° C, eelsüüde 30°, tiirud 1500) ja mootor näitas maksimaalset võimet. Madaldades silindripead, kompressioonisuhte suurendati kuni nõrgalt tulid kuuldavale kütteaine detoneerumist mänkivad teravad metallilise kõlaga löögid silindris. Saadud kompressioonisuhte määrati seadeldise küljes oleva mikromeetri abil. Katse mitmekordse kordamisega vahelduvalt estoliiniga ja Shell

RICARDO SEADELDIS—MUUTUVA KOMPRESSIOONISUHTEGA MOOTOR, E 55^a

Joon. nr. 4.

aviobensiiniga nr. 1 mõlemad kütteained selle meetodi järgi osutusid võrdseteks, andes kõrgemaiks kasulikuks kompressioonisuhteks 5.2/1.

Ühtlasi näitas mootor mõlema kütteainega töötades ka võrdset võimet 31 HP.

Estoliini juures tähelepanud tagajärgede erinevus katsetamisel Midgley ja Ricardo meetodite järgi ületas kõik samas laboratooriumis teiste kütteainete katsetamisel näidatud tagajärjed. Seni tagajärgede erinevus oli alati püsinud võimaliku eksperimentaalse vea piirides. Seda arvestades laboratooriumi juhataja võttis ette isiklikult rea kontrollkatseid. Erinevus tagajärgedes jäi aga endiselt püsima. Erinevuse põhjusi ei suudetud seletada ka järgnevate katsetega, kus katsed toimusid mootorite jahutusvedelikkude mitmesuguste temperatuuride juures 20° C—150° C.

Esinenud nähte põhjuseks võiks olla estoliini ja Shell aviobensiini nr. 1 tunduvalt erinevad keemilised koosseisud.

Nii kui eelpool tähendasin, estoliin sisaldas 11% aromaatilisi ühendeid, 2% naftene, 16% parafiine ja 71% olefiine. Shell aviobensiin nr. 1 koosseisuks oli 8% aromaatilisi ühendeid, 35% naftene ja 57% parafiine.

On teada, et naftenide rohkus kindlustab kütteainele kõrge kasuliku kompressioonisuhte. Aromaatiliste ühendite muidu väga hea detonatsioonikindlus teatud olukordades (silindri suuremad mõõdud, kõrgem temp. silindri sisemuses) kaldub halvenemisele.

Kui oletada, et niisuguse kalduvuse omavad ka estoliinis leiduvad küllastamata ühendid, siis seda võiks pidada katsetel saadud erinevuse võimalikuks põhjuseks.

4. Bensiini tõrvastumise tähtsus ja estoliini tõrvastumine.

Nii kui teada, krakkimise teel saadud bensiinid sisaldavad võrdlemisi suure % küllastamata ühendeid. Viimased on ebastabiilsed ja hoidmise kestel eriti valguse ja soojust mõjul polimiseeruvad, moodustades komplisseerituna molekuli ning tekitades küttesaines gummitaolisi olluseid — või n.n. tõrvastumise.

Tõrvastunud bensiini kasutamine on mootorile kahjulik. Gummitaolised ollused bensiini auramisel sadestuvad sisselaske torude seintele nende lõpuosas, eriti aga sisselaske klappidele.

Olenevalt bensiini tõrvastumise määrast sadestus võib põhjustada klapi jäämise avatud seisus (kui sadestus on küllalt suur varrel) või ebahütlase toetumise pesale, mis tekitab pesa ja klapi põlemisi. Mõlema juhuga käib kaasas tagasilöögi võimalus karburaatorisse ja sellega ühendusesoleva mootori põlemasüütimise hädaoht.

Bensiini tõrvastumise aste määratakse n.n. aurutamise katsega. Estoliiniga katse toimus järgmiselt: 25 cm³ bensiini valati väiksesse vasknõusse. Nõu hoiti keeva vee vani peal üks tund aega. Selle aja kestel bensiin auras ära. Jäägiks osutus 7,5 mg kleepuvat ollust, seega 15 mg 50 cm³ kohta või 0,04%. Lennukimootorite küttesaine maksimaalseks tõrvastumise piiriks inglismaal on 0,01%. Sellele vaatamata lennukimootorid võivad aga töötada ka tunduvalt rohkem tõrvastunud küttesainega — nõudes vaid paremat järelvalvet ja sagedamaid puhastamisi. Inglaste sei-

sukohast väljamine on väga tähtis määrata bensiini hoidmise võimalusi troopilistes tingimustes. Selleks pudelitäis estoliini hoiti vastavas ahjus 35° C temperatuuris 16. nov. 1931. a. kuni 30. maini 1932. Visuaalsel inspekteerimisel bensiinis võis vaid märgata kollakat helki. Aurutamise katse näitas aga küttesaine väga suurt tõrvastumist, andes jäägina 4 gm paksu õlitaolist ollust 50 cm³ kohta, või ümarguselt 11%. Selle katse tulemused näitavad, et troopilistes temperatuuritingimustes estoliini normaalselt hoida ei või.

Huvitav oli veel määrata tõrvastumise mõju estoliini detonatsioonikindlusele.

Midgley seadeldises katsetamisel osutus tõrvastunud bensiin märksa halvemaks kui enne tõrvastumist. Varemalt estoliin oli detonatsioonikindlam kui puhas Shell aviobensiin nr. 1, võrdudes 80/20 Shell aviobensiini ja bensooli segule. Nüüd aga estoliin nõudis 40% bensooli lisandust, et võrduda puhtale Shell aviobensiinile nr. 1. Võis veel tähelepanna, et mootor väljalülitatud süütamisega töötas edasi — segu isesüütimise tagajärjel. Lahtivõetud mootorit hiljem inspekteerides selgus, et gummitaoliste olluste sadestus oli olnud niivõrt suur, et segu isesüütimise põhjustas söestunud sadestus silindri põlemiskambri.

Ricardo seadeldises tõrvastunud bensiini ei katsetatud. Ligikaudse arvestuse järgi tõrvastunud estoliini kõrgeim kasulik kompressioonisuhe võis vaevalt kününida 4/1. Langus võrreldes endisega seega oleks vähemalt 1,2 suhet.

Üksikvõitleja lahinguline ettevalmistus.*)

A. Salf.

Vägede ettevalmistus sõjaks on muutunud nüüdisajal väga keerukaks, kuid aeg selle ettevalmistuse läbiviimiseks on äärmiselt piiratud. Neil asjaoludel peame kaaluma suurima hoolega, millele pöörata õpetamisel rohkem, millele vähem tähelepanu.

Teaduslik taktika, mis on rajatud 2½ tuhande aasta kogemustele, õpetab, et osavalt teotsemisviiside loomisel on relvastatud võitluses suurem tähtsus, kui osaval relvade kas-

sutamisel. Kui võitlevad kaks poolt, kellest üks on osav laskmises, teine — teotsemisviiside loomises, siis ei või olla kahtlust, et võidab viimane, sest ta suudab luua sellise teotsemisviisi, mis ei lase headel laskuritel ära kasutada nende kunsti. Sellepärast sõjavägede ettevalmistamisel tuleb tõsta esikohale harjutused teotsemisviiside loomises ja meeskonna loomisvõime arendamine, mitte aga relvade käsitamise oskus. Teisele kohale peaks asetama meeskonna tahtejõu arendamise ja alles kolmandale kohale oskuse käsitada relvi. Õeldust aga ei pea nii aru saama,

*) Avaldatakse mõttevahetuse korras. Toim.

et loomisvõime ja tahtjõu arendamiseks tuleb määrata eri õppusi. Neid omadusi arendatakse igal õppusel, kui viimased on korraldatud otstarbekalt; isegi drilli juures ja laskeharjutustel võib ja peab neid arendama.

Osavat teotsemisviiside loomist lahingus ei saa õppida raamatutest; selle kunsti võib omandada vaid kestvate taktikaliste harjutustega maastikul ja kaardil. Ent nende harjutustega peab aga olema ettevaatlik, sest mõned harjutused mitte ainult ei arenda inimeste loomisannet, vaid lämmatavad needki vähesed loomisvõimed, mis on antud inimesele looduse poolt.

Inimese loomisvõimet arendavad ainult säärased taktikalised harjutused, milliste lahendamisel tema loomisvõime võtab aktiivselt osa, see tähendab — milliste juures luuakse uusi teotsemisviise. Need taktikalised harjutused, mille lahendamisel kopeeritakse võõraid teotsemisviise, ei arenda meeste loomisvõimet. Kui inimesed taktikaliste harjutuste juures kestvalt kopeerivad teiste poolt loodud teotsemisviise ja ise midagi ei loo, siis nad kaotavad täiesti loomisvõime, muutuvad saamatuks ja ei oska lahinguväljal ära kasutada oma jõudu, teadmisi ega relvi.

Ka alalised laskeharjutused, kui nad ei ole seotud teotsemisviiside loomisega, pikapeale lämmatavad inimeste loomisvõime.

Kui meie tahame jalaväe meeskonnas arendada loomisvõimet, siis peame seda teema üksikvõitleja taktikalise ettevalmistuse juures. Nendel õppustel iga üksik mees peab harjuma täiesti iseseisvalt hindama olukorda, looma teotsemisviisi ja saatma selle täide. Selleks juht tähendab ära olukorra maastikul või kaardil mitmevärviliste lippude abil ja pärast muudab teda lippude ümberpaigutamisega. Õpilane teotseb täiesti iseseisvalt ja vastavalt sellele, kuidas juht muudab olukorda. Peale lippude juhil peab olema veel kaks väikest sireeni (üks lennuki äratähendamiseks ja teine gaasihäireks).

Õpilastele antakse üldolukord ja olukord oma jao raamides. Esimene antakse suuliselt, teine tähendatakse ära maastikul lippude abil.

Näitena võtame tegevuse tänavavõitlusel, nimelt tänava läbivaatamise.

Üldolukord.

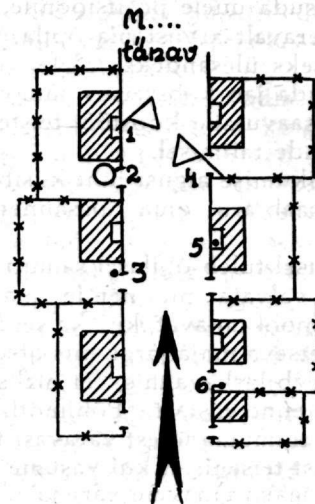
N. linnas valged sõdivad mustadega. M. tänaval lasti mitmest majast valgete peale. Meie jao ülesandeks on puhastada M. tänav mustadest. Majadesse ei ole vaja minna, sest need vaatab läbi eri salk.

Olukord ja o raamides (skeem nr. 1).

Jagu on jaotatud kahte ossa. Kummagil pool tänavat á 3 meest. Mõlemal pool esimene mees on ära tähendatud lipuga. Jao liikumise suund skeemil on näidatud noolega, õpilane — 2. numbrina.

Jagu peatus ja õpilase esimene ülesanne on valida omale positsioon.

Skeem nr. 1

Endise õppemeetodi järgi juht oleks näidanud, kuidas valitakse selline positsioon; pärast seda ta oleks muutnud olukorda ja lasknud siis õpilasel iseseisvalt valida positsiooni. Sel õppemeetodil on kaks pahet: 1) õpilased harjuvad kopeerima oma juhi tegevusviise ja 2) ta arendab võrdlemisi vähe õpilaste loomisvõimet. Õpilase loomisvõime saab palju rohkem võimalusi avalduda aktiivselt, kui ta kohe hakkab iseseisvalt hindama olukorda ja looma teotsemisviisi. Et vead, mis õpilane teeb oma loova töö juures, ei läheks liig suureks, tuleb seda tööd jagada kolme ossa: esimene oleks olukorra hindamine, teine — teotsemisviisi loomine ja kolmas — loodud teotsemisviisi realiseerimine.

Kui õpilane on hinnanud olukorra, siis juht küsib temalt, kuidas ta saab aru olukorrast ja oma ülesannetest. Sellejuures tuleb lasta õpilasel seletada, kust ta ise ja tema jao tulistamisvõimalused j.n.e. Tuld ta võib saada teispoolt tänavat ja majadest, mis kaugel eemal. Omapoolt tänavat ta võib saada tuld ainult majast, mis otse tema ees. Tähendatud majade järgi ta peab valvama ja olema valmis tule avamiseks nende suunas. Positsiooni ta peab valima nii, et oleks võimalik teostada suurem kasulik töö, kui seda suudab

teha vastane. Selleks temal peavad olema pa remad vaatluse- ja laskevõimalused kui vas tasel. Kuulide eest, samuti maa- ja õhuvaat luse vastu ta peab olema paremini kaitstud kui vastane. Tänavavõitlusel seesuguseid po sitsioone tuleb otsida värvatel, majaustel ja akendel.

Juht, olles veendunud, et õpilasel olukord on selge, laseb tal asuda positsioonile.

Kui õpilane on sisse võtnud mitteotstarbe kohase positsiooni, siis juht seletab veada ja laseb tal asuda uuele positsioonile, ilma et hakkaks teravalt arvustama õpilase tegevust.

Järgmiseks ülesandeks oleks omandada oskus liikuda ja koosseisus tänava läbivaatamisel ja saavutada koostöö teiste meestega selle ülesande täitmisel.

Enne liikumise algust juht küsib õpilaselt, kuidas ta saab aru oma ülesannetest liikumise ajal.

Liikumisel tuleb õpilasel samuti nagu paigal olleski valvata nii nende majade järgi, mis on teispool tänavat, kui ka selle omapool tänavat asetseva maja järgi, mis otse tema ees. Liikuda tuleb laskevalmis, et oleks võimalik tuld avada enne vastast. Põhimõttikult liikumine peab toimuma ühest värvast teiseni või ühest uksest teiseni, et kui vastane avab tule, õpilane ei jääks tänavale varjeta. Mehed liiguvad üksteise järgi niisugusel kaugusel, et tule avamisega igäühel oleks kerge leida varju.

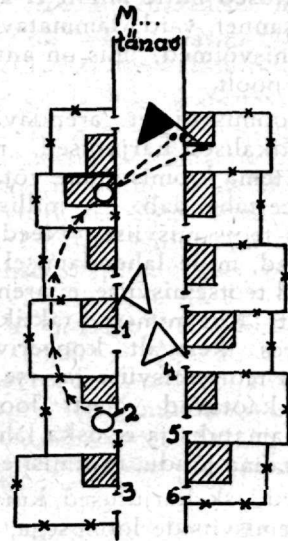
Kui õpilasel on ülesanne liikumisel selge, siis juht käseb lipumeestel alata liikumist. Vastavalt sellele, kuidas liiguvad lipud, õpilane teeb täiesti iseseisvalt. Kui õpilane teeb vigu, siis juht peatab lipumehed, seletab õpilasele tema veada ja laseb teda korrata seda, mis ta on teinud halvasti.

Peatume veel oskusel teotseda olukorras, kus vastane on avanud tule. Selleks juht (nagu see näidatud skeemil nr. 2) paneb ühes majas välja musta lipu, mis tähendab, et mustade poolt on avatud tuli.

Juht küsib õpilaselt, kuidas ta nüüd saab aru olukorrast ja oma ülesandest. Sellejuures tuleb teha selgeks, et soodsam on musti rünnata nendel meestel, kes liiguvad samal tänavapool, kus asetsevad mustad, ent tulistamisvõimalused on neil väga piiratud. Et tuld avada, selleks nad peavad jõudma otse maja juurde, kus asetsevad mustad. Mehed, kes liiguvad teispool tänavat, võivad tulistada musti juba kaugelt, kuid rünnata neil on juba raskem. Selletõttu peavad 1., 2. ja

3. number kergendama oma tulega 4., 5. ja 6. numbri lähenemist vastasele. Õpilase laskevõimalused sellelt kohalt, kus ta asetses tule avamisel, ei ole head. Ta peab valima omale parema positsiooni. Mustade tuli kergendab valgetel otstarbekohast positsioonide sissevõtmist ja selle tõttu tuld ei tohi katkestada.

Skeem nr. 2

Head positsioonid peavad võimaldama tänavpoolsete akende, samuti ka nende akende tulistamist, millistest mustad võivad tulistada valgeid nr. 4., 5. ja 6. Need positsioonid on esimesest numbrist eespool (vaata skeem nr. 2).

Uus positsioon tuleb sisse võtta täiesti varjatult ja tuli avada ootamatult. Selleks liiguda mitte tänavat mööda, vaid läbi aedade, nagu näidatud skeemil.

Kui õpilasel on ülesanne ja olukord selge, siis juht laseb tal alata tegevust.

On juhil tegemist õpilastega, kes juba oskavad luua toetemisviise, siis ta laseb neil teotseda vahetpidamata. Selleks ta lippude abil muudab olukorda.

Õpetamisel juht peab ikka silmas pidama, et nende õppuste eesmärk on arendada meeste loomisvõimet, mitte aga selgeks õppida teatud arv teotsemisviise. Kursuse lõpul iga mehe loomisvõime peab olema niivõrra arenenud, et ta suudaks üksikvõitleja ülesannete raamides igas olukorras luua täiesti iseseisvalt otstarbekohaseid teotsemisviise.

Majandusjuhtide koostöö rivijuhtidega.

Missugune peab olema majandusjuht?

Majandusjuhtide all mõtlen, diviisi seisukohast välja minnes, intendanti ja väeosa majandusülemaid. Fayol'i arvates peaks majandusjuhil olema: hea tervis, ilma keha või liikmete vigastusteta; küllaldane haridus; suur energia; suur ja kindel julgus igal ajal vastutust enda tegude ja korralduste eest kanda; täielik oma ala teoreetiline ja praktiline tundmine; oskus valida endale abilisi, neid määrata õigele kohale ja nendelt nõuda maksimaalset, õiget ja edukat tööde läbiviimist, sest juht üksi ei jõua tööd iialgi ära teha, vaid tööedu on suuresti juhtimise oskusest; head administraatori võimed; leidlikkus igas olukorras; ettenägelikkus; kontrollimise oskus, s. t. tal peab olema hea silm ja praktiline mõistus; alaline hool ja mure väeosa või asutise paremasse seisukorda viimiseks ja uuenduste maksmapanekuks; suur taktitunne; oskus tunda inimesi.

Taylori arvates majandusjuht peab mõistma õpetada oma alluvaid, neid õigel teel pidada, neile olema juhiks ja neid viima nii kaugele, et nad huvi tunneksid töö vastu ja armastaksid tööd. Tema arvates majandusjuht peab kaugele ettenägema ja palju mõtlema. Veel peab majandusjuht teadma, et inimestes on egoism; peab teadma, et on inimesi, kes healmeelil kuulavad sõna, kuid kes ei taha, et neid käsutatakse.

Meie peaksimajandusjuhi kohta üles seadma veel järgmised nõuded: Tema peab olema — väga aus; kokkuhoidlik, ka isiklikus elus, sest kes ei mõista enda elu korraldada oma sissetulekute järele, kuidas ta võib osata siis korraldada teiste asju; kaine, kuigi pole just nõutav karskuseseltsi liikmeks olemine, kuid selge pea ja mõistus olgu alati majandusjuhi kaaslased. Joogikohad saavad mittekainetele majandusjuhtidele tihti hukutajateks; mitte hasartmängija, milline pahe on nõudnud palju ohvreid; kindla ja iseseisva iseloomuga, kuid mitte kunagi puu või põikpea. Alluvate arvamisid peab arvesse võtma, kuid otsus tuleb teha endal; järjekindel; otsekohene ja õiglane; hästi distsiplineeritud ja täppis.

Sõjakorral majandusjuht — intendant või majandusülem — peab hoolitsema selle eest, et väeosadel oleks küllaldaselt toitu, varustust, keerdi j.n.e., s. t. majandusjuht peab hoolitsema selle eest, et väeosade majanduslikud nõuded oleks rahuldatud.

Tema peab olema ettenägelik tulevastes tarvidustes, peab tegema vastavad korraldused ja eeltööd. Ajad, mil arvati, et sõda toidab sõda, on möödunud.

Mitte igas olukorras pole tarvis kõike varustust, näiteks: liikumisel võib tarvis minna suurt inseneriala varustust, kuid laskemoona pole sugugi tarvis. Samuti pole tarvis puhkuse ajal laskemoona juurdevedu. Laskemoona ja muu varustuse vajadus on suurelt osalt ka väeliigist.

Toiduainete ja keerdi nõudmine on alati, igas seisukorras ja pea kõigis väeliikides ühtlane: sõdurid ja hobused söövad alati ja iga päev, olgu nad siis liikumas, puhkusel või lahingus. Siin on üldreeglik, et väeosadel ei tohi puududa mitte üks päev nende iga-päevne leib. Sellepärast vajab toidu ja keerdiga varustamine suurt, täpsat, regulaarset korraldamist ja hoolt. See aparaat peab olema paenduv ja iga olukorra kohane.

Ained võetakse kokku kas kohalikelt elanikelt, suuremalt osalt väeosade seljastaga, või veetakse kohale olemasolevatest laadudest. Sellest pole veel küllalt, et ained on võetud kokku, neid on tarvis vedada väeosade lähedusse ja üle anda neile. Sellest on vähe, kui seljataguse laod toiduaineid täis, sest väeosad ei ela sellest, mis koondatud laadudesse, vaid sellest, mis neile juurde veetakse.

Üldnõue on nii kaitseväes kui ka teistes asutistes ja eraettevõtetes: eesotsas olgu üks peremees, kellele peavad kõik alluma. Kaitseväes on see eriti väljakujunenud — rivijuht on peremees, tema juhib rivi, majandust ja kõiki eriteenistusi. Majandusjuht juhib ainult rivijuhi käsu kohaselt oma ala tehnilist külge.

Paistab, et kohalike tagavarade kasutamine on puht majandusjuhi ülesanne ja tema peaks korraldama selle tehnilist külge kas vabaostu või rekvireerimise teel. Loogiliselt arutades jõuame aga selgusele, et ka seda majandusjuht ilma rivijuhi korraldusteta ei saa läbi viia. Esiteks on majandusjuhil tarvis volitust rekvireerimiseks, teiseks on teadmatal tarvis raioon, kus ta rekvireerida või osta võib ja kolmandaks on tarvis teada, kuhu paigutada rekvireeritud ained. Kõik see on rivijuhi kävatsustest. Neljandaks on tarvis abijõude ja neid võib anda ainult rivijuht.

Teedel liiguvad väeosad, voorid, sünnib haavatute evakatsioon j.n.e. Ainult rivijuht teab, missugust varustust, kuhu kohta ja milal on tarvis, seega tema ka reguleerib liikumist.

mist teedel. Ka veovahendite tagavara on tema käsutada. Rivijuht paigutab ümber üksusi, ainult tema teab eelolevatest olukorrast tingitud kavatsustest. Võib ette tulla, et ei vajatagi juurdevedu, vaid koguni tarvis suu-remal hulgal evakueerida. Ka seda teab ainult rivijuht. Varustust on tarvis veo ajal valvata, et see ei läheks halvaks ja ei pude-neks; võib olla on neid tarvis koguni paigu-tada ajutistesse ladudesse, kus nende eest tarvis kanda hoolt. Lao koha määrab rivijuht, kuid paigutamise, hooldamise, värskenda-mise j.n.e. eest hoolitseb majandusjuht. Va-rustus on tarvis üle anda väeosadele, mis nõuab jällegi kaalumist, mõõtmist, arvepida-mist, aruandmist j.n.e., missugust tööd toime-tab majandusjuht. Sellest kõigest nähtub, et varustuse juurdevedu kuni väeosadeni ja väl-jaandmine nõuab rivi- ja majandusjuhi head koostööd.

Majandusjuht peab olema ettenägija, tema peab omi korraldusi tegema aegsasti, et rahul-dada väeosade või allüksuste nõudeid. Sel-leks on tarvis teada, kas koosseisud suurene-vad või vähenevad, millal see sünnib ja kui suurel määral, kas väeosa astub lahingusse, puhkusele j.n.e. Seda kõike võib teada ainult rivijuht. Kõik käsud ja korraldused, mis puudutavad operatiivtegevust, eriteenistusi või väeosade teisi majandusalasid, tulevad rivijuhilt — diviisi või brigaadi ülemalt. Näib, et rivijuht korraldab ja hoolitseb kõige eest. Seda ta teeb kui hea ja ainuõiguslik peremees. Ei pea aga unustama, et kui rivi-juht annab oma käsukirju ja korraldusi ma-janduse alal, siis on eriteenistuste või majan-dusjuhtide kohus teha õigel ajal ettepanekud nende korralduste tegemiseks. Seda peab te-gema igal ajal, kui tema arvates tarvis on rivijuhi käsukiri, ringkiri, juhtnõõrid või muud korraldused majanduse ala juhtimiseks. Peale selle iga kord, kui rivijuht seda nõuab.

Sellel ettepanekul on väga suur tähtsus, kuna see esiteks kergendab rivijuhi tööd, teiseks aga ettepaneku tegemisega eriteenistuse või majandusjuht võtab korralduste tagajär-gede vastutuse ka enda peale. Ta jääb vastu-tavaks õige informatsiooni eest oma juhi ees, kuna ettepanek on aluseks rivijuhi käsukir-jale või juhtnõõrile.

Ettepanek peab olema — selge; tuleb hoiduda mittemidagiütlevatest üldlausestest; lühike ja kergestiloetav; koosnema kolmest osast: ettepanekust; lisadest (teiste eri-teenistus- või majandusjuhtide, eraasutuste j.n.e. arvamised); kokkuvõttest, mida võib redigeerimata paigutada rivijuhi käsukirja või juhtnõõri. See hoiaks väga palju

kokku rivijuhi staabi tööd. Kokkuvõte tuleb redigeerida eeldusega, et ettepanek kinnitamist leiab. Sellepärast peab ettepanek olema igakülgelt järelekaalutud ja kõik tarvilised õiendused muretsetud. On tarvilik enne läbi rääkida vastavate eriteenistuse juh-tidega, eraasutustega j.n.e., kellesse asi puu-tub. Tuleb silmas pidada mitte üksi oma üle-muse operatiivnõudeid, vaid ka tema vaa-teid majandusele. Peab tundma rivijuhi ja tema staabi ülema mõttekäiku ja tahtet. Ei taipa ettepaneku tegija õiget olukorda, ei tunne ta rivijuhi vaateid, ei mõista neid väl-jendada käsukirjas, siis muidugi ei leia ette-panek vastuvõtmist. Ettepaneku tegija kao-tab sellega palju usaldusest ja autoriteedist juhi ja alluvate silmis. Teda ei võeta enam tõsiselt. Ei või ükski ülemus lubada, et alluv ei tunne oma kohuseid, või et viimane olu-korraldus ja seadustele mittevastavate korral-dustega ülemuse viib eksiteele. Ei ole ka ülemus kohustatud tegema majandusjuhi töid, redigeerima tema alasse puutuvaid korraldusi või koguni hankima vastavaid õiendusi.

Et mõista oma ülemust ja õieti arusaada tema tahtest ja käsust, et leida igas olukorras väljapääs, selleks on tarvis, et eriteenistuse või majandusjuhi ja rivijuhi staabi vahel oleks hea koostöö ja üksteisest arusaamine. Eriteenistuse- ja majandusjuhid peavad olema kokku kasvanud rivijuhi staabiga.

Intendant Nony arvab koostöö kohta: Eriteenistuse ning majandusjuhtide ja rivi-juhi staabi vahel peab valitsema vastastikune usaldus. Nad peavad olema ühenduses, see südamesttulev ühendustahe peab olema mõ-lemapoolne. On tarvis, et juhi abid teine-teist austaks. On tarvis, et kõik staabi jaos-kondade ülemad teaks, kui kaugele võib minna nende korraldus ja kus algab eritee-nistuse või majandusjuhi ala. Tuleb peatuda õigel ajal ja õigel kohal. Et juhi staabis tee-nivad ohvitserid tunneks ja teaks, mil on ka-sulik kutsuda eriteenistuse või majandus-juhti, et nendele anda võimalust osa võtta nõuandjana küsimustest, mis puudutavad nende ala.

Teiselt poolt on väga tarvilik, et eritee-nistuse ja majandusjuhid tunneksid niivõrt hästi oma erialade tehnilisi ja praktilisi külgi, et nad võiksid igal ajal ja igas olukorras, ka kriitilisel lahingumomendil, hinnata õiget olu-korda ja kiiresti ning kindlasti olevate abinõu-dega ja tegevusega abistada juhti tema tahte kohaselt.

Et juhi staabi ja eriteenistuse ohvitseride ning majandusjuhtide koostöö oleks viljakas, on tarvilik, et need ohvitserid mõtleks ühte

panna vastavalt vähem ülesandeid. Sellel ohvitseril lasuksid kõik kohustused ja vastutus kompani k.k. alal ja tal oleks võimalus asjasse põhjalikult süvenedes seda ala korraldada innu ja armastusega.

Töötades siin toodud põhimõtetele, suudaksime äratada huvi ja armastust k.k. vastu. Armastusega asja vastu suudame muuta k.k. tööd produktiivsemaks kaitseväes ja seega ka terves rahvas.

M. L.

Kaitseväe elu.

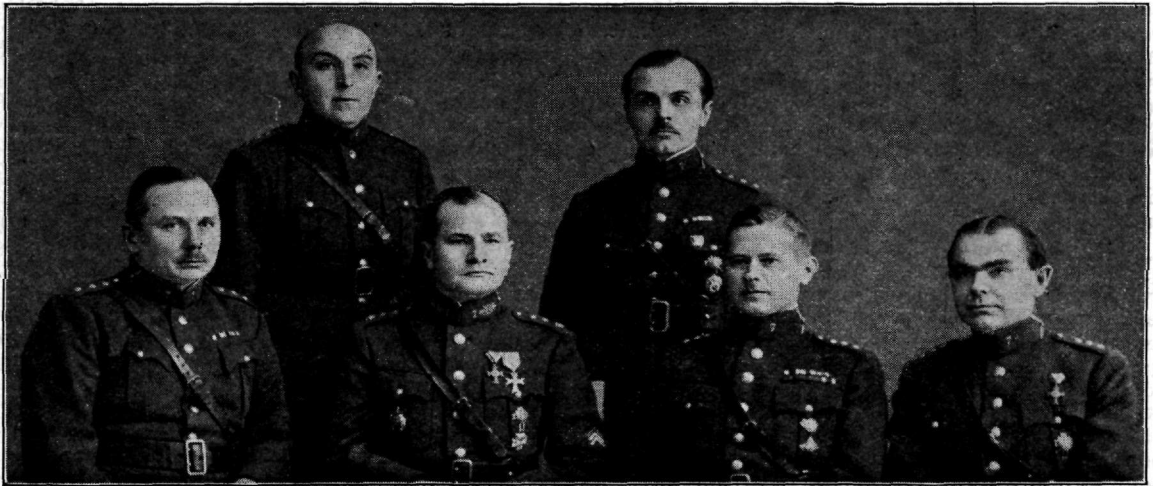
7. jalaväerügement rahuajal.

Rügemendi 14. aastapäeval pole ülearne heita pilku rügemendi arengule viimaste aastate vältel, mil rügement on pühendunud rahuaegsele tööle.

1921. suvel toodi 7. jalaväerügement Võrus, kus ühendati praeguse 8. üksiku jalaväe

vastas asuvalle Põllutöoministeeriumi maa-alale, mis oli ehitamiseks kõigiti soodus ja mis seks otstarbeks Kaitseministeeriumile ka üle anti. Esimene kasarm valmis siin 1925. sügisel, mil temasse paigutati II pataljon.

Juba varem olid Tartust üle toodud

7. jalaväerügemendi ohvitseride kogu juhatus aastal 1932.

Vasakult paremale (istuvad): *Kapt. H. Pedak (sekretär), kolonelltn. V. Koern (esimees), kapt. V. Bergmann (abiesimees), kapt. V. Pedak (laekahoidja).* Seisavad: *kaptenid O. Hermann ja E. Ellram (tagavara liikmed).*

pataljoniga üheks üksuseks. Tol ajal asusid rügemendi osad laiali: I pataljon Petseris, III pataljon Nursi ja Erastvere mõisades, II pataljon Valgas, VIII pataljon ja komandod Võrus ja noorteüksused Tartus. Samuti oli piirivalve teenistus Peipsist kuni Mäe-Murastini rügemendi õlgadel.

Kõigis neis kohtades puudusid kasarmud. Nii paiknes I pataljon Petseris jagude ja pooljagude kaupa eramajades, nagu Venetürgi sõja aegsed väeosad, mis väga raskendas sisekorra loomist, kontrolli, toitlustamist j.n.e. Samuti olid üksused ka mujal paigutatud eramajadesse, mis pealegi kaugeltki ei vastanud nõuetele.

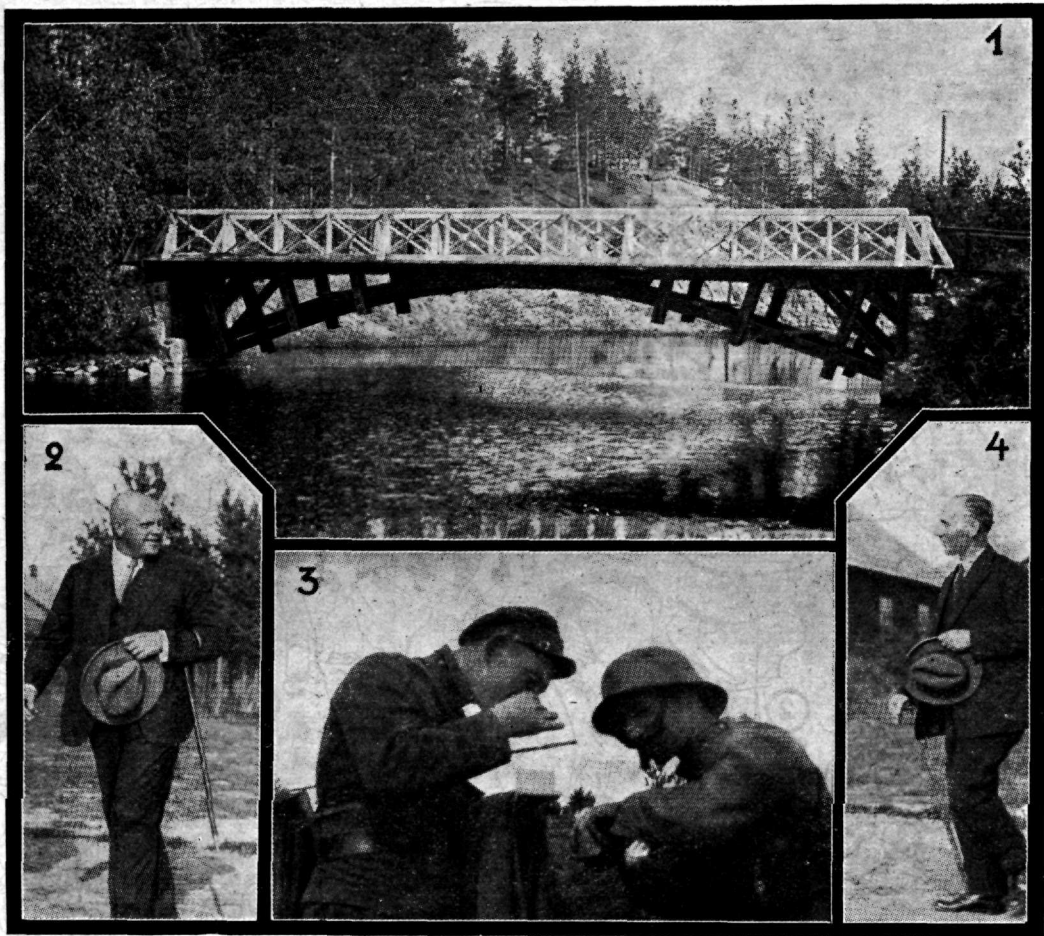
Ruumide kriisist ülesaamiseks asuti 1924. suvel Võrus ja Petseris kasarmute ehitamisele. Võrus jäidi peatuma raudteejaama

noorteüksused ja seega olid rügemendi osad enam-vähem, peale I pataljoni, koondatud Võru raiooni.

Samal ajal valmis Petseris kasarm I pataljonile, kuna Petseri kasarmute lõplik ehitamiseks täideti 1928., mil ehitati veel 3 kasarmuhoonet, ühiskööök söögisaaliga, auru- ja leivaküpsetis, elektrijõujaam puurkaevuga, tallid, kuurid, allohvitseride elamu j.n.e.

Kasarmute ehitamisega üheaegselt algasid Petseri Lõunalaagri ehitamistööd, kuna paiknemine laagri perioodil Petserimaa külas oli raske, tülitav ja ruumid ei vastanud minimaalsematele elamisnõuetele. Laagrikohtaks valiti Petseri jaama vasatas asuvad väikse männimetsaga kaetud liivakünkad. Ehitamiseks riigilt raha krediidi korras ei saadud, vaid tööde läbiviimisele tuli asuda rüge-

Pilte Lõunalaagri elust-olust.

1. Kas sõidelda kaptenit, kes ühendas Laagri ja „Siidisuka küla“? 2. Kamin ei nurise madala temperatuuri pärast. 3. Suure sõja lõppedes „vaenulised pooled“ uudistavad üksteise tubaka sorte. 4. Hra Riigivanem tutvunemas rügemendi suve-residentsiga.

mendi piiratud säästsummadega, mis mõjutas tööd ulatust ajas. Tuli ehitata aasta-aastalt kuivõrt seda võimaldasid rügemendi summad. Petseri linnast ja raudteejaamast puudus korralik juurdepääsutee laagrisse, samuti tuli laskeplatsile minekuks kasutada pikka ringteed, läbi poriste külatänavate. Ümbrus oli metsik, täis kanarbikku, usse, liiva. Puudusid lasketiirid j.n.e.

Laagri ehitamiseks kasutati igat vaba momenti, tehes teid, istutades puid, valmistades lasketiire j.n.e. 1927. a. valmis otsetee Petseri jaamast laagri, üle Piusajõe oru, mis suuresti kergendas vedusid ja liiklemist, kuna see tee vähendas Petseri raudteejaama kaugust laagrist 1 kilomeetrini. Järgneval aastal ehitati otsetee laagrist laskeplatsile, läbi Tedresoo. Samal ajal lõpetati ka tiiride ehitustööd, mis võimaldasid õppelaskmist laagri otseses läheduses, millel suur tähtsus ajasäästmise mõttes.

Alul sündis toitlustamine laagris välikatelades kuni 1926., mil valmis ühiskööök ja söögisaal. Et see veelgi osutus kitsaks, ehitati 1930. suurem ning kõigile nõuetele vastav söögisaal. Järgneval aastal ehitati ka eeskujulik leivaküpsetus. Samuti ehitati mitu elamut kaadriks, osa neist perekonnainimestele. Püstitati rügemendistaap, ohvitseride ja allohvitseride kasiinod, ambulants, keldrid j.n.e.

Püsiva ja kavakindla töö tulemusena on laagri ümbrus mõne aasta jooksul muutunud tundmatuseks. Kus enne rästik metsikus padrikus rahulikult pleekis päikese paistel, on nüüd õitsvad lillepeenrad, ja mäeallik, mis oma vee kasutamatuks nirstas Piusasse, on nüüd rakendatud elamute ja duširuumi veega varustamisele, milleks on ehitatud maaalune veetorustik ja veereservuaar.

Kes pole kaasaelanud laagri saamislugu,

- 1) Chef. „Lugupeetud rügemendi pere, peab alla kriip sutama, et...“ 2) „Ghm, mis mees teie olete?...“
 3) „Vat, asi on sedasi, et majandust peab oskama juhtida.“ 4) „See on nii, nagu meil ei olegi...“ 5) „Agga, iggatahes, selleks juba meie...“ 6) „Teie arvamine, härra?...“ 7) Enne võistlust: „Mööda, mööda lasete pä...pä...pärdik...“ Pärast võistlust: „Esimene koht?... Ei usu! Aga poja, vala üks nähkam.“
 8) „Vaata, mina mõtlen nii, neid on lõpmata palju, aga...“ 9) Rügemendi esilaulja: „Päike tõuseb nagu rrrroos...“ 10) „Ins gorod Riiga ja rodilsj!“ 11) .....

Pilte Lõunalaagri elust-olust.

1. Laagri shargoon — „des dankes“. 2. Ja si-iis . . . . 3. Midagi erilist on juhtunud.
4. Kohus on tavaliselt kuri. 5. Tagala on kaasajalahingu moodsamaid probleeme. 6. „Mäe otsas kalju lossis . . .“ 7. Vastane ja must ratsanik.

ei suuda kujutada, kui palju on see nõudnud hoolt ja vaeva alaliselt kaadriilt ja ajateenijailt. On ju laager pea täielikult rügemendi majandusliku kokkuhoiu ja meeskonna töö saavutis.

1927. valmis Võrus teine suur kasarm, kuhu paigutati Nursi mõisast III pataljon. Samuti ehitati töökompani töökodade ja garnisoni ambulantsi ruumid. Kolmas, ja moodusaim Eesti kasarm, valmis 1929. sügisel. Nüüd oli diviisi juhatusel võimalik ka iseseisvaks muudetud 8. üksiku jalaväepataljoni üle tuua Võru linnast uutesse kasarmutesse. Ka too- di veel seni linnas paiknenud rügemendi komandod kasarmusse üle.

Seega oli korterikriis lahendatud ja rügement võis asuda uuele ülesandele — ruumide sisustamisele. Elamutesse valmistati uus ja otstarbelevastav sisseseade ja varustati õppe- ruumid õppevahenditega. Samuti mehhaniseeriti töökojad. See kõik võimaldas intensiivsemat ja edukamat õppetööd.

Üle minnes kahetoidu süsteemile, muretseti rügemendi säästsummadega Võrus ja Petseris korralik köökide ja söögisaalide sisseseade mitmesuguste vajalikkude masinatega. Praegu on rügemendil Võrus ja Petseris eeskujulikud ühisköögid söögisaalidega, mis toitlustavad mõlemaid garnisone.

1930. valmis Võrus uus laskerada, mille betoonlaskegallerii on eeskujulikumaid

Eestis; samal aastal alustati Taarakasarmute juures (Võru kasarmute nimetus) ajakohase spordiplatsi ehitustöid, mis praegu jätkuvad. Ehitusel on leivaküsetis ja saun, viimases väärib erilist tähelepanu ruumide jaotus.

Kokkuvõttes võib konstateerida rahuldustundega, et rügemendile on loodud kodukolle kõige vajalikuga igapäevaseks tööks, kus kaitsevaelased võivad edukalt töötada ning olla valmis oma kodumaa kaitseks. Rügement võib nüüd jätkata intensiivsemalt õppevahendite soetamist, et kõigiti hõlbustada lühiajalist õppetööd; erilise tähelepanu alla on võetud tankivastase tegevuse õppevahendite muretsemise küsimus.

J. N.

Laskeala 7. jal.-rügemendis.

Pilkude heites laskeala arengule 7. jalaväerügemendis võib konstateerida rahuldustundega lasketasapinna igaaastast tõusu, mida tuleb kirjutada suurel määral kaadri intensiivsele tööle ja oskusele lühikese ajaga ajateenijatele kätte õpetada laskekunsti. Teisest küljest on laskeala arengule mõjunud soodustavalt head laskerajad rügemendi alalises asukohas, tehnilise eelkooli, punktilaskmise teostamiseks ja avar laskevälja laagriperioodil lahingulaskmiste teostamiseks.

Tabel I.

Rügemendi tagajärjed üleriiklikkudel laskevõistlustel v. püssist punktilaskmises ja kk ning rk lasketehnikas A ja B kl.

Aasta	Punktilaskmine v. püssist				Kk lasketehnika				Rk lasketehnika			
	A klass		B klass		A klass		B klass		A klass		B klass	
	Osavõtjate arv	Keskmine silm lasu peale	Osavõtjate arv	Keskmine silm lasu peale	Osavõtjate arv	Kesk. aeg ühe kuu tabamiseks (sek.)	Osavõtjate arv	Kesk. aeg ühe kuu tabamiseks (sek.)	Osavõtjate arv	Kesk. aeg ühe kuu tabamiseks (sek.)	Osavõtjate arv	Kesk. aeg ühe kuu tabamiseks (sek.)
1929	75	4,9	650	3,68	54	50,40	108	43,10	—	—	—	—
1930	75	5,29	475	3,97	54	17,67	108	20,55	—	—	—	—
1931	—	—	785	4,28	54	14,57	96	10,36	46	9,91	96	10,84

Tabel II.

Rügemendi saavutised diviisi väeosade vaheliste laskevõistluste tsükli 1929. ja 1932. diviisi piirkonna malevate poolt annetatud rändauhinnale A klassis.

Aasta	Väeosa nimetus	Laskurite arv	Kesk. silm lasu peale	Koht diviisis	Relva tüüp			Parim tagajärg	Keskmine silm rüg. lasu peale	Väljalastud laskude arv
					Harilik kaitsevää	Kv. täpsuspüss				
1929	II pataljon	20	5,01	I	18	—	2	203	4,44	Iga laskur ä 30
1929	III „	20	4,56	IV	19	—	1	190		
1929	I „	20	3,74	IX	20	—	—	194		
1932	III pataljon	18	7,41	I	6	11	1	124,44	7,23	Iga laskur ä 15
1932	I „	18	7,39	II	12	6	—	130,00		
1932	II „	18	7,00	V	12	5	1	134,40		

Tabel III.

Võrdlustabel 1931. ja 1932. võistluslaske tulemuste kohta rügemendis diviisi laskevõistluste tsükli kk ja rk lasketehnikas A klassis.

Kk laskmises.

Väeosa nimetus	Osavõtjate arv		Keskmine aeg kuu tabamiseks (sek.)		Koht diviisis		Parim tagajärg (sek.)		Keskmine aeg rügem kohta		Lasketingimused
	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	
III pataljon	20	14	12,61	7,21	I	III	6,24	4,28	15,64	9,17	1931. üleriikliku võistluslaske määruste kohaselt.
I „	20	14	16,28	13,80	VI	VIII	5,73	5,48			
II „	20	14	18,03	6,51	VIII	I	5,07	3,35			
Rk laskmises.											
I pataljon	16	12	12,44	5,29	V	II	5,20	2,88	10,69	6,29	1931. kaugus 800 m 10 püstkuju ühel joonel. Padruneid 100. 1932. kaugus 600 m, 8 püstkuju ühel joonel. Intervall kujud vahel 5 m. Padruneid 80.
II „	14	11	8,36	7,86	I	IX	3,20	3,22			
III „	18	8	11,26	5,72	III	III	3,84	2,57			

Tabel IV.

Rügemendi ajateenijate tagajärjed kk ja rk lasketehnikas 1931. diviisi kontroll-laskmistel.

Väeosa nimetus	Kk lasketehnika					Rk lasketehnika					Lasketingimused
	Osavõtjate arv	Keskmine aeg kuu tabamiseks (sek.)	Koht diviisis	Parim tagajärg	Keskmine aeg kuu tabamiseks rügem. (sek.)	Osavõtjate arv	Keskmine aeg kuu tabamiseks (sek.)	Koht diviisis	Parim tagajärg	Keskmine aeg kuu tabamiseks rügem. (sek.)	
I pataljon	20	10,11	II	5,30	10,24	32	6,73	I	2,83	8,30	Kk: nagu 1931. üleriikliku laskevõistluse määrused. Rk: kaugus 600 m, 6 püstkuju, padruneid 60 tükki.
II „	20	10,04	I	5,14		32	9,26	IV	2,82		
III „	20	10,57	III	4,00		32	8,92	II			

Laskeradade korraldamisel on tehtud palju tööd ja rügemendi juhatus on sel alal kulutanud palju vaeva ja energiat. Kokkuhoiuga on hangitud summe, millega ehitatud moodne lasketiir, mis ei ole sugugi halvem kaitseliidu „Mustamäe“ lasketiirust Nõmmel.

Rügemendil on alalises asukohas, Võrus, kolm 300m laskerada 20—22 laskurile, üks 400m laskerada 5 laskurile ja üks 600m laskerada 4 laskurile. Peale nende 4 laskerada laskmiseks püstolist ja vk. kal. püssist, kauguselt kuni 50 m. Lahinguharjutusi üksikmehele ja jaole võimaldab n. n. „Võlsi“ laskevälj. Petseris asuval rügemendi osal on kasutada üks 300m ja üks 400m laskerada, tõstetavate märkidega à 5 laskurile, üks vk. kal. püssi ja üks püstoli tiir, à 5 laskurile. Lahingulaskmist toimetatakse Petseri laskeväljal kogu aasta kestel. Võrus ja Petseris on laskeradade juurde ehitatud avarad laskemajad, relvade puhastamiseks ja ebasoodsa ilmastiku puhul ettevalmistavate õppuste sooritamiseks. Laskeasjanduse arengule andsid tõuke rügemendis igaaastased üleriiklikud ja diviisiülemalt korraldatud laskevõistlused. Diviisi ja rügemendi juhatus on pannud erirõhku just kaadri lasketaseme tõstmisele, sest lasub ju ohvitseri ja allohvitseri õlgadel vastutav töö kaitseväge kutsutud noorte kodanikkude väljaõppes. Ka viimaste aastate laskevõistlused, kontrolllaskmised ja klassikatsed on tõendanud, et vanemate juhtide töö suund on õige.

Laskeala arengust rügemendis annavad ülevaate siin toodud tabelid üleriiklikkude laskevõistluste ja diviisiülemalt korraldatud võistluste ning kontrolllaskmiste kohta. (Vt. tab. I ja II lk. 1348.)

Laskmine teostati 300 m kaugusel, rahvusvahelise 300 m 10-e ringilise normaal-märgile. Laskude arv 1929. à 30 ja 1932. à 15, relva tüüp: 1929 võistlustel — inglise või vene sõjaväe vintpüss, 1932. a. oli lubatud kasutada harilikku kaitseväge, kui ka kaitseväge täpsus- ja pooljämeda rauaga vintpüssi, kusjuures hariliku kv. vintpüssiga saavuta-

tud puhtatele tulemustele lisati juurde 5% lisaparemust ja pooljämeda rauaga vintpüssiga — 2% lisaparemust, kuna kv. täpsuspüssile ei antud lisaparemust. (Vt. tab. III ja IV lk. 1348.)

Tabeleist nähtub, et iga aastaga on saavutatud paremusele, ei ole olnud paigaltamumist ega nihkumist allapoole. Kõrvuti kaadriklässiga on edasi rühkinud ka ajateenijate klass.

Eriti on häid tagajärgi saavutatud A klassis käesoleva aasta diviisi laskevõistlustel, kus rügement tuli esikohale laskmises vintpüssidest ja kk lasketehnikas ning teisele kohale rk lasketehnikas. Lasketulemused on kõrgeklassilised. Nii laskmises vintpüssidest saavutasid 54 laskurist 15 lasuga üle 100 punkti 45 laskurit, kk lasketehnikas 42 laskurist keskmise aja 6,0 sek. ja alla 12 laskurit, rk lasketehnikas 31 laskurist keskmise aja 5,0 sek. ja alla 12 laskurit.

Laskesporti harrastajad ohvitserid ja allohvitserid on koondunud Laskespordiühingutesse, milliseid rügemendis neli: kaks ohvitseride laskespordiühingut — üks Võrus, teine Petseris, ja kaks üleajat. allohvitseride laskespordiühingut, samuti Võrus ja Petseris. E. Laskurliidu klassikatsetest on osa võetud elavalt. Praegu on rügemendi Laskespordiühingute liikmeid E. Laskurliidu klassilaskureid järgmiselt:

Relva nimetus	E. Laskurliidu klassilask. arvuliselt			
	Meisterklassis	I kl.	II kl.	III kl.
Sv. vintpüss . . .	7	47	23	—
Sv. püstol . . .	—	—	3	6
Spordipüss . . .	1	8	—	—

Ka jahipüssi ei ole unustatud. Selle spordiharu harrastajaid leidub rügemendis küllaldaselt, eesotsas rügemendiülemaga, kes väga hea laskur. Lähemal ajal valmistatakse lasketiir hirve ja tuvi laskmiseks, milleks eeltööd teoksil.

Kuperjanovi üksik jalaväepataljon.

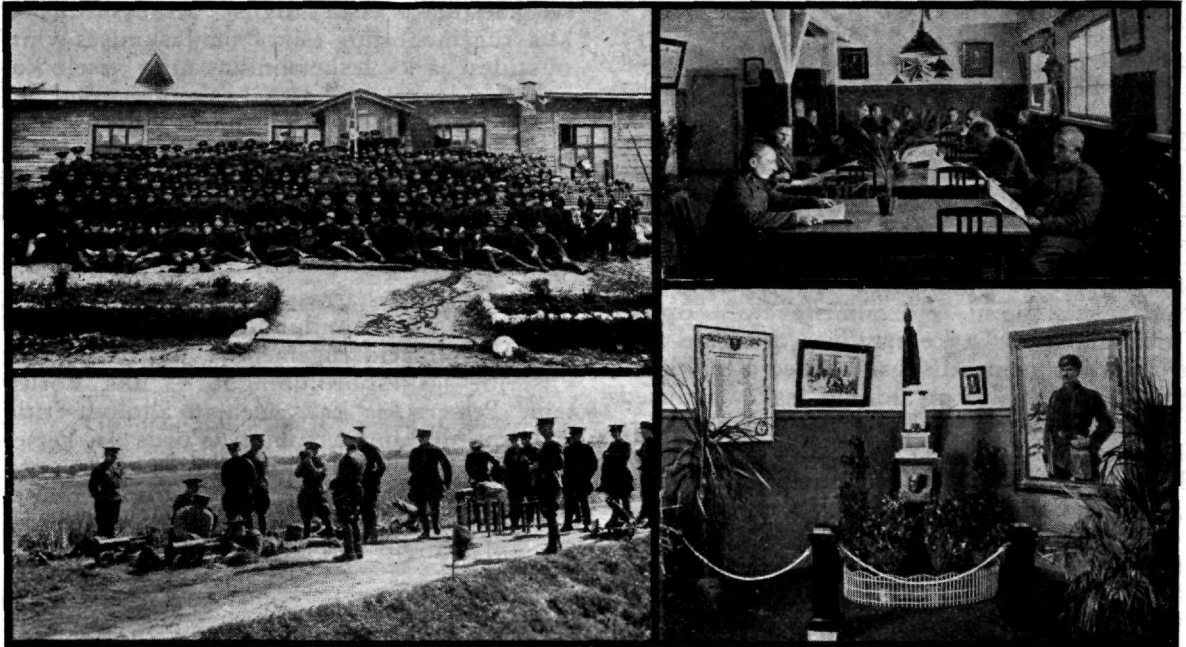
Kuperjanovi üksik jalaväepataljon on väeosi, kel seljataga kuulus minevik; on üks nendest, kes teinud kangelasliku Vabadussõja kaasa algusest kuni lõpuni, üks neid loogiosi, rusikaid Vabadussõjas, mida alata sõidutati ühest operatsioonist teise, ikka sinna, kus häda suurem, sinna, kus tuli vaen-

lasele anda otsustav löök. Nagu vangilangenud punaväelased jutustasid, tundsid nad kõige suuremat hirmu surnuluid kandvate meeste — partisanide ees.

Nüüd kus võidukas Vabadussõda on ammu seljataga, peame endiselt valvel olema, et mõni võõras võim meie vabadust ei

kiitsendaks. Vanad roomlased ütlesid: „Si vis pacem para bellum“. Kuperjanovlased ei soovi sõda, kuid päevast päeva kihab ja keeb siiski elu ümber kasarmute vaid selleks, et vajaduse korral kaitsta eesti rahvast, riiki ja verega võidetud vabadust. Kuperjanovi pataljonile on sellel alal pandud oma ülesanded; kasvatada ja õpetada noori tublideks ning teadlikkudeks sõduriteks, läkitades neid hiljem teistesse väeosadesse.

väeosa ülema kolonelleitnant Liibusega, ei puudu energiat ja tahet ka neit raskusi edukalt võita. Üheks kindlaks õppetöö pandiks peab märkima seda, et pataljon omab küllalt täieliku õppevahendite kogu, mida kasutatakse täiel määral. Ruumide otstarbekohase jaotuse tõttu on võimalikuks osutunud eraldi õpperuum sisse seada, mille järgi eriline tarvidus just poristel aegadel ja talvel külmemate ilmadega. Praegu on käsil

Ülalt vasakult: Noored partisanid pärast reameesteks ülendamist. — Kuperjanovi pataljoni lugemistuba. — Kuperjanovi pataljoni diviisi laskevõistlustel rk „Maksimist“ ohvitseridele ja üleajateenijatele Tähtvere laskeväljal. — Kuperjanovi pat. Vabadusesõja mälestusnurk.

Kuperjanovi partisanide rügemendi valmisolekut katsetati käesoleval suvel reservväelaste kokkukutsumise teel, mis õnnestus täielikult ja pakkus väeosale rahuldustunnet, et tehtud töö on kannud vilja.

Pataljoni praeguseks asukohaks on Tartu n.n. Uue vaksali kasarmud. Kes on Tartust rongiga sõitnud Valga või Petseri poole, see on märganud teisepool suurt raudteesilda parakitiübilisi madalaid ehitusi, väikest õppevälja, v. kal. vintpüssite tarvis ehitatud lasketiiru ja pataljonile kuuluvat puuja juurevilja aeda; loomulikult ka priskeid, rõõmsaid ja julgeilmelisi sõdureid, kes askeldavad oma igapäiste tööde juures.

Tahes või tahtmata peab nimetama, et sõdurite väljaõppe läbiviimine avarama õppevälja puudumisel osaliselt kannatab ja seda just suvekuudel, kui ümbruskonna põllud on kaetud viljaga. Kuid juhtidel, eesotsas

v. kal. vintpüsside tiirus laskemaja ehitamine, mis soodustab suurel määral väljaõpet just laskeasjanduse alal. Valmivas laskemajas võib laskur ka külmadel talvekuudel ja sajaste ilmadega oma harjutusi teostada ja mugavais tingimuses paremaid tagajärgi saavutada. Vaatamata avarate õppeväljade puudumisele, on siiski õppetöö senised tulemused olnud täiesti rahuldavad.

Mis puutub pataljoni majanduslikku olukorda, siis võib selles suhtes vaid tunda suurimat rahuldustunnet. Pataljonil on oma töökojad, alates lukusepa ja lõpetades räsepatoökojaga, ei puudu ka pesukoda. Selle kõige soetamine on nõudnud aga suurt organiseerimistööd eeskätt just pataljoni ja majanduseülemalt.

Toitlustamise ja varustamise ala on hästi korraldatud, mis suuresti kaasa aitab väeosa innukale väljaõppele.

Vaba aega, õieti kui niisugust, kasutab siin sõdur tegevusega, mis teda kuidagi edasi kannaks, arendaks, kas vaimliselt või kehaliselt. Selle hulka on arvatud just kultuuriselgitustöö ja meelelahutus väeosas. Need osutuvad puhtkaitsevaelise õppuse kõrval väga tähtsaks tegureiks ja see ala pole ka Kuperjanovi pataljonis jäänud sööti. On tihti korraldatud ekskursioone mitmesugustesse kultuurasutistesse. Suure heameelega kasutatakse teatris käimise võimalusi, mida t.s. „Vanemuine“ lahkesti võimaldab — andes mõnele etendustele sõduritele hinnata pileteid. Huviga on kuulatud kultuuriselgitustöö loenguid kasarmus, milles selleks määratud ohvitser on käsitletud mitmesuguseid küsimusi.

Mugavaks ajaviite kohaks on nägus ja

hästi sisustatud lugemistuba kõigi tähtsamate kodumaa ajakirjade ja ajalehtedega ning mitmesuguste mängudega. Lugemistoas asub pataljoni 10. aastapäeval avatud Vabadussõja mälestusnurk, mida on soetatud Tartu seltskonna toetusel, kuhu on asetatud ka partisanide vabadussõjaaegne lahingulipp. See kuuliaukudest läbi puuritud võidulipp manab esile igas noores partisanis kangelastegusid ja kohustab neid käima eelkäijate jälgedes.

Ei saa märkimata jätta äsja möödunud pataljoni leinapäeva. Raske elunüht murdis pataljoni peres vanaisa Tanieli, põlise põllumehe, kangelase Julius Kuperjanovi isa. Lahkunu maeti 20. oktoobril s. a. Kambja kalmistule, millest pataljon oma esindajate kaudu osa võttis.

O. P.

8. jalaväerügement — 8. üks. jalaväepataljon

22. 12. 18. — 22. 12. 32.

22. detsembril s. a. pühitseb 8. üksik jalaväepataljon vaikselt oma pere kitsamas ringis väeosa hällipäeva. Selleks peetakse ära paraad kasarmu platsil, millele järgneb pataljoni pere ühine lõunasöök kasarmute söögisaalis, kuna aastapäeva eelõhtul korraldatakse sõdureile peoõhtu Võru linnas, „Kandle“ seltsi ruumes.

Suuremad pidustused seisavad väeosal ees 1. mail 1933. a., millal on otsustatud vastu võtta väeosale annetatav lipp.

1. mai määramine on tingitud ajaloolisest sündmusest: nimelt liideti 1. mail 1919. a. Tallinna ja Tartu kaitsepataljonid ning nen-

dest moodustus 8. jalaväepolk (8. jalaväerügement).

Lipp annetakse Tallinna, Tartu, Võru ja Petseri linnavalitsuste ja Võru maavalitsuse poolt. Tallinn ja Tartu mälestavad sellega oma parimaid poegi, kes võidelnud Vabadussõjas nimetatud linnade kaitsepataljonide ridades; Võru linn tasub auvõlga oma vabastajaile (teatavasti vabastati Võru linn enamlaste ikke alt Tallinna kaitsepataljoni osade poolt 01.02.19.); Võrumaa ja Petseri linn ergutavad väeosa kui üht võimalikke tulevase kaitsjaid.

—by.

Tallinna garnisoni komandantuur 15. 12. 18. — 15. 12. 32.

14 aastat pealinna vahipostil.

15. detsembril s. a. pühitseb Tallinna garnisoni komandantuur 14. aastapäeva.

Tema üks tähtsamaid funktsioone on vahis ja valveteenistuse korraldamine garnisonis. Komandantuur kui asutis on püsinud oma algpäevist üldiselt samas raames mis praegugi, aja jooksul on vaid varieerunud üksused, mis kandsid vahiteenistust.

Riikliku iseseisvuse rajamisel oli komandantuuril oma funktsioonidega mitte vähem tähtsust kui teistel väeosadel, selle peale vaatamata, et oma töö iseloomult komandan-

tuur kuulub tagala väeosas. Kuid teame, et edu lahingtegevusel oleneb suurel määral tagala korralikust töötamisest.

Erilised ülesanded omab pealinna garnisoni komandantuur. Selles garnisonis asuvad tähtsad riiklikud varandused, relvade, laskemoona ja muu sõjatagavarade näol. Ka on pealinna, kui riikliku elu keskus, koondatud riigi keskasutised.

Kõik need asutised ja sõjalised varandused vajavad valvet ja kaitset. Selle ülesande

teostamine ja korraldamine lasub komandantuuri õlgadel.

Kui teised väeosad ja asutised lõpetavad päevatöö ja asuvad puhkele, siis komandantuuri teenistuse iseloom nõuab ka rahuajal eriliselt valvel ja võitlusvalmis olekut.

Komandantuuri üheks ülesandeks on veel kaitseväe politseiteenistus.

„Sõdurite Kodu“ lugemisetuba oma rohkearvulise ajalehtede ja ajakirjadega.

Komandantuuri üheks meeldivaks ülesandeks on meie riiki külastavate naaber- ja sõbraliku riigipeade ja teiste kõrgemate külaliste vastuvõtmiste ja ärasaatmiste korraldamine.

Kuid on ka kurbi ülesandeid.

Pilte Tallinna garnisoni komandantuuri elust-olust.

Keskül: Tallinna komandant kolonel O. Raudvere (vasakul) ja tema abi major A. Rattas (paremal).

Vahiteenistuse ja teiste funktsioonide täitmise kõrval käib komandantuuris intensiivne töö väljaõppe alal.

Kaadri peamiseks mureks on olnud ette valmistada noori reamehi tublideks vahiteenistuse kandjateks ja anda ka oskusi sõjaväes.

See töö on nõudnud kaadriilt pingutusi, kuid aegade jooksul on leitud otstarbekohased meetodid ja soetatud ajakohased õppevahendid, mis on tõstnud töö edukust suurel määral.

Eriti edustatakse kehalist kasvatust. See on vajalik vahipataljoni kaitseväelastele teenistuse iseloomu seisukohast. Sport on siin üheks parimaks abinõuks kaitseväelastele vaimlise värskuse ja füüsilise vastupidavuse alalhoiu abinõuks.

Meelelahutuse alal on väeosa poolt tasuta võimaldatud teatri- ja kontsertetendusi ja kinodes odavama hinnaga pääsmeid.

Allüksustes on korraldatud lugemise nurgad. Rohket kasutamist leiab garnisoni

Kaitseväe kalmistu korrashoidu juhitakse komandantuurist ning teostatakse ja abistatakse ka manalasse varisenud kangelaste viimsele puhkepaigale sängitamist.

Kõike seda vastutusriikast tööd juhivad 31. detsembrist 1919. a. alates komandant, kolonel Oskar Raudvere, kes oma parima tahte ja püüded on rakendanud asutise heaks käekäiguks.

Komandantuuri on juhitud karmi ja kindla käega, kuid nagu armastaja isa poegi.

Juhtlauseks on ikka ja alati olnud, et komandantuuri teenistus peab olema eriti väga täppis.

Kestva ja pikaajalise teenistuse järele on asutises loodud omad kindlad traditsioonid ning on välja kujunenud kindel sisemine side.

Tagasi vaadates 14. aastasele elule ja tegevusele on komandantuuri juhtiv koosseis veendunud, et ta on liikunud õiges suunas — kohusetundes, alalises valvel ja võitlusvalmisolekus pealinna vahipostil. L—r.

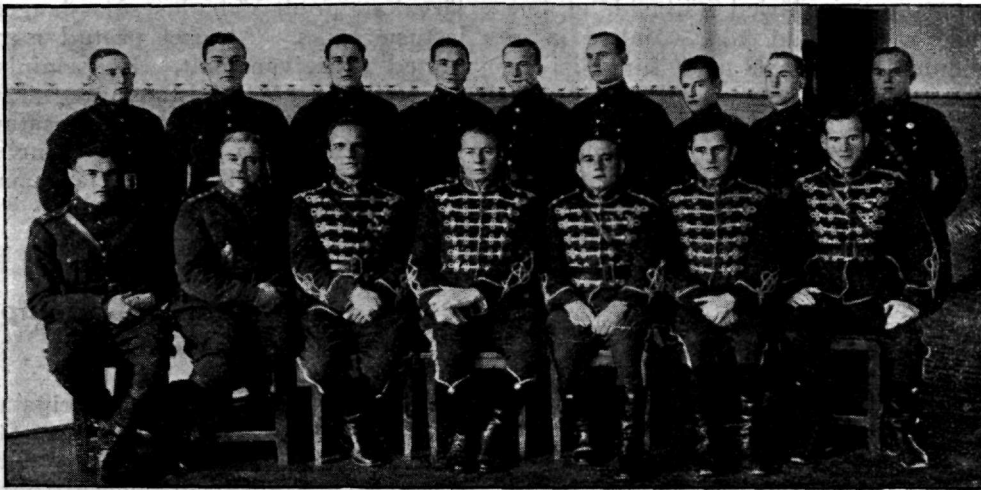
Kolmas ohvitseride ratsasõidu kursus.

15. novembril algas õppetööd III ohvitseride ratsasõidu instruktorite kursus. Selle kursuse organiseerimisel võeti arvele eelmise kahe kursuse kogemusi, mille varal püütakse üle saada neist raskustest, mis õppetööle mõjusid pidurdavalt.

Oli ka ettenähtud sunduslik osavõtt üleriiklistest ja ühest välismaavõistlusest.

Kõigil neil aladel jõuti heade tagajärgedeni.

Kursus töötas keskmiselt päevas 4 tundi ratsa ja 2 tundi teoreetiliselt. Iga päev tuli igal õpilasel läbi töötada 4 hobust, millest kaks vana rivi hobust — üks enese ratsutamise teh-

Kolmanda ohvitseride ratsasõidu kursuse avamisel.

Keskel kindral G. Jonson, temast paremal kursuse juht kapt. B. Andree.

Sarnaste kursuste järele suurt vajadust kriipsutab alla juba seegi asjaolu, et tänavu kursustele soovijate arv on märksa suurem, kui varem, mispärast ka osavõtjate arv praegu on maksimaalne, mis on ühe õpetaja juhatusel võimalik. Eelmise kahe kursusega on pandud kindel alus meie ratsa- ja hobusekasutamise teenistusele, mis silmatorkavalt välja paistab nii ratsasõidu stiili muutuses kui ka hobuse kasutamises üksustes.

Käesoleva kursuse õppetöö taotleb samu sihte, mis eelmisedki ja seepärast ei oleks huvitusetu heita pilku II kursuse töö tulemustele.

II ratsasõidu kursuse õppetöö lõppes 1. septembril.

Praktilise õppetöö ainetena esinesid kursustel: ratsutamine, noore hobuse ratsustamine, vanemate hobuste juures vigade parandamine, hüppe tehnika, ratsasõit ja juhtimine igasugusel maastikul ja käikudel, püstoli käsitlemine ratsa ja hobuse ettevalmistamine takistuse-, jahi- ja kiirsõitudeks, ja rännakul kuni 40 km, lahingvarustuses. Peale selle oli kursuse ülesandeks praktilise töö kaudu uurida olemasoleva sadulrakmete ja konstruktsiooni otstarbekohasust ja meie hobuse võimeid.

nika ja teine hobuse treeningu arendamise otstarbel ja 2 noort (remont) — ratsastamise oskuste omandamise otstarbel.

Talvine periood, novembrist märtsini, töötati Gonsiori tänava maneežis ja suvine periood Valdeki laskevälja serval ning hippodroomi sõiduteedel. Viimasse perioodi kuulusid peaaegu kõik maastiku ja sportlase iseloomuga sõidud, kus kogu aeg nii hobuse kui sõitja äärmiseid võimeid riivati.

Kursuse lõpetanud ohvitserid vaadates hobust, ei näe temas mitte enam liha konditsioone, vaid oskavad suunata oma pilku esimeses järjekorras tema liikumismehhanismi ja selle osade struktuuri ning närvisüsteemi tundemärkidesse. Hobune on muutunud nende silmis elavaks liikumisabinõuks ja ei ole mitte heintest, veest ja õhust kujundatav liha ja luude kompleks, nagu seda karjakasvatuse vaatepunkt oletab.

Selle tänuväärt ja ainukese õige vaatevinkli levitamises on kursustel suur teene meie hobusekasvatusele üldse.

Katsete viimase päeva õhtul kogunesid õpilased ja katsekomisjon ühes suurtükiväe inspektori abi kolonel Kooliga Ohvitseride Kesk-kogu saali, kus ratsaväe inspektor kindralmajor Jonson katsete tulemused avaldas ja Kaitseministri auhinna paremale lõpetajale ltn. Sutt'ile kätte andis.

Lõpusõnas ütles hra kindral muuseas:

„Kursus, mille teie lõpetasite, läheb põhjalikult lahku kõigist meil peetuist kur-

susist. Kui ikka oli tegemist surnud ainega, siis siin töötasite teie elava olevusega, kellel väga tundelik närvisüsteem ja hing.

Sellepärast nõudis see töö peale kõige esimeses järjekorras armastust asja vastu.

Kui kõigil teistel õppetöödel teil oli tegemist enesega, iseenese arendamisega, siis siin lisanes sellele samaväärselt juure ka teise elava olevuse — hobuse — töötamine ja arendamine.

Lõpukatsete tagajärjed näitasid, et teie olete tööle rakendanud kõik vajalise ja ei ole keeldunud andmast neid hingelisi ja füüsilisi omadusi, ainult mille varal võib sellel tööel edu olla: tahet, julgust, valmisolekut raskuste kandmiseks ja järjekindlat vaeva.

Töö kursustel oli raske, see nõudis erakordset ja kestvat nii vaimlist kui füüsilist pingutust.“

Lõpuks märkis hra kindral, et kursuse sihiks ei ole mitte ainult kursuse õpilaste koolitamine, vaid nende kaudu õige ja ühtlase ratsutamise süsteemi ja hobusekasutamise teenistuse levitamine kaitseväes, millest meil puudus tundub, ja pani õpilastele südamele töötada ise edasi neil alustel, mis kursusel antud ja tõmmata kaasa teisi.

Tänades õpilasi ja kursuse juhatajat kapten Andree'd tehtud töö ja edu eest, lõpetas hra kindral aktuse.

Aktusele järgnes otsekohe laialivalgumine töö juure, sest pooltel õpilastel seisis ees rahvusvahelistest võistlustest osavõtt Riias ja kõigil — Tallinnas.

Eelmiste kursuste tulemuste järele otsustades võib III kursusele soovida soojast südamest edu ja õnne õppetöös ja selle lõpuparaadil — tulevastel rahvusvahelistel võistlustel.

F. S.

Järvalaste ja paidelaste ilus võte omakaitse mälestamiseks.

Järvamaa oma pealinnaga kuulub nende hulka, kus rahuajal ei seisa ühtegi kaitseväge osa. Kuid Järvamaa ja Paide linn on moodustanud oma parimaist poegadest Vabadusesõja algpäevil Järvamaa kaitsepataljoni, mis visas heitluses hoidis ära Paide enamlaste kätte langemisest ja puhastas vaenlasest Järvamaa, ajades neid taga tolleaegse leitnant (praegu kolonelleitnant) K. Kanepi juhatusel (ta oli ka vormeerija) kuni Peipsini. Järvamaa kuulsast kaitsepataljonist võrsus suur 7. jalarügement, mis praegugi on alati valvel riigi julgeoleku eest kaguväraval. Kõike seda on osanud hinnata järvalased ühes paidelastega ning mälestasid pühapäeval, 11. detsembril, suurema pidulikkusega Järvamaa

omakaitset. Pidustusist võttis osa Riigivanem Konstantin Päts ühes Kaitseministri kindral A. Tõnissoniga. Pidustustele oli sõitnud ka Vabadusesõja ülemjuhataja kindral J. Laidoner ja Aj. Valitsuse volinik Järvamaal ja omakaitse organiseerija A. Veiler.

Suurpäeva puhul korraldati Paides suure rahvahulga osavõtul paraad, mille võttis vastu Riigivanem, ja suur pidulik aktus rahvamajas. Tähendatud rahvamaja on ehitatud järvakate poolt Vabadusesõjas langenute mälestusmärgiks. Aktusel peetud isamaalikud kõned Riigivanemalt, Kaitseministrit ja A. Veilerilt võeti vastu suure kiiduavaldusega. Tervitustelegramme olid saatnud kindralid G. Jonson ja J. Roska, kolonel J. Kruus ja kolonelleitnant K. Kanep (Järvamaa kaitsepataljoni vormeerija ja ülem). —a.—

Pioneripataljoni 15. aastapäeva pidustustest.

14. ja 15. detsembril pioneripataljoni pühitses väärikalt ja päevakohase tähtsusega oma 15. aastapäeva, tihedas kontaktis nõmmelastega. Pidustused algasid õhtujumalateenistusega ühes armulauaiga Nõmme Rahukirikus. Jumalateenistust pidas õpetaja Eilart. Kirik oli ilustatud ja õues põlesid tulid. Kirikule järgnes rongikäik tõrvikutega läbi Nõmme, mille järele koonduti pataljoni spordiplatsile, kus peeti pidulikult ja pühalikult diviisi ülema kindral G. Jonsoni juuresolekul õhtust loendust ning mälestati Vabadusesõjas langenuid kangelas. Ka pionerid on võtnud omale ilusaks traditsiooniks erilise tseremoniaga mälestada lahkunuid — iga langenu nime väljakutsel kustutati tema tõrvik.

Järgmisel päeval oli korraldatud apostliku-õigeusu kiriku platsil pataljoni paraad, mille võttis vastu Kaitseminister kindral A. Tõnisson, tuues tervitusi juubilarile Riigivanemalt, Vabariigi Valitsuselt ja kogu kaitsevält. Kindral kriipsutas alla pioneride suuri ülesandeid Vabadusesõjas, nende töö tähtsust labida, kirve, sae ja teiste vahenditega võitleja abistamisel. Minister soovis pioneridele edu ja sitkust ka edaspidises töös riigikaitse alal.

Selle järele tervitas pionere diviisi ülem kindral G. Jonson, kuna pataljoni ülem kol. J. Grünberg laskis neljakordselt elada kaitseministrit ja kolmekordselt kindral J. Laidoneri ja teisi külalisi. Paraadile oli ilmunud ka kaitseväge staabi ülem kindral J. Tõrvand, inseneriväge inspektor kolonel

V. Riiberg, endiseid pataljoni juhte ja ohvitseri, teisi ohvitseri, Nõmme linnaeape ja palju nõmmelasi.

Pioneerid möödusid paraadimarssil kaitseministri ja teistest külalistest laitmatult. Ministri ja teistele külalistele oli ehitatud pioneeridelt nägus ja stiilne roheline poodium.

Paraadiplatsilt siirdusid külalised ja pataljon eeskujulikult puhta ümbrusega ja maitsekalt ilustatud kasarmuise, kus oli ühine lõuna. Öhtul oli Nõmme Rahvateatri ruumes sisurikas piduõhtu, kus esinesid üldtuntud solistid Tenno-Vironi, F. Moor, Hugo Laur ja teised. Pidul oli väga meeleolurikas.

Laupäeva õhtul, 17. detsembril, oli keskasiinos ohvitseride perele ja kutsutud külalistele korraldatud pioneeridele omaselt meeleolurikas ja kodune koosviibimine. Peopere-mehe, kolonel J. Grünbergi lahkust jätkus igale poole. Vaimlist naudingut pakkusid solistid B. Hansen ja teised. Pidul kestis hilisööni, kus tantsiti teiste uute tantsude seas hoogsalt ka „Eestivalsi“.

Tagasihoidlik, kuid päeva tähtsuseväärsusega aastapäeva pühitsemine jättis kõigile osavõtjaile ilusa mulje ja palju häid mälestusi, andes pioneeridele uut jõudu ja värskust edaspidiseks tööks. A. La—

Mereväe alalt.

Itaalia sõjalaevastiku manöövrid 1932. a.

Niipalju kui võib otsustada sõjakirjanduses leiduvate andmete järgi, seab Itaalia oma merejõududele muuseas ülesandeks katta võimaliku vaenlase vastu mereteid, mis ühendavad emamaad — Itaaliat tema Põhja-Aafrika asumaaedega, et niiviisi võimaldada mõningate materjalide ning ainete juurevedu, milledest Itaalias tundub puudus eriti sõjakorral. Selle ülesande kohaselt olid ka mõeldud 1932. a. augustikuul Vahemeres peetud suured sõjalaevastiku manöövrid.

Manöövrite teema oli järgmine: Kaks transportlaevade gruppi, millistest üks oli koondatud Tripolisse ja teine Bengasisse Põhja-Aafrikas, pidid liikuma Lõuna-Itaalia sadamatesse. Lennuväeosadega kõvendatud sõjalaevastik A, mis baseerus läänepoolsele Sitsiiliale, sai ülesandeks takistada seda transportlaevade liikumist ja sünnitada vastasele võimalikult suuri kahjusid. Teine sõjalaevastiku grupp B, samuti kõvendatud lennuväega, pidi moodustama transportlaevade katte, pareerides grupp A lööke; selle laevastiku ankrusadamad olid ette nähtud Liibia rannikul ja Taranto lahes.

Seega tegevus pidi arenema Vahemere keskmises osas. Sealjuures manöövrite teater oli piiratud: põhjast — Lõuna-Itaalia ja Sitsiilia, ning lõunast — Liibia rannajoonega, idast — meridiaaniga 20° ja läänest — meridiaaniga 13°25' Greenwich'ist idapool. Et suruda tegevust kindlatesse raamidesse ja saavutada suuremat õpetlikkust, — selleks ülalnimetatud teatri kohta seati üles järgmised täiendavad tingimused: a) Lõuna-Itaalia rannik Santa Maria di Leuca'ist kuni

Nierti'ni, Sitsiilia rannik läänepool meridiaanist 13°25' Greenwich'ist ida pool, Egadi ning Saseno saared ja Augusta lennubaas (Sitsiilias) olid määratud laevastikugrupile A; b) rannik Capo Colonna'ist Messina väinani, Messina väin, Pantelleria, Linosa ja Lampedusa saared loeti mitteeksisteerivateks ning neid ei lubatud kasutada manöövrite läbiviimisel; d) operatsioonide teatris, Sitsiiliast kagupool, oli antud mingi poliitiliselt erapooletu saar Z ja meridiaanist 20° (Greenwichist i. p.) idas rannajoon, mis kuulub erapooletule, kuid grupile B sõbralikult suhtuvale riigile; e) laevastikugrupile B oli määratud kasutamiseks Tripolitania ja Cirenaica rannik Põhja-Aafrikas ja rannik Capo Colonnast kuni Santa Maria di Leuca'ni Lõuna-Itaalias. Pooltele määratud baasid ja sadamad eksisteerisid tõeliselt ning laevad võisid neid tegelikult kasutada.

Laevastikugrupp A koosnes: ühest 10.000-tonniliste ristlejate divisjonist, ühest keskmise tonnaaziga ristlejate divisjonist, ühest luureeskadrilist, kokku 4 laeva, ühest miinilaevade flotillist, kokku 8 laeva, 20 allveelaevast ja pommitamise, luure ning hävituselennuväe üksustest. Grupp B koosnes: ühest vanemat tüüpi liinilaevade divisjonist, ühest 10.000-tonniliste ristlejate divisjonist, ühest keskmiste ristlejate divisjonist, ühest luureeskadrilist, hulgast miinilaevadest, 20 allveelaevast ja lennuväeüksustest. Siit selgub, et grupp A oli laevade arvult nõrgem kui grupp B, kuid selle vastu omal suurema tegevusevabaduse, kuna tema peajõud koosnesid ainult uuematüübilistest kiiresti liikuvatest

laevadest. Allveelaevade ja lennuväe poolt olid mõlemad grupid võrdsed nii arvult kui ka kvaliteedilt. Niisugune poolte koosseis oli põhjustatud asjaoluga, et olukorra kohaselt grupp A pidi esinema eeskätt pealetungija osas, kuna grupp B ülesandeks oli kaitse, millise tegevuse juures avanes võimalus otstarbekohaselt ära kasutada vanatüübilisi ning väikse liikumiskiirusega liinilaevu. Transportlaevade sõidukiirus oli määratud 14 miili tunnis.

Augustikuu esimestel päevadel poolte jõud koondusid neile määratud baasidesse järgmiselt: grupp A — Trapanisse; grupp B: soomuslaevad ühes mõningate vähemate laevadega — Bengasisse ja kõik kiiresti liikuvad uuemad laevad — Tripolisse; sealjuures igaüks allgruppidest oli koostatud niiviisi, et ta suutis kaitsta iseseisvalt tema hoole alla usaldatud transportlaevu matkal Liibia rannalt Itaaliasse.

6. augustil kell 1200 anti käsk tegevuse alustamiseks. Selle peale grupp A juhatus, kellel puudusid täpsamad andmed vastaspoolte jõudude suuruse ja tegevuse kohta, otsustas kohe saata tema käsutuses olevad allveelaevad ja lennukid luurele Tripolisse ja Bengasisse. 8. augusti õhtuks kogutud andmeist selgus, et grupp B lahingulaevad ühinesid neilt konvoeeritavate transportlaevadega ja valmistuvad merele minekuks. Seda arvesse võttes otsustas grupp A juhatus kogu

Trapanisse koondatud jõududega viibimata liikuda maksimaalse kiirusega, et vastast merel üles otsida, teda rünnata ning hävitada.

Grupp B juhatus, selle asemel, et suunata Tripolisse ja Bengasisse koondatud laevastikugrupid lahus, igähe iseseisvalt Tarantosse kursiga idapool saart Z, otsustas nad koguda merel, lõunapool nimetatud saarest, et vastase kallaletungi puhul oleks võimalik astuda temale vastu kogu oma jõududega, ja viia vaenlane eksiteele oma tõelise kursi suhtes.

Nii siis juhtus, et 9. aug. hommikul, kui grupp A laevad liikusid täie auru all kagu poole, grupp B jõud lähenesid neile (Bengasi grupp) vastupidise kursiga.

9. aug. koidikul grupp A koosseisu kuuluvatel allveelaevadel, mis varitsesid vastast Tripoli ja Bengasi vetes, läks korda avastada vastase laevade liiklemist sadamast merele, järgneda neile tähelepanematult ja määrata kindlaks nende kursi ning liikumiskiiruse. Need andmed, mis viibimata anti üle grupi juhatusale, lubasid oletada, et: a) vastase laevastiku osad tõenäoliselt ühinevad kuskil lõunapool saarest Z punktis D; b) pärast liitumist laevastik liigub Tarantosse idapool saart Z. Seda arvesse võttes otsustas grupp A juhatus suurendada liikumise kiirust, võttes kursi mõnevõrra põhjapoolse punkt D.

Samal ajal grupp B allveelaevad, mis valvasid Sitsiilia väina, märkasid vastase laevastikku liikumas kagu suunas, ründasid teda torpeedodega ja saatsid sellest teadaande oma grupi juhatusale.

Seega 9. aug. hommikul mõlemad vastased olid informeeritud üksteise liikumissuuna kohta.

Vahepeal poolte lennuväeosad teotsesid väga aktiivselt, toimetades luuret ja visates pomme. Eriti hästi õnnestus Tripoli pommitamisoperatsioon grupp A lennukelt. Täielik ootamatust ei läinud siiski korda saavutada: üks B grupi allveelaev, mis 200 km kaugusel Tripolist, märkas vastase lennukite lähenemist, alarmeeris Tripoli kaitseorganid; vastase pärale jõudes olid õhukaitse patarid tulistamisvalmis, tähtsamad linnaosad ja sadam kaetud kunstliku uduga ning hävitajate salgad õhku tõusmas, et vastase õhurünnakut tagasi lüüa. Vaatamata sellele, luges manöövrivate juhatus siiski mõned sadamas seisvad vähemad laevad rivist väljalööduks.

Kell 1400 grupp B osad ühinesid p. D ja jätkasid liikumist järgmiselt: transportlaevad kaksikkolonnis; kolonni ees — soomuslaevad, vasakul (vastasepoolsel küljel) — 10.000-tonniliste ristlejate divisjon ühes luurelaevadega ja paremal — keskmised ristlejad ja mõned miinilaevad.

Kell 1440 grupp A eelväeosad märkasid silmapiiril vastast ja püüdsid — luuretoimetamise otstarbel — temale läheneda. See neile aga ei õnnestunud: vastase ilmumisel grupp B juhatus andis transportlaevadele kursi idapoolse, neid eemaldades vastase tegevusepiiridest, koondades oma lahingujõud ja viskas need vastu vaenlasele. Grupp A, kelle peajõud olid vahepeal järele jõudnud, astus tulevõitluse vastasega, kuid tema rõhuvate jõudude tõttu (soomuslaevad) oli sunnitud katkestama lahingu, võttis kursi alul loode, siis põhja suunas, püüdes kogu aja ähvardavalt silmapiiril. Grupp B kiiremad laevad alul jälitasid taanduvat vastast, kuid varsti pöördusid tagasi oma soomuslaevade kaitse alla. Samuti ei õnnestunud päeva välisusel ette võetud teised grupp A rünnakud katsed. Sellevastu öösi pimeduse katte all luure- ja miinilaevadel läks korda osava manöövriga läheneda B kolonnile ja teda rünnata torpeedode ja suurtükitulega.

Esimese manöövrpäeva lõpul juhatuse otsuse järgi pooltel olid järgmised kaotused: grupp A — põhjalastud üks 10.000-tonniline ja üks keskmine ristleja, üks luurelaev ja üks miinilaev; grupp B — põhjalastud üks soomuslaev, üks 10.000-tonniline ristleja, üks miinilaev ja 5 transportlaeva, vigastatud üks soomuslaev.

Teisel manöövrpäeval 10. aug. grupp B jätkas liikumist Taranto suunas. Ka grupp A

hoidis kursi põhjapoolse, püüdes vastase läheduses, kuid siiski niisugusel kaugusel, et olla kaitstud tema kaugelaste suurtükite tule ning ootamatu kallaletungi vastu kogu jõududega.

Kuna edukaks rünnakuks päevavalgel — nagu näitasid eelmise manöövrpäeva kogemused — polnud küllalt eeldusi, siis grupp A juhatus otsustas ära oodata pimeduse tulekut, et siis uuesti tegevusse astuda. 10. aug. päikese loojamineku ajal mõlemad pooled lähenesid Capo Colonnale. Oli udune ning seepärast nägemisvõimalused piiratud. Seda soodsat olukorda kasutades grupp A jõud, arendades maksimaalse kiiruse, tungisid vastase kolonnile kallale. Kuna vahepeal oli juba jõutud Taranto lahte, siis kell 2200 manöövrte üldjuhatuse otsusega poolte tegevus pandi seisma ning manöövrid lõpetati.

10. aug. päeval poolte lennueosad teotsevad väga aktiivselt niihästi luure kui ka pommitamise alal. Kell 1600 paiku grupp A eskadrilid atakeerisid vastase kolonni säärase julguse ning hooga, et — vaatamata õhukaitse relvade tegevusele — juhatus otsustas lugeda grupp B kaotanuks laevu samal arvul kui eelmisel manöövrpäeval ja peale selle veel kaks transportlaeva.

11. aug. korraldati Tarantos kõikidele manöövritest osavõtnud jõududele ülevaatus, kus kriipsutati alla manöövrte head kordaminekut. K—ts.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Kauge-Ida sõjaliste sündmuste ülevaade.*)

Jaapanlastelt kevade lõpul Mandžuurias alatud suurejoonelised operatsioonid, mida märkisime eelmises kokkuvõttes, oma eesmärgilt teatavasti ei taotlenud midagi muud, kui puhastada Mandžuuriat Jaapanile ja noorele Mandžukuo vabariigile vaenulistest elementidest, eeskätt Põhja-Mandžuurias, end hiina vägede jäänuste ja hunhuuside suuremas ning tähtsam koondamiskohas. Mis puutub selles suunas arendatud operatsioonide edasist arenemist pärast suuri maikuu lahinguid, siis järgnenud suve jooksul nad lahenesid praktiliselt mitmeti teisiti kui seda võidi eeldada maikuu lõpuks tekkinud olukorras. On huvitav märkida, et Põhja-Mandžuuria sündmuste käiku lõppeks otsustavalt mõjutanud põhjused ei peitu milleski

muus kui suurejoonelises loodusejõudude vahelesegamises sündmustesse.

Teatavasti on Mandžuuria üldiste kliimavõimude tähtsamaks iseäralduseks tema sademete omapärane jagunemine. Viie külma talvekuu kohta, novembrist kuni märtsini, siin langeb keskmiselt ainult 6,5% kõigist sademest. Seega tervelt 93,5% sademest langeb suvekuudele, kusjuures viimastest kõige sademeriikkamad on harilikult juuli ja augustikuud. Vihmadega, reeglina, käib kaasas lopsakas taimekasv, milles domineerib kõrge ja suure lehestikuga kaoliang.

Seda olukorda mõlemad pooled loomulikult nägid ette. Kui neid siin siiski tabas teatud ootamatus, siis seda põhjusel, et suurte vihmade periood jooksul aastal algas tegelikult ühe kuu võrra varem — juunis, ja teiseks — vihmad ise olid niivõrt veerohked,

*) Vt. „Sõdur“ nr. 25/26 s. a.

et nad väga ruttu kutsusid välja ebatavaliselt suure uputuse Põhja-Mandžuurias. Viimase sündmuse kohta peab eraldi tähendama, et kuigi Mandžuuria on kannatanud korduvalt uputuse all, siis käesoleval aastal asetleidnut ometi peab lugema erakordseks, nagu seda tõendavad veetõusu kõrgust märkivad andmed tähtsamatest uputuseaegadest. Mõõdetud tähtsama, Sungari, jõe tõusu järgi Harbiini raionis veetase on ületanud normaalse: 1899. ja 1910. a. — 4,2 1914. a. — 4,7 1923. ja 1929. a. — 4,1 ja lõppeks käesoleval aastal tervelt 5,8 meetri võrra. See kõik loomulikult ei võinud jätta mõjutamata ka üldist sõjategevuse käiku.

Kuna vihmad leotasid maa ja soodustades taimekasvu, muutsid raskeks jalaväe teotsemise, jaapanlased juba juunikuu alul muutsid oma taktikat. Nad kõvendasid kohe oma Põhja-Mandžuurias teotsevat jalaväge uute ratsaosadega, viimaseid kiires korras jaapani saartelt kohale saates. Osa vabanenud jalaväge seejuures tõmmati tagasi Mandžuuria sisemaale. Peab mõnna, et tänu eeskätt sellele abinõule jaapanlased kuni lõpuni säilitasid aktiivsuse Põhja-Mandžuurias, vaatamata kõigile raskustele, mida esitasid neile ilmas tuolud. Jalaväediviise siin ratsaväega kõvendades, nad võrdlemisi kiiresti suutsid kasutada ära ka selle edu, mida neile olid annud maikuu lahingud. Juba juunikuu lõpuks neil seejuures läks korda mässulise kindral Ma vägesid lõplikult laiali pillata ja neid sundida taandumislahingutele Siberi piiride suunas. Viimase edu kasutamise perioodi kuuluvad ka vähemad lahingud, mis aset leidsid juulikuu kestel. Eriti silmapaistvalt neis lahingutes on teotsenud jaapani 14. diviisi, kelle pingutuste arvele tuleb ka panna kindral Ma viimaste säilunud jõudude löömist lahingus Hailuni juures (umbes 200 km põhja pool Harbiini) 29. juulil s. a., kus juures sai surma ka kindral Ma ise, nagu seda kinnitatakse jaapani autoriteetsetes teadaannetes.

Kõige selle juures peab mõnna, see ennenägematu uputus Mandžuurias, mis endaga on toonud kaasa ütleмата palju hädasid kohalikule elanikkonnale ja maale üldse, on iseendast siiski osutunud kasutovaks jaapanlastele — ta kiirendas mässuliste salkade lagunemist, tabades kõige raskemini just mässuliste suuremaid koondusi Sungari jõe raionis.

Jaapanlaste pealetungidega laialipillatud mässuliste väesalkade jäänused lootsid soodsamaid teotsemisvõimalusi leida tegevuse jätkamiseks just suve lõpul, kus kõrged vijad ja lopsakas taimekasv liikumist hästi

varjavad. Ent lakkamatud vihmad lõhkusid teid, piirates mässuliste liikumist ja takistades nende varustamist. Mässulistel ei ole kunagi kaasas suuri voore, see raskendaks nende liikumist, — neid peab varustama baasidest. Teede lagunemine aga katkestas ühendused viimastega. Kui jaapani ja mandžukuo vägesid samasuguses olukorras sageli oldi sunnitud varustama lennukite abil, siis mässulistel sellised abinõud puudusid, muutes nende varustamisküsimuse väga raskeks. Seda peab lugema üheks tähtsamaks põhjuseks, mis ühenduses kindral Ma hukkamisega murdis mässuliste viimase vastupanu. Nende salgad hakkasid kordkorralt alla andma, eriti augustikuu esimesel poolel, kui uputus oma haripunkti jõudis. Raskustele vaatamata püsima jäänud vähemad salgad aga tõrjuti uputusega enesega maalt välja kuni piirideni põhjas ja idas.

Mässuliste likvideerimine Põhja-Mandžuurias niiviisi lõpule viidud juba sügise aluks, see ometi ei toonud üldist rahunemist maale. Järgnenud sügis ja saabuv talv viisid uute võitlusteni, alul jälle Mandžuuria lõuna, hiljem — äärmises loodepoolses osas. Mässuliste väljaastumised Lõuna-Mandžuurias oma jõududel osutusid siiski piiratuks ja nad likvideeriti jaapanlastelt väga kiiresti. Hoopis tõsisemateks aga kujunesid operatsioonid, mida jaapanlased lõppeks Loode-Mandžuuria puhastamiseks olid sunnitud ette võtma. Kui Mandžuuria jaama ja Hailari linna raionis võis märkida teatud käärimist juba varem, siis avalik mäss siin puhkes kohe oktoobrikuu alul, kui üks seniseid Mandžukuo valitsuse kindraleid, Su-bin-ven endise mässuliste ülemjuhataja kindral Ma jälgedele asus. Su-bin-venil läks võrdlemisi lühikese ajaga korda organiseerida umbes 90.000 meheline vägi, kelle lähemaks eesmärgiks seati Tsitsikari raiooni vallutamine. Siiski suutsid jaapanlased oma vastutegevust alata varem, kui see ähvardus tõeks võis saada. Organiseerides umbes 20.000 meheline väekoondise, nad algasid sellega kohe pealetungi. Viimase lõpptulemuseks on, et 8. detsembriks olid mässuliste väed ka siin löödud, kusjuures nende jäänused koos oma üldjuhiga olid sunnitud põgenema N. Vene territooriumile, kus nad interneeriti. Viimase võidu tähendus jaapanlastele on seda suurem, et nüüdsest peale on kogu Mandžuuria territoorium nende oma vägede valve all, ilma et ükski provints siin enam ainuüksi kohalikkudele valitsusevägedele usaldatud oleks.

On iseloomustav Jaapanile, et ta oma asjade seisukorras Mandžuurias on küllalt

kindel juba 15. sept. s. a. alates, millal ta Mandžukuo vabariigi iseseisva riigina otsustas tunnustada, sõlmides temaga ühtlasi liidulepingu. Poolte kokkuleppe aluseks on mõlema poole kohustus pidada silmas rahvusvahelist õigust ja varemõlmitud lepinguid, kanda hoolt vastastikuse heanaaberliku vahekorra ja poolte territoriaalse puutumatus eest. Mõlemad pooled tunnustavad, et ähvardus ühe territooriumile ja rahule puutub otsekohe ka teise huve, mispärast sellistel juhtudel mõlemad riigid kohustuvad teotsema ühiselt. Abinõuna selleks on jaapani vägede asetamine Mandžukuo territooriumile. Lühidalt — terve see kokkulepe ei tähenda midagi muud kui seda, et iga katse Mandžukuo puutumatus või Jaapani huvide vastu temas leiab otsekohe vastupanu jaapani vägedelt.

Meil on põhjust arvamiseks, et ruttamine selle kokkuleppega on mõjutatud kahest momendist — nn. Stimsoni-kõnest ja Lyttoni-aruandest. Lytton, Rahvasteliidu uurimiskomisjoni esimees, teatavasti eeldas oma uurimusetulemuste aruandes, et Hiina ka edaspidi säilitab ülemvalitsuse Mandžuurias. Tõenäoliktult aitas see kaasa, et Jaapan Mandžukuo riiki tunnustas enne, kui Lyttoni-aruanne oli tehtud avalikult teatavaks. Selle sammuga ta ühtlasi andis vastuse Am. Ühendriikide välisministri Stimsoni 8. aug. kõnele, milles väideti, et „Ameerika ühtegi relvavägivallaga väljakutsutud Kauges-Ida status quo muudatust“ ei taha lugeda maksvaks.

Teised riigid on Mandžukuo tunnustamise küsimuses jäänud äraootavale seisukohale. Tahetakse oodata Lyttoni-komisjoni aruande läbiarutamise tulemusi Rahvasteliidu nõukogus, millega tehti algust 21. nov. s. a. Asjast otseselt puudutatud Hiina on küll vahepeal esinenud protestiga Jaapani ees, kuid ilma tagajärgedeta. Jaapanlased sel puhul tähendavad, et ühe uue riigi tunnustamine, kes teise koosseisust eraldub, ei või kuidagi olla vaenulikuks aktiks selle riigi suhtes, kust eraldumine on sündinud. Nii on omalajal saanud tunnustuse Am. Ühendriigid, kes eraldusid Inglismaa alt, L. Ameerika riigid — endised Hispaania asumaad, Belgia, kes kuulus Madalmaade alla j.n.e. Hiina protest näitavat ainult halba ajaloo tundmist tema poolt. Hiinale olevat kõige parem, võtta asja kui hoiatavat õppetundi ja pöörata rohkem tähelepanu oma sisekorra tervendamisele, sest Hiina seisvat veel teistegi lagunemiste ees, mida tõendavat kommunistliku liikumise areng tema kagupoolsetes provintsid. Peab tähendama, et jaa-

panlastel eriti viimases väites on õigus, sest ka Rahvasteliidu uurimiskomisjon, vaata mata kõigele heatahtlikkusele, oli sunnitud pöörama tähelepanu Hiina lagunevale sisekorrale.

Kõige sellega Jaapan tõendab, et ta ei katse muuta oma poliitikat Kauges-Idas. Väites, et Mandžuuria küsimuste arenemine tähendab temale elu ja surma küsimust, ta praegugi ei kõhkleks ühtegi silmapilku astuma vastu igauhele, kes tema huvide vastu teotseb. Ta on ühtlasi parem nõus lahkkuma Rahvasteliidust, kui et muuta oma poliitikat.

Igatahes oma senise tegevusega Kauges-Idas Jaapan on annud näite, kuidas üks oma elamisruumi ja seega olemasolu eest võitlev rahvas, vaatamata rahvusvahelistele tavadele, oma eesmärgi saavutada võib. Siit võime järeldada, et ka Euroopas üks või teine suurriik tarvilikul korral, vaatamata kõigile rahu ja desarmeermiskonverentsidele, samal viisil — relvade abil — oma eesmärgi saavutamast tagasi ei kohku. A. K.

Inglismaa uuendusi sõjaväe motomehhaniseerimise alal.

Inglismaa käesoleva aasta eelarve võrdub 770.963.000 naelsterlingile. Sellest sõjaväe eelarve 104.364.300 nst., millest mereväele langeb 50.476.300 nst., maaväele 36.488.000 nst. ja lennukorvusele 17.400.000 nst. Maaväele ettenähtud summast läheb sõjaväe inimpersonaalile 24.007.523 (?) nst., politsei inimpersonaalile 11.195.477 nst., tankikorpuse pataljonidele 529.000 nst., jalaväe pataljonidele 289.000 nst., suurtükiväe divisjonide motoriseerimiseks 245.000 nst., ratsarügementide ülalpidamiseks 222.000 naelsterlingit.

Sõjaväe palgaline koosseis käesoleval eelarveaastal on: 6928 ohvitseri ja 127.788 sõdurit.

Rügementide vooride mehhaniseerimine teostati täielikult. Katsetati jalaväe kompanit varustada 4 tanketiga. Ratsaväes katsetati luureteenistust jõuvankritel.

Seoses ratsaväe osalise motoriseerimisega vähendati ratsu koormat 12 kg võrra.

Ratsaväe soomuseskadronid on arvult 6 (66 soomusautot), soomuskompaneid 18 (288 masinat).

Motoriseeritud suurtükiväe koosseis on: 14 patareid kergesuurtükiväe, keskmist suurtükiväe — 28 patareid, raskesuurtükiväe — 31 patareid ja õhukaitse suurtükiväe — 8 patareid.

Tankid on grupeeritud (väljaarvatud vanad varud): kerged — 4-ks kompaniks (128 tanki), keskmised — 8-ks kompaniks (128 tanki). Peale selle 4 rühma tanki saatesuurtükke (12 masinat).

Sapööridest — osaliselt motoriseeritud 2 eskadroni pionere.

Sidest — paljud eskadronid motoriseeritud.

Transpordiks organiseeritud 22 kompanit auto-vedurid (tõmbajad).

Vedamist (tõmbamist) katsetatakse uuetüübiliste auto-veduritega kui mehaanilist vedu üldiselt, eriti aga soomusvedu. Katsetatakse peaaesjalikult kiirestiliikuvaid maastiku masinaid.

Alderschot'i poligoni esimesid uued rataslintidega veoautod, mis ehitatud Vickers-Armstrong tehastes.

Nende veoautode iseloomustus: kaal 7 tonni, mootor 80 HP, jahutus õhu, kandejõud 6,5 tonni, järelvankri koorem 3,5 tonni, kiirus 30 km tunnis, bensiini tagavara 260 liitrit.

Jõuvanker ületab tõusud kuni 11° täie koormatusega; vee läbibast kuni 0,9 m sügavuseni.

Maikuus katsetati järgmisi uusi masinaid: uus kerge tank M—II, mis juba sõjaväes tarvitusel; uus soomusauto „Crossley” meeskonnaga 3 inimest; 3-tonniline veoauto „Albion”, „Tornikroft” ja „A. E. C.”; neljarattaline 3-tonniline veoauto „Chardy”; neljarattaline 1,5-tonniline veoauto „Sommer”, kuuerattaline 6-tonniline veoauto „Leyland”; kuuerattaline 6-tonniline veoauto „Chippo”; kaheistmeline auto „Austin” (mootor 7 HP) ja teisi. Katseid toimetati selliselt, et täie koormatusega pidi jõuvanker esimesel päeval ära sõitma 350 km.

Erilist tähelepanu on tekitanud Inglismaal firma „Chadfield'i” poolt leiutatud soomusplaadid ja soomusevastased granaadid. Need uued soomusplaadid tagavat isegi kindlustuse püssikuuli „Chalger-Ultra” vastu. Näiteks need kuulid ei jõua läbi lüüa 12 mm „Chadfield” soomusplaadist.

Firma „Chadfield'ilt” konstrueeritud kuulgranaat pidavat 13,7-kilomeetriliselt distantsilt läbibastama 30,5 cm terasplaadi. Selle granaadi isoomadusi pole veel avaldatud.

Möödunud aasta lõpul ilmus Inglise Kindralstaabi väljaandel raamat „Praeguseaja formatioone”, s. o. kuidas pidada tulevikusõda. Ajakirjanduse andmetel avavad see raamat uue aja-järgu „arusaamises, meetodis ja idees”.

Raamat juhtivat tähelepanu sellele, et sõjaväe alustoeks on tema mehhaniseerimine, mis ainsamana võib anda sõjaväele nõutava liikuvuse.

Lahtisel maastikul astuvad tegevusse peaaesjalikult tankid, kuna kinnisel — jalavägi, kuid teisel kujul kui tänini. Jalaväe evolutsioon peab tuginema tema motoriseerimisele.

Ratsavägi niisugusena kui ta on praegu, peab kaduma. Tema asemele kerkib tanki ratsavägi.

„Polska Zbrojna” 18. oktoobril 1932. a. andmetel.

K. U.

Sõjatehnika alalt.

Tanki „nägemisvõime”.

Toimetuse märkus: Käesolev artikkel peaks eriti pakkuma huvi jala- ja suurtükiväelasele, kelle tegelikult tuleb sõidida lahingus vastase tankidega. Tank pole oma piiratud „nägemisvõime” tõttu siiski nii kardetav relv.

Meie LE § 69 loeb vaatlus- ja sihtimistingimusi tankilt keskpärasteks, s. o. rahuldavateks. See hinne tahab olla enam-vähem õige ainult nende tanki tüüpide kohta, mis konstrueeritud viimaste aastate kestel. Maailmasõjaaegsete ja ka vahetult pärast Maailmasõda ehitatud tankide kohta ei saa aga seda öelda. Teatavasti on vanatüübilised tankid varustatud võrdlemisi primitiivsete vaatlusabinõudega, mis võimaldavad vaatluse toimetamist ainult õige rasketes tingimustes ja seepärast pole see just liialdus, kui neid mõnikord nimetatakse „lühinägelisteks”.

Et selgemat ja ülevaatlikumat pilti saada sellest, milline tanki nägemisvõime oli ja on praegu, asume kõige pealt vanatüübiliste tankide vaatlusabinõude hindamisele.

Peamiseks vaatlusabinõuks maailmasõjaaegsel tankil olid soomusesse lõigatud umbes 12 cm pikad ja 5 mm kõrged vaatepilud. Vaatepilude suuruse määrasid ära kaks vastupidi proportsionaalset tegurit: ühelt poolt pidi pilu olema küllalt lai selleks, et rahuldada vaatluse tarvidusi, teiselt poolt aga jälle sedavõrt kitsas, et pakkuda küllaldast kaitset vaatelejale. Eelpool nimetatud pilu suurus on kompromissi tulemus ja seetõttu ta ei rahulda täiel määral

kumbagi nõuet. Vaateväli on vägagi piiratud ja ka vaateleja kaitse ei ole täiesti garanteeritud.

Kui nüüd ette kujutada, milliseid vaatlusvõimalusi pakub liikumisel alaliselt silmade ees rappuv kitsas pilu soomuses, siis on vist igale arusaadav, et see ei saa olla kuigi rahuldav. Seal juures needki kitsad pilud on kardetavamaid kohti tanki soomuses. Selleks, et läbi pilu midagi näha, on vajalik teatavasti silmi hoida võimalikult lähemal pilule. Selle vajaduse täitmine on aga seotud ühelt poolt ebamugavusega (eriti veel siis, kui pilu ääred seestpoolt on polsterdamata) ja teiselt poolt hädaohuga vaateleja silmadele ja näole. Prantsuse andmetel oli Maailmasõjas haavatud tankistidest 50% silma ja näohaavadega. Neid haavu põhjustasid läbi vaatepilude tungivad tina pritsmed, mis tekkisid kuuli kokkupõrkel soomusega. Et pilude kasutamist hädaohutumaks muuta, katsetasid inglased Maailmasõjas peegleid. Nimelt varustati pilud peeglite süsteemiga samal põhimõttel, kui seda kasutati kaevik-periskoobi juures. Sellest tuli aga varsti loobuda, sest selgus, et peeglid purunevad või jälle tuhmuvad väga kiiresti ja nende vahetamine on seotud lahinguoludes liigse ajakulu ja raskustega. Silmade ja näo kaitseks võeti siis erilised kaitsemaskid tarvitusele (joon. 1).

Vaatevälja suurendamiseks inglased (rasked tankid) ja prantslased (Renault) varustasid tanki vaatepiludega, mille sisse olid lõigatud vaatepilud (joon. 2). Väljaspool jalaväe tulepiirkonda tankid liikusid avatud vaateluu-kidega, mis muidugi andis häid võimalusi vaatluse toimetamiseks; lahingus aga luugid suleti

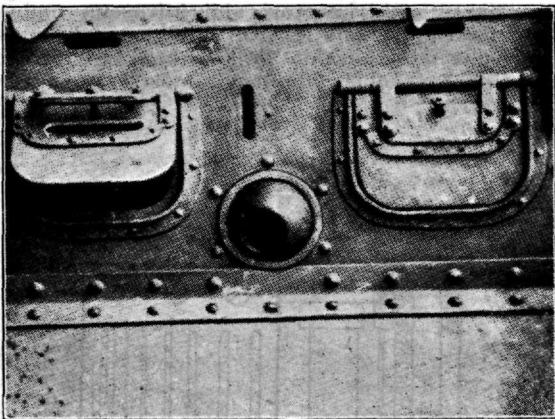
ja vaadeldi läbi pilude. Pilude asemel kasutati mõnel juhtumil (Inglise MV) väikeste kooniliste augukeste ridu (harilikult 8 augukest 4—5 mm diameetris). Sakslaste tankid olid varustatud n. n. reguleeritavate vaateluukidega. Neid võis olukorra kohaselt kas täiesti avada, sulgeda või jätta tarviduse järele kitsas piluke vaatluste jaoks.

Joon. nr. 1.

Tankisti kaitsemask

Peale loetletud vaatlusabinõude võis tankilt vaatlust toimetada veel läbi kuulipilduja või kahuri optilise sihiku või lihtsalt läbi sihtimise otstarbeks soomusesse jäetud avause. Muidugi ei suurendanud ka need abinõud kuigi tunduvalt vaatlusvõimalusi tankilt.

Joon. nr. 2.

Vaateluugid ja pilud.

Vaatomata kõigile puudustele vaatluse toimetamine tankilt oli võimalik, kuigi väga rasketes tingimustes ja seepärast on samad vaatlusabinõud mõnesuguste täiendustega säilinud ka tänapäeva tankis.

Viimase 5—6 aasta jooksul on tank oma konstruktsioonilt palju muutunud ja täienenud. Muidugi modern tank, mille liikumise kiirus ulatub mõnekümne kilomeetrile tunnis, peab olema varustatud ka moodsate vaatlusvahenditega. Peab tähendama, et sel alal on tõesti suudetud nii mõndagi ära teha, ja kuigi vaatlus- ja sihtimistingimused ka nüüd ei ole veel kuigi head, siiski pole modern tank enam nii „lühinägeline“ kui vanatüübiline.

Tänapäeva tanki vaatlusvahendeid võib jaotada kolme liiki:

- optilised (periskoobid),
- mehaanilised (stroboskoobid),
- vaatepilud ja -luugid.

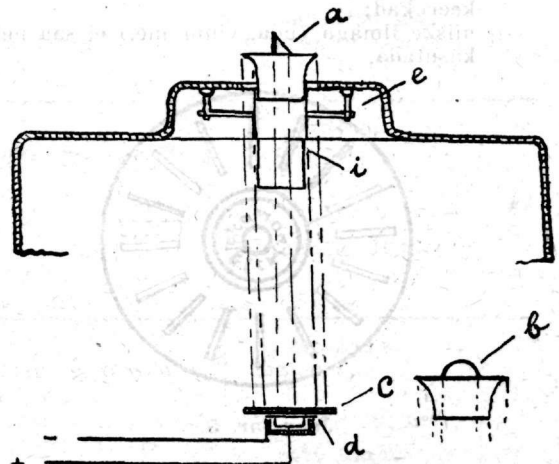
Optilistest vaatlusvahenditest võiks kõige pealt ära märkida n. n. peegel-periskoopi. Selle seadisega on varustatud raske „Fiat“ tank. Konstruktsioonilt on peegel-periskoopil palju ühist stereotoruga (käärpikksilmaga). Aparaat võimaldab vaatelejale küll hädaohutut vaatlemist, kuid liikumisel pörutuste tõttu on tema läbi vaatlemine vaevaline. Soomusest väljaulatav periskoobi osa on heaks märgiks jala-väe tulele, vaatlusväli pole kuigi suur ja kogu aparaat on oma ehituselt võrdlemisi õrn.

Prantslaste „geoskoop“ on oma ehituselt veidi keerukam peegelperiskooibist. Selle vastu aga on võimalik tema abil vaadelda suuremat ala.

Ringpeeglitega periskoop (Austria-Görtz) omab paremusi võrreldes eeltoodutega. Ta võimaldab 360° ringvaadet, — kogu maastik tanki ümbruses peegeldub 12 vertikaalsele mattšeibile. Halb omadusi:

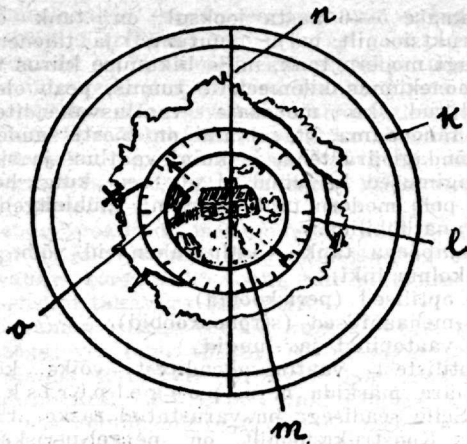
- aparaat ehituselt keerukas,
- mattšeibilele peegelduv pilt ei ole küllalt selge (mattšeibid absorbeerivad palju valgust).

Huvitavam optiline vaatlusvahend on „Omniskoop“. See on ameeriklase James Kamesi patenteeritud ja P.-A. Ühendriikidele müüdud leiutus. Aparaat võimaldab 360° ringvaatlust ja on varustatud n. n. kursinäitajaga. Ehituselt on „Omniskoop“ nagu toodud joonistelt (3 ja 4) näha, võrdlemisi lihtis. „Omniskoop“ koosneb kolmest peaosast: vahetatavad prismad (a, b), mattšeib ühes kursinäitajaga (c, d) ja kinnitus-reguleeriv osa (e, i). Mida näeb vaateleja matt-

Joonis №3

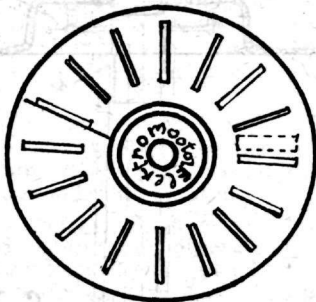
Joonis №3a.

Joon. nr. 4.

šeibil? Ringide k ja l vahel kogu tanki ümbritsevat maastikku. Sisemises ringis m näeb ta tanki ees olevat maastikku (suurendatult) nii nagu see on näha pikksilmas. Ringide l ja m vahel on harilikud kompassi jaotised maailmakaarte järele. Joon n on tanki liikumise suund. Nöelake (o) näitab põhjasuunda. (Nöel on elektriliselt ühendatud tankijuhil kompassiga. Muidugi liiguvad mõlemad nöelad alati paralleelselt.) Vahetades prisma a prisma b vastu näeb vaateleja mattšeibi sisemises ringis (c) kogu taevalaotust, mis võimaldab tähele panna õhu hädaohu ja vastu võtta signaale. Kui tarvidust aparadi järele ei ole, siis on ta kergesti mahavõetav. „Omniskoobi“ paremused võrreldes teiste optiliste aparatidega on:

- lihtsus,
  - suur ja igakülgne vaateväli,
  - väljaspoolt ei ole aparaat pea sugugi nähtav,
  - suunanäitaja võimaldab juhil kontrollida tanki liikumise suuna maastikul.
- Üldiselt on kõikide optiliste vaatlusabinõude suuremaks puuduseks:
- nende kaudu vaadeldavat maastikku on raske hinnata (eriti väikese valgustuse juures),
  - ehituselt on nad õrnad ja suuremalt jaolt keerukad;
  - niiske ilmaga (udu, vihm jne.) ei saa neid kasutada.

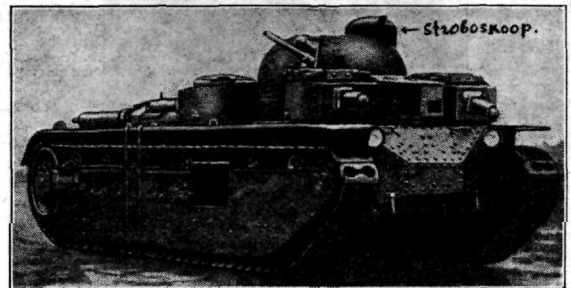
Joon. nr. 5.

Mehaanilistest vaatlusvahenditest lihtsaim on ketas-stroboskoop (joon. 5). See on elektrimootori jõul ümber telje keerlev teras-

ring, mille sisse on lõigatud radiaalselt rida pilusid. Keerlemisel kohtuvad ringi pilud tanki soomusesse jäetud piluga, mis võimaldab vaatluse toimetamist. Keerlev ring kaitseb vaatelejat, kuigi vaatepilu on märksa laiem harilikust vaatepilust.

Ketas-stroboskoobi suuremaks puuduseks on see, et vaateväli on siiski piiratud ja et seda pealegi teataval määral tumestab keerlev ketas.

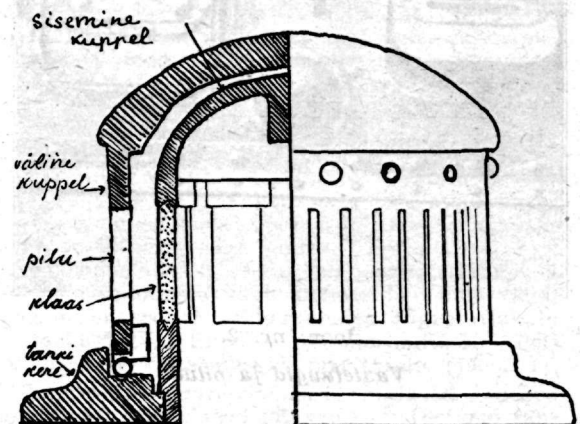
Teine ehituselt veidi keerukam on n. n. silinder-stroboskoop, millega on varustatud raske prantsuse tank 2 C (joon 6) ja raske inglise „Vickers“ tankid. Silinder-stroboskoop, nagu see näha on joonisel (7), koosneb kahest teineteise peale asetatud kuplist. Sisemisel kuplil on aknakesed mittekillunevast (triplex) paksust klaasist, mis kaitsevad vaatelejat nende kuuli osakeste, killukeste ja tinapritsmete eest, mis kuidagi viisi on läbistanud välise pöörleva kupli pilud. Klaase on purunemisel võimalik vahetada kiiresti uute vastu. Sisemine kuppel on kinnitatud liikumatult tanki korpuse külge. Välise kupli sisse on jäetud

Joon. nr. 6.

Inglise rasketank „Vickers“.

vaateleja silmade kõrgusele terve rida umbes 2 mm laiuseid pilusid. Kuppel keerleb kuullaagril väikese elektrimootori abil kiirusega umbes 500—400 ringi minutis. On veel n. n. koonus-stroboskoobid (Ansaldo tankil) kuid see erineb ketas-stroboskoobist ainult välimuselt (koonusekujuline).

Joon. nr. 7.

Stroboskoobi head omadused on:
— võimaldab 360° ringvaate,

— kaitseb vaateajat jalaväe relvade tabavuste eest.

Halbu omadusi:

- vaateväli on tumestatud,
- kaitseb ainult jalaväe relvade eest,
- keerlev torn võib kergesti kinni jooksta, sest kuullaager ei ole soomusega hästi kaitstud.

Mis puutub teistesse modern vaatlusabinõudesse, siis paralleelselt loetletud optilistele ja mehaanilistele vaatlusabinõudele on kõik tankid varustatud varem kirjelatud lihtsate vaatepiludega, mida kasutatakse siis, kui teised vaatlusabinõud millegipärast kasutamiskõlbmatuteks muutunud. Harilikult on uuetüübilistel tankidel vaatepilud kaitstud erilise 9 mm triplex klaasiga. Nimetatud klaas koosneb paljudest õhukestest klaasi ja tselluloid kihikestest, mis värvita ollusega kokku liimitud. Klaas võib küll puruneda, kuid kilde purunemisel ta ei anna. Loomulikult on klaasid raamistatud nii, et neid oleks võimalik kergesti vahetada. Sellise klaasi tarvitamine võimaldab veidi laiema vaatepilude kasutamist. Olgu muuseas tähendatud, et 50 mm triplex klaas kannatab välja 35 sammu kaugusest hariliku püssikuuli tabavuse, 90 mm klaasi ei läbista ka soomust läbistav kuul. Õieti oleks triplex klaasi abil kaitstud vaatepilude kasuta-

mine kõige lihtsam ja otstarbekohasem, kui mitte iga tabavus (ka tinapritimed) klaasi vaatlemiseks kõlbmatuks ei muudaks, mistõttu klaasi tuleb sagedasti vahetada (ajakulu). Teisest küljest triplex klaasid on võrdlemisi õige kalli, sest nende väljatöötamine on seoses mõnesuguste raskustega.

Kokku võttes kõike eeltoodud näeme, et tanki „nägemisvõime“ probleem pole kaugeltki nii lihtis, nagu esimesest pilgust seda arvata võib. Vaatluse toimetamiseks on tanki kasutada küll rida igasuguseid vahendeid, kuid ükski neist ei lahenda lõplikult ja täiesti rahuldavalt seda probleemi. Väike „nägemisvõime“ on seniajani ikkagi veel tanki nõrgemaid külgi. Kas on loota tulevikus selle küsimuse rahuldavat lahendamist? Näib, et selleks on eeldusi. Igatahes on paljudes riikides sellekohased katsed käimas ja võib olla, et juba peatselt leiutatakse vaatlusabinõu, mis täielikult rahuldab tanki nõudeid.

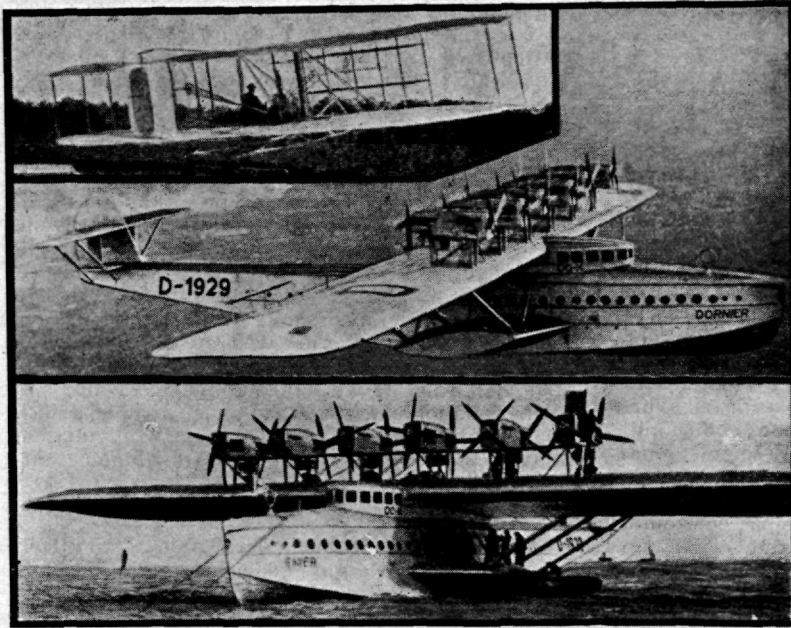
*

Allikad: Taschenbuch der Tanks. Fritz Heige, 1930. Der Kampf gegen Tanks. M. Borchart. Der Kraftzug in Wirtschaft und Heer, 1932. Motorizatsija i mehanizatsija RKKA, 1931. The Tank Corps Journal, 1931. L.

Lennuasjanduse tippsaavutused.

(Andmeid kuni 1. okt. 1932. a.)

Kestvus.	Bensiini tagavara täiendamiseta.	Valter Lees ja F. Brossy. Bellanca (1. Packard 220 HP). 25. — 28. 5. 31.	84 tundi 32 min. Ameerika Ühendriigid.
	Bensiini tagavara täiendamisega.	Jackson ja O'Brien. Aug. 1930.	647 tundi — min. Ameerika Ühendriigid.
Kaugus.	Kinnises ringis.	Bossoutrot ja Rossi. Bleriot — 110. 23. — 26. 3. 32.	10605 km. Prantsusmaa.
	Otsejoones.	Boardman ja Polando. Bellanca (Wright „Whirlwind“ J. 6.300 HP). 27.—29. 7. 31.	8065,736 km. Ameerika Ühendriigid.
Kõrgus.	Lennukil.	Cyril F. Uwins. Vickers Vespa („Bristol“-Pegasus S-3). 16. 9. 32.	13404 m. Inglismaa.
	Õhupallil.	Piccard ja M. Cosyns. 18. 8. 32.	umbes 16.500 m.
Kiirus.	Vesilennukil.	Stainforth. Supermarine S. 6. B. (Rollce-Royce „R“, tüüp 1931). 29. 9. 31.	655 km/t. Inglismaa.
	Maalennukil.	Doolittle. Gee Bee (Pratt ja Whitney — Wasp. 800 HP). 3. 9. 32.	476 km/t. Ameerika Ühendriigid.

Ülal: Vennad Wrig'ide esimene tegeikult lennanud lennuk.
Keskkel: Do-X lennus — All: Do-X ankrus.

Sellest lühikesest loetelust nähtub, et lennuasjandus lühikese aja kestel, 1903. a. kuni tänapäevani, s. o. vähem kui 30 a. kestel on arenenud kohutava kiirusega.

Modern lennuk on muutunud kiiremaks, kindlamaks ja odavamaks. Lennud maakera kõige kaugematesse nurkadesse on muutunud võimalikeks.

Kuid kui suured poleks ka tehtud edusammud, pole lennuasjanduse peaprobleem, s. o. jõu-

vedu sääraselt, et lennud igasse maailmaossa võivad teostuda vahemaandumiseta.

Kuni selle edu saavutamiseni peab tänapäeva inseneride püüdeks olema, saavutada suuremat kiirust, suuremat kindlust ja ökonoomsust — meie piiratud teadmiste ja võimiste piirides.

Vaadeldes lennuasjanduse senist arengut, pole põhjust arvata, et tänapäeva tippsaavutused nendeks ka jäävad. Just vastupidi tuleb oletada, et lennuasjanduse hiilgesaavutused alles ees seisavad.

H. K.

Moodne ülikerge tank*).

Garden Loyd tankett (machine gun carrier — klp. kandja), mille pilt ja tähtsamad andmed on toodud Sõduris Nr. 50—52 — 1931. a. lhk. 1308 ja 1309, on osutunud väga heaks lahingumasinaks, sest väike kogu võimaldab tal leida varju ja jääda vastasele nägematuks ka võrdlemisi lahtisel maastikul. Omades suure liikumiskiiruse, tanketid jõuavad kiiresti vastase juurde ja suudavad saavutada häid tagajärgi. Nende heade omaduste tõttu Garden Loyd tankette on võetud kasutamisele paljudes sõjavägedes, muuseas ka punaväes. Garden Loyd tanketil on aga üks suur puudus — ta on pealt lahtine, mille tõttu võib suurtüki-, kuulipilduja ja püssitulega või käsigranaatidega hävitada meeskonna ja tankett rivist välja lüüa. See puudus on nüüd kõrvaldatud uute tankide juures.

Garden Loyd tüüpi põhimõttele on konstrueeritud moodsad inglise tankid Mark Ia ja II, mis kaaluvad umbes 3,5 tonni ja on umbes 3,6 m pikad.

Neist on veel väiksem ja moodsam „Vickers Garden Loyd Patrol Tank”, s. o. Vickers'ilt valmistatud Garden Loyd tüüpi luure (vahiteenistuse) tank.

See ülikerge tank on ainult veidi suurem ja raskem kui Garden Loyd tankett, kuid sellest palju kiirem ja võimsam. Ameeriklaste arvamusel olevat see tank praegusajal kõige väiksem, kergem ja kujult kõige otstarbekam ning ühtlasi ka kõige odavam tank maailmas.

„Vickers Garden Loyd Patrol Tank'i” iseloomustavad järgmised andmed. Meeskond koosneb 2 mehest, neist on üks tankijuht ja teine kuulipildur. Relvastuseks on 86,4 cm läbimõduga ja 360° suurust horisontaalset laskevälja tulistada võimaldavas tornis asuv kuulipilduja ühes 3500 padrunitiga. Veejahutusega kuulipilduja asub soomuskestas. 7—11 mm paksune soomus on läbistamatu püssikaliibrilisele laske-moonale kõigil kaugustel.

Tanki liikumiskiirus on 48 km tunnis. Ta liikumist takistab 25° kallak. Ümberpööramiseks vajab tank 4 m pikkust maaala. Tal on kaasas 55 liitrit bensiini. Ta omab 4 käiku (kiirust)

*) Army Ordnance. Sept.-Okt. 1932. a. andmeil.

edasi ja 1 tagasi. Tanki pikkus on 3,39 m, laius — 1,75 m, kõrgus torni kohal 1,65 m, kuna keha kõrgus on 0,9—1,3 m. Tank kaalub 2,2 t. Mootor — 40 HP ehk iga tonni peale 18 HP.

Ameeriklaste andmeil 6—7 sellist tanki mak- savad sama palju kui 1 keskmine tank.

Ülikerget tanki kavatakse kasutada moto- riseeritud ja mehhaniseeritud üksuste katteks ja

sidetankina. Liikudes kattena nad kutsuvad välja vastase suurtükiväe ja tankivastaste rel- vade tule, mis võimaldab hävitada neid relvu nii, et peajõudude rünnak võib edukalt teostuda keskmiste tankidega. Peale selle olevat ta väga kohane luurel, eelväe operatsioonides ja juhi sõi- dukina motoriseeritud üksustes.

— m.

Juriidilised küsimused.

1. K ü s i m u s: Õppepatarei rühmaülema k.t. n.ätn. A on rühmaülema kohustetäitmi- sest vabastatud ja tema asemele on rühma- ülema k.t. määratud n.ätn. B. Kumb saab õppepatarei rühmaülema palka — kas A või B?

V a s t u s: Kv. palgaseadluse (RT 28 — 1932) § 11 järgi kohustetäitja saab ametikoha palga täiel määral. Seepärast on n.ätn. B õi- gustatud saama õppepatarei ülema palka täiel määral. Siinjuures olgu tähendatud, et juhul, kui n.ätn. üleviimine sündis Ohv. Teen. seadl. § 133 p. 1 alusel (vt. §§ 129. ja 121), siis n.ätn. A Kv. palgaseadluse § 14: põhjal on õigustatud saama edasi õppepata- rei rühmaülema palka niikaua, kui sellele ametikohale määratakse keegi ülemaks.

2. K ü s i m u s: Mis tuleb mõista kaitse- väelase „kodukoha“ all veomäärustiku § 106 mõttes?

V a s t u s: Elukutselise kaitseväelase (ohv., kv.am., üleajateen.) kodukohaks võib olla ainult koht, kus ta ise omale teenistuses olles on kodu asutanud, s. o. tema alaline elukoht. Erilises seisukorras on ajateenijad sõdurid, keda võetakse teenistusse ja paigu- tatakse kasarmutesse elama sunnikorras. Mui- dugi ei asuta nad kasarmus omale kodu, vaid nende kodupaigaks jääb nende asupaik enne tegelikku kaitseväeteenistusse astumist.

3. K ü s i m u s: Kas naisriigiteenija on kohustatud igal kuul enne perekonnaabiraha väljamaksmist esitama uue dokumendi tõen- duseks, et möödunud kuul on laps tema ülalpidamisel olnud?

V a s t u s e i t a v. „Sõduris“ nr. 45/46 — 1931. a. (lhk. 1214) toodud Riigikohtu sele- tuse järgi perekonnaabiraha seaduse § 1 alu- sel (RT 112 — 1923 ja RT 53 — 1927) maks- takse riigiametnikele ja teenijaile nende ülalpidamisel olevate laste pealt ja ema võib lapse pealt toetusraha saada üksnes siis, kui tema tõestab, et laps on just tema ülalpidami- sel, aga mitte lapse isa ülalpidamisel, nagu seda normaalselt eeldavad Eraseaduse nor- mid. Kuid sellest ei saa järeldada, et emale tuleb perekonnaabiraha maksta lapse pealt reeglipäraselt üksnes möödunud aja eest,

mille kohta iga kord eriti tõestatud, et selle aja kestel laps on olnud ema ülalpidamisel. Vastavates määrustes (RT 70 — 1930) on ette nähtud, et perekonnaabiraha kuulub välja- maksmisele üldiselt koos palgaga iga kuu 20. päeval. Ei seadusega ega vastava määru- sega ei ole kohuslikuks tehtud naisriigiteeni- jaile igal kuul enne palga ja perekonna- abiraha väljamaksmist esitada uus tõendus selle kohta, et möödunud kuul on laps tema ülalpidamisel olnud, või korraldatud, et kui sellekohane tõendus on välja antud, näiteks kuu 11. päeval, siis makstakse perekonnaabi- raha üksnes kuu 11. päevani. Arvesse võt- tes riigiteenijaile tasude maksmise korra määrusi (RT 70 — 1930 ja RT 33 — 1932) tuleb pidada normaalseks korda, et riigitee- nija, nõudes endale perekonnaabiraha maks- mist, esitab nõude põhjenduseks tõendused ja nende küllalduse puhul alatakse temale perekonnaabiraha maksmist ning jätkatakse seni, kui perekonnaabiraha saaja ei teata uuesti tekkinud asjaoludest, mis temalt võ- tavad abiraha saamise õiguse. Ei ole riigi- teenija ise teatanud asjaoludest, mis temalt perekonnaabiraha saamise õiguse ära võta- vad, ja on seda abiraha edasi vastu võtnud, siis tuleb see temalt tagasi nõuda.

(Riigik. adm. toim. nr. 520 II — 1932).

4. K ü s i m u s: Kellele allub vahetult rü- gemendi majanduse jaoskonna kirjutaja — üleajateenija allohvitser?

V a s t u s: Rügemendi adjutantidele. Sise- määr. § 247 järgi kirjutajad kuuluvad rüge- mendi staapi. § 248 järgi rügemendi staabi koosseisu kuuluvad allohvitserid alluvad rügemendi adjutantidele, kes omab nende suhtes kompaniülema õigused ja kohused, väl- jaarvatud majanduse ja kohtu jaoskonna kir- jutajad oma jaoskondade tööalal. Võib tek- kida arvamine, et nimetatud jaoskondade kirjutajad seega on väljaviidud adjutandi alluvusest. Kuid see ei ole nii. § 248 ette- toodud määrustest tuleb nii aru saada, et ma- janduse ja kohtu jaosk. kirjutajaid nende jaoskondade töö alal juhib mitte adjutant, vaid keegi muu (§ 273 järgi asjaajaja), kus- juures adjutant jääb ikkagi nende ülemaks

Sisemäär. § 69 mõttes. Kui aga küsimuse all olev allohvitser on elama paigutatud kasarmu korras, siis peale rügemendi staabis teenivatele määratud tööaega ta allub vahetult rühmaülemale (§ 379).

5. Küsimus: Kas võib OTS § 122 p. 1 alusel ohvitseri vabastada kõrgemapalgaliselt ametikohalt ja paigutada sama teenistustasemelisele väiksemapalgalisele ametikohale, kelle atestatsiooni on väeosa ülemalt kinnitatud rahuloldavaks ja kõrgemapalgalise ametikohale mitterahuloldavaks, ja missuguse ametikoha järele makstakse palka OTS § 122 p. 1 alusel väiksemapalgalisele ametikohale paigutatuile — kas selle ametikoha järgi, millele ta paigutatud või endise kõrgemaastmelise ametikoha järgi?

Vastus: OTS § 122 p. 1 põhjal võib ametikohalt vabastada üksnes ohvitseri, kes on atesteeritud mitterahuloldavaks, s. o., kelle atestatsiooni üldine kokkuvõte kv. atest. sdl. §§ 26 ja 31 kohaselt on mitterahuloldav. Kv. atest. sdl. § 2 järgi atesteerimisel võetakse aluseks ametikoht, millel ohvitser atesteerimise perioodil teenis. Seepärast ohvitseri mitterahuloldavast hinnangust ametikohale, millel ta teenib, peaks järgnema ka

mitterahuloldav üldine kokkuvõte. On aga ohvitser mitterahuloldava atestatsiooni tõttu, s. o. § 122 p. 1 korras ametikohalt vabastatud ja madalama palgaastmelisele ametikohale määratud, siis ei ole tema mitte õigustatud endist kõrgemat palka edasi saama kv. palga seadluse § 14 alusel, kuna see õigus on ainult teenistuse huvides OTS § 121 p. 2 ja § 133 p. 1 alusel madalamapalgalisele ametikohale määratuil.

6. Küsimus: Kas sõjakohtusse tunnis-tajana kutsutud kaitseväelane on õigustatud saama platskaardi raha?

Vastus eitav. Ametisõitude tasu seaduse (RT 30 — 1932) §§ 7 ja 9 järgi tasutakse platskaardi hind riigi poolt ainult ameti asjus läkitatuile (ametisõidul viibijaile). Veomäärustiku § 116 (RT 16 — 1931) järgi tasutakse sõidukulud kui ametisõidul viibijaile üksnes neile tunnistajaile, kes kohtusse kutsutud süüteo avalikukstegijatena või süüteo jälgimise alustajatena (p. 2), kuna teised tunnistajad — kaitseväelased kaitseväge kohtutesse või sõjakohtu uurijate juurde kutsumise korral on õigustatud saama üksnes vedokumendi (p. 3). —el.

Sõdur rindelt jutustab.

Ajalooline kohtamine.

Hetk Vabadusesõjast.

5. juunil 1919 peale lõunat liigub laiaroopaline soomusrong nr. 2 Võnnust Ramotski sihis. Olles edasi jõudnud umbes 12 km, Amati silla lähedale, kohtab rong landesvääri piilureid. Raudtee siinpool silda on täiesti purustatud. Parandades teed jõuab rong sillani. Sild on mineeritud. Sakslased ootavad pikkisilmi, millal rong langeb lõksu. Nende lootus ei lähe täide — sild võetakse lähema järelevaatuse alla.

Rongilt läheb minöör Lutsberg, et kõrvaldada silla alt laenguid. Ta ronib silla alla ja märgates süütenööri, asub selle läbilõikamisele. Sel momendil sakslased avavad tule ja reamees Lutsberg saab raskesti haavata. Kohe selle järele ilmuvad vasakult ja paremalt metsast tihedad ahelikud. On ilmne, et sakslased tahavad vallutada meie soomusrongi tervikuna. Hoides käes viskevalmis granaate, nad lähenevad rongile. Nähtavasti ei ole sakslastel aimu, mis tähendab Eesti soomusrong.

Rong tõmbub vähe tagasi, asudes pare-

male positsioonile. Sakslaste ahelikud jõuavad juba 40—50 sammu peale. Rong on vastaste poolt igast küljest piiratud. Algab käsigranaatide loopimine vastase ahelikest. Soomusrongi relvad aga vaikivad kurjameestavalt. Veel pole saabunud paras aeg... Inglise ohvitser, kes viibib sel korral rongil, avaldab juba arvamist, et rongi ei suudeta enam päästa. Samal silmapilgul puhkeb tuli kõigist soomusrongi relvadest. Märgid on aegsasti jaotatud. Kuulipildud ja suurtükid külvavad tuld igale poole, kus seda tarvis on. Landesvääri ahelikud langevad nagu valminud vili vikati all. Need vähesed, keda veel kannavad jalad, põgenevad; kel veel vähegi jõudu, see roomab metsa tagasi. Paljud jäävad surnutena puude najale toetuma, käsigranaati kramplikult käes hoides.

See oli ajaloolise kohtamise verine algus.

Landesvääri jõudude ja uue asetuse kohta selgusele jõudmiseks saadetakse välja luure. Sel luurkäigul saab surma üks vahvamaid soomusronglasi — ohvitseri asetäitja Kon-

tus. Ta langeb esimese ohvrina selles sõjas. Tagasi jõudes teatab luure, et sakslased liiguvad suuremate jõududega vasakul pool raudteed soomusrongi seljataha. Samasuguseid teateid saabub ka paremalt.

Ligineb õhtu. Soomusrong nr. 2, mis Amati silla juures lõi esimese lahingu langesvääriga, ei või jääda ööseks üksi vaenlase seljataha. Aeglaselt liigub rong Võnnu poole. Korruga kostavad tumedad mürtsud. On näha, kuidas lendab õhku seljataga raudtee. Paremalt pool raudteed asuvad õreda metsaga kaetud kõrgendikud. Nende tagant, mõnesaja sammu pealt avatakse soomusrongi pihta tuli suurtükkidest, kuulipildujatest, pommipildujatest. Silmapilk on kriitiline: raudtee lõhutud, soomusrong tagasi tõmbuda ei saa, igast küljest hakkab sadama granaate ja kuule.

On tarvis tegutseda kiiresti, sest iga viivitatud silmapilk võib kujuneda rongile saatustlikuks. Kõik mehed käsutatakse rongilt maha. Rongile jäävad vaid need, keda hädasti on tarvis kuulipildujate ja suurtükkide juurde. Marutule all asutakse raudtee parandusele. Samal ajal avatakse kiirtuli rongi suurtükkidest ja kuulipildujatest. Meeste rongilt lahkumine ja rongi tuli paneb vastase vähe kohmetama. Sakslased on arvamisel, et rong jäetakse maha ja langeb nende saagiks — nende vastav teatis on teel Riia poole (see selgus hiljem). Vastase kohmetuse momenti kasutades parandatakse raudtee ära. Mehed asuvad rongile ja rong jätkab lahingulist manöövrit.

Umbes pool tundi hiljem, Võnnust 4 km lõunapool, raudtee lähedal olevas mõisas märgatakse rongilt murruna sõjaväelasi. Olakse arvamisel, et need on lätlased.

Varsti kostab lahingumüra paremalt poolt, Võnnu linna külje alt. On käimas lahing Võnnu pärast lätlaste ja langesvääri vahel. Selgub, et parun Manteuffeli kolonn on meist läinud mööda, lootes jõuda Võnnu enne meid. Kui v. Jenal ei oleks korda läinud meie rongi Amati silla juures hävitada või vangi võtta, pidi see sündima Võnnus.

Ka seekord eksisid sakslased rängalt.

Sakslaste poolt oli märgatud meie rongi. Tihedates ridades tormavad nad rongi kallale. Raudtee ümbrus kubiseb sakslastest kui sipelga pesa. Aga juba vahivad meie relvade suud nende poole. Algab ragin. Mitukümmend rasket ja kergelt kuulipildujat külvavad surma vastase ridadesse. Kartetsh teeb hävitavat tööd. Maa peale jääb vedelema lugemata hulk laipu.

Kohtamine meie soomusrongiga maksis langesvääri sel päeval 600—700 meest.

A. R.

„Täegid . . .“

On kujunenud harjumuseks, kui kohtad vanu sõjakaaslasi, siis kaldub jutt üleelatud lahingusündmuste meeldetuletamisele. Seejuures mõnikord võid oma kõnekaaslaste vestlust kuulata säärase põnevusega, et näed jutustatavaid sündmusi kinolindina silmi ees rullumas.

Paar aastat pärast Vabadusesõda oli juhus koduselt jutelda reservallohvitser E. Hindreusega. Tuletamise meelde huvitavamaid lahinguid, millistest tulime välja võidukalt ja heas meeleolus. Lõpuks avaldasin oma arvamuse kõnekaaslaste kohta järgmiselt: „Nägin Teid naaberallüksuses alati võitlejate esireas. Mulle jäi mulje, et Teie ei unustanud kunagi end lahinguga tunnud hirmu“. Oma imestuseks sain vastuse eitava. E. Hindreus avaldas, et tema on siiski kord ootamatult kokkupõrgetes vaenlasega kaotanud tasakaalu: ta liigutused on paariks sekundiks libisenud mõistuse kontrolli alt. Enne aga kui asuda tolle „nõrkuse silmapilgu“ (nagu E. H. seda nimetas) kirjeldamisele, lubatagu mul anda lühike ülevaade olukorrast kirjeldatava sündmuse puhul.

*

Detsember 1918. Narva rindel kujunes meie väikeste kaitsesalkade taandumiseks vaenlase üleolevate jõudude survele. Raudtee piirkonnas teotseval soomusrongil dets. alul õnnestus küll anda valusaid hoope vaenlase osadele, kuid enamased hakkasid kasutama uut taktikalist võtet — nad ei tunginud enam otse soomusrongi peale, vaid liikusid eemal raudteest sügavale seljataha, eesmärgiga purustada seal silda ja raudteed.

12. dets. hommikupoole oli meie soomusrong taandunud Kadrina ning kursseeris Kadrina—Sonda vahel. Ohvitseride ja vabatahtlike komando (kelle vagun eelmisel ööl kokkupõrke juures täielikult purunes) oli ühes läbikäijate komandoga Kadrina jaamas. Ülalnimetatud allohvitser E. H. oli saadetud kuue sõduriga seljataha suurt raudtee silda Kunda jõel valvama.

*

Ta jutustas enesesse süvenenult sisult järgmist:

Irv saatis mind kuue sõduriga Kadrinast umbes 3 km seljataha raudtee silda Kunda jõel valvama ja kaitsma. Minu sillakaitse meeskonda kuulus mäletavasti ka kolm-neli

kooliõpilast-vabatahtlikku. Läksin ja asusin oma ülesande täitmisele täie tõsidusega: olime valvel.

Alul paar tundi möödus rahulikult, ilma et midagi oleks märganud. Siis, ei mäleta, kes meist seda kõige enne tähele pani, nägime, et umbes poolteist km raudteest lõunapool liikus pikk-pikk hanirida püssidega relvastatud sõjamehi üle heinamaa meie seljataha Vaeküla metsa. Neid võis olla ligikaudu paarsada meest. Kuigi riie-tuse järgi midagi otsustada ei võinud (ei meil ega enamlastel polnud kindlat vormi), siiski olime kõik veendunud, et tegemist on vaenlasega: meil selles piirkonnas ei teadnud üldse olevat niipalju mehi. Saades aru seisukorra tõsidusest, saatsin kohe käskjala soomusrongile teadust viima ja hakkasin valima meestele laskekohti, kust nad edukamalt võiksid tõrjuda tagasi sillale lähenejaid vaenlasi.

Minule ootamatult üks alles hiljuti soomusrongile astunud õppureid avaldas, et mis pagana pihta siis meie peame siin silla juures konutama ja ootama, kuni meile kallale tungitakse; parem lähme kõik ja tungime ise vaenlasele kallale. Ka teisi sõdureid näis selle mõttega päri olevat. Mina aga vaidlesin vastu, et meie ülesanne on silla kaitsmine ja siit meie omavoliliselt lahkuda ei tohi. Mõtte algatajale aga ei näinud minu seisukoht sugugi meeldivat. Kuulsin teda ütlevat kaaslasele, et nähtavasti kardetakse enamlasti — ei juleta tungida peale. Et olen järsu iseloomuga, siis säärane haavav kahtlustus ajas mu vere otse keema. Hüüdsin ägedusega kahtlustajale: „Ei mina pole varem enamlaste ees hirmu tundnud ega karda neid ka nüüd. Silla kaitsmine on aga tehtud meile ülesandeks ja silda valveta ei tohi jätta. Jääte silla juurde ja vastutate selle eest, et vaenlane sillale ei pääse. Mina lähen enamlastele seljatagant peale.“ Määrasin omale asetäitja ja hakkasin liikuma. Paar sillakaitsjat aga ei annud enne mulle rahu, kui lubasin ka nendel enesega kaasa tulla.

Liikusime metsa äärt mööda lõunasse kuni kohani, kuhu nägime kaduvat pika enamlaste hanirea. Siit keerasime metsa ja suundusime läände, rööbiti raudteele. Arvasime nimelt, et enamlased hoidsid kinni oma endist liikumise suunda ja kärmesti õhkindes meie jõuame nende järgi. Kiirustasime sammu ja vahete-vahel tegime

pisikest sörki, kuid enamlastele järgi ei jõudnud. Et metsas ka varem oli palju käidud, siis ei saanud ka jälgedest midagi öieti aru. Enamlasi otsides jooksime ühele ja teisele poole, kuni lõpuks kaotasime esialgse suuna ja eksisime metsas ära. Et seisukorrast pääseda, siis hakkasime huupi liikuma — eks kuhugi ikka välja jõua. Ja jõudsimegi välja — raudteele Vaeküla metsa keskel.

Raudteele jõudes hakkasime vaatlema, kuspool on meie valvealune sild. Äkki näen: metsast meie vastas tuleb välja suur ahelik sõjamehi, mõnedel püssid riival, teistel käes. Nende ees sammub vahvasti mu vahetu ülem — väheldase kasvuga st.-kapt. Jüri Ratassepp, pihtkasukas seljas. Viimane aga karjus mulle ootamatult metsiku häälega: „ruuki vverh“ (käed üles!). Oli parajasti keelel vastus, et mis Teie nalja heidate, kas mind siis ära ei tunne, kui järsku märkasin ja ühtlasi vist ehmatuses hüüdsin — t ä ä g i d ! . . . Märkasin nimelt, et läheneval ahelikul olid püsside otsas täägid (soomusronglaste püssidel puudusid täägid) ja see oli kindlaks tunnusmärgiks, et tegemist on enamlastega. See leidus tuli mulle nii ootamatult ja mu pettumus oli nii järsk, et ei märganud isegi, kuidas mu pahem käsi üles tõusis. Paremas käes aga hoidsin instinktiivselt kramplikult püssi. See eneseunustamine oli õnneks siiski ainult hetkeks. Hüüdsin veel kord, nüüd juba oma kaaslastele märguandeks, t ä ä g i d ! ja samal momendil tegin pöörase kiirusega mõnesammulise hüppe tagasi raudtee muldkeha taha. Minu eeskujule järgnesid samasuguse kiirusega mu kaks kaaslast. Ma pole vist elades nii kiiresti padrunit salvest rauda lükanud ja tuld avanud, kui seekord. Vaevalt olime heitnud pikali, kui juba vingusid meie kolme püssidest kuulid nüüd vist omakorda jahmatanud vaenlase aheliku pihta. Kiirtuld andes tühjendasin lühikese ajaga kolm pidet. Siis oli enamlaste ahelik kadunud tagasi metsa. Ainult üks haavatu näis vaevlevat metsaserval. Andsin oma kaaslastele märku tule lõpetamiseks ja minu eeskujule järgi nad tõmbusid tagasi raudteeäärse kraavi. Jooksime kraavis kiiresti silla poole, mille valvamine oli tehtud meile ülesandeks. Tundsin end süüdlasena, et olin lahkunud sillalt — oma valvepostilt. —i.

JUHAN JAIK.

Veripunane koidutäht.

Veste.

Sel hommikul minu võõrasisa ja õpetaja Alumees laskis meie koduaiast välja kõnnile jänese Letu. Oueväravas meie jäime vaatama järgi, milliseid saladusi ilmutab meile Vanaisa jänese sammude läbi.

Vanaisa oli annud Alumehele suured võimud ning sellega Vanaisa näitas kõigile oma lugupidamist temale, et ka inimesed teaksid osutada temale väarikat au. Nii olid metsloomad sõnakuulelikud temale ning kui ta suviti rändas metsade ja soodetaguste hõimude juure hiiepidustustele, siis vastutulevad karud lakkusid ta käsi ning kandsid ta tohtpauna ja keppi ta ees. Oli peaaegu alati metsloomi meie kodus. Pikkade aegade kaupa viibis meil suur isahunt, kes sealolles täitis õuekoera kohuseid; oli sageli suur emakaru poegadega, kelle hullamine oli lahutuseks Alumehe targale meelele. Oli seal ka jäneseid, keda Alumees armastas eriti nende lihtsameelse ja kavaluseta oleku pärast. Ning need loomad kõik elutsesid sõpruses meie õues ning ei mõtelnudki siin tugevam teha nõrgemale liiga. Väljaspool õueaeda ja meie poole tulevaid teeradu elu võis minna nii nagu see Vanaisast seatud. Kui isahunt liiga ahnelt silmitses meie roavõtmist, hurjutas teda Alumees:

„Mine vaarikusse, va hall kutsikas, mine püüa omale, mis Vanaisa saadab su teele kättesaadavaks toiduks. Meie pole täna rikkad, meie laualt palukest ära oota.”

Kui mõni meie sõbralik loom lahkus meie õuest, siis vaatasime talle hoolega järele. Alumehe tarkused olid suured, kuid ta suurimaks tarkuseks oli ennustada tulevikku loomade jalastetest. Kuidas astub loom, kuidas satuvad ta sammud, milliseid käänakuid teeb ta omal ebamäärasel sihil — see kõik on salakiri, mille kaudu Vanaisa ilmutab teadjale oma lähemat tahet. Ning enne ei kao loom inimese silmast, kui enese liikumise kaudu on tähistanud kõik uudised Vanaisa kojast.

Olin juba poisikese põlvest peale pühendunud Alumehe tarkuste õppimisele, mitmes asjas olin juba jõudnud saladuste jälgile, ent mõistagi ei ulatanud mina oma teadmistega veel tema lähedale.

Jänese Letu tegi täna mõned laisad hüpped, kuid hakkas siis nagu roomates otsima murult magusaid rohulibleid. Selle juures ta keeras kord vasemale kord paremale, seal jälle astus ringi pöörates paar sammu tagasi. Need kõik olid paljutähendavad sammud ning minu süda täitis rõõmsa ärevusega, sest niipalju ma mõistsin, et jänese jalailmutustel on täna palju tähendust minule. Aimasin, et rõõmsaid, kuid ma ei rutanud neid avaldama, kuna pidin nende selgeima seletuse kuulma otsekohe Alumehelt.

„Sinuga, mu poeg Kärvi, lähemal ajal juhtub midagi. Ma kardan, et elu sind kisub nüüd kaugele kodust, sest midagi nii elevusrohket ei või sündida meie laane üksinduses. Sind ei puutu karu, kui oled küttimas ning hundikari ei aja su jälgi. Kuid märgid näitavad, et mingid suured sündmused teevad lõpu su rahupäevadele. Tuleb oodata, mida toovad lähemad päevad.”

„Aga isa, näed sa selgesti, et see juhtub ajutiseks?”

„Selles ma usaldan olla kindel.”

„Ning need ei too mulle kaasa ränku õnnetusi?”

„Tänased märgid näitavad, et Vanaisa kaitseb sind, kes sa õpid tema tarkusi.”

Neid sõnu kuuldes tundsin, kuidas veri hakkas soontes jooksuma kiiremini. Olin kahekümneaastane ning mu hing ihkas tegusid ja mehi-seid seiklusi. Mu aastad nõudsid mulle meeste seltsi ja kangelastöid, millistest olin kuulnud räägitavat palju. Ise aga olin elanud metsastigavuses ning mu suurimaks sündmusiks olid vaid jahiretked karude vastu laanetihnikusse ja lindude ja loomade peale nende söödamaile. Kuid mul oli tabav käsi noole ambumises ja tugev jõud karu surmamiseks ainsa pistega ning salaja ihkasin korrakski oma elus sattuda mõne sõjavõitluse ägedamasse keerisesse. Tundsin ka iükeid, millistele ei osanud leida nime, mis aga kõik nagu kutsusid mind välja siit Alusaarelt sinna, kus elatakse tõelist elu. Seepärast Alumehe jutt oli mulle lausa rõõmuks. Vist nüüd saan välja sellest kitsast kodust, saan elada nagu elavad teised kuni ükskord jälle tuleb aeg pöörduda tagasi siia, et pärida viimased teadud ja astuda asemele, kui Vanaisa kutsub Alumehe manala varjude sekka.

Üsna kihvatasin rõõmust, kui natuke aega hiljem meie õuele astus vanem Tavana sõdur Kivipääst. Kas juba otse nüüd? Hiljem pidin aga pettuma, sest saadetud sõdur oli Tavana käskjalg, kes tõi vanemalt Alumehele kingitusi ja teatuse, et Tavana osa oma meestega võtab osa Jõetaguse maleva sõjakäigust venelaste vastu ning sellel teekonnal palub Alumeest olla kaasas, et raskete päevade eel kutsuda jumalate abi ja lepitada nende meeli. Tavana mehed asuvad teele viie päeva pärast, missuguseks ajaks Alumees tulgu Kivipääle.

„Kärvi, poeg, panid sa hommikul hästi tähele jänese märke? Kas ei eksinud mina ja kas need ennustused ei käinud minu enda kohta?”

Nii küsis Alumees. Kuna nüüd juba oli selgunud, kelle elus tuleb muutus, siis lõin minagi kahtlema oma esialgses arusaamises ning avaldasin arvamist, et see ennustus väga võimalikult võis käia Alumehe enda kohta. Olles ütelnud selle, hakkasin isegi uskuma, et see oligi nii. Olen veel noor. Kus tehakse suurt ja tähtsat, ei sinna veel vajata mind saama osa.

Viie päeva pärast aga Alumehe nägu kattus higiga ning üle ta keha käisid värinad. See oli selge märk, et Vanaisa ei taha, et ta läheks kaasa retkele venelaste maale.

„Pane jalga omale kõvemad kängised ja selga oma tugevam kuub ning mine kohe Kivipää linna vanem Tavana ette ning vii minult teade, et laman tõvevoodis. On vanemal mõningaid soove minu vastu, milliseid võid täita sina, siis täida need. Ütle, et mina soovitan võtta kaasa Viiruse, kellest ma ei tea arvata midagi halba. Ja peaks Tavana tahtma kaasa ka sind minu palvete lugemiseks, siis mine kaasa sinna vene-

laste maale ja aita, et meie mehi saadaks kor-daminek."

Nii ütles Alumees ning nii algas muu teekond. Ikkagi minule oli see ennustus.

Kivipääl olin käinud mitmel korral ning mi-nul oli seal tuttavaidki vanema perekonnas ja teiste sealsete hulgas. Kunagi ma aga polnud näinud sõjalevalmistamist ning nii suurt rahva-kogu, nagu oli seal nüüd. Sadamas seisis küm-mekond suuremat paati ja paar laeva, millega tuli kokku sõdureid, keda saatsid omaksed. Lasi-puile seotud ratsud hirnusid juba sõjakalt. Lin-namäelt rannani liikus alatasa inimesi, naisi ja mehi, kelle hulgas oli kerge eritella sõttam'i-nejaid. Istuti maas linnavallidel ning kõrgemal puuvallil, millel mõne laeva ootel öösiti põles märgutuli, sarvemees puhus juba kogumissarve.

Kui ütlesin Tavanale, mis minu kasuisa käs-kis ütelda, oli Viirus seal juures. Ta nägu muu-tus varjamatult võidurõõmsaks, sest temagi, vana mees, oli seni oma tarkustega pidanud olema Alumehe suure kuulsuse varjus. Nüüd Vanaisa näib tahtvat, et sõjaretkele sõidab kaasa tema.

Vanem Tavana aga ei otsustanud seda veel nii kohe.

„Olen sõjamees ja kaupmees, jumalaasju tun-nen tõesti vähe ega tea nüüd otsustada, kas minna teele Alumehega või mitte. Või ustakse, et Vanaisa kuuleb ka Viiruse palveid? Alu-meest ma tean, tema tunneb neid jumalakunste hästi ja tema palvetel on mõju. Ütelge, on see ükskõik, kes palub ja kuidas palub, või võib sõ-dida ka ilma manamisteta?"

Ent Viirusel olid omad pooldajad, kes rää-kisid tema eest. Näis kaduvat lootus, et mind kutsutakse kaasa. Seepärast julgesin ütelda, et oskan peast kõik Alumehe palved ning ta tea-dusteski olen kaunis vilunud — võiksin olla kaasa igaks juhuks, et ka Alumehe võim lööks kaasa meie meeste jõuga.

See ütelus pahandas Viirust ning ta vaatles mind ülivaenulikult. Ei soovinud tarka omale vaenlaseks ning olin valmis võtma tagasi oma sõnu.

Seal tuli mu juure Tavana poeg Turjane.

„Tahad sa sattuda riidu Viirusega? Ta on kade ja kättemaksuhimuline, pole hea tahan-dada teda. Võid aga teenida ta rahulolu kui keeldud sõitmast kaasa. Ja seda tahan minagi, sest soovin, et jääksid siia mõneks ajaks minu juure."

„Kas sina ei sõida kaasa?"

„Ei. Just nüüd tahan olla kodus."

„Miks?"

„Seda kuuled pärast, kui jääd siia."

Malev läkski välja ilma minuta. Ütlesin, et saadan kodunt oma palved sõjameeste õnneks üles ning kus ka ei paluks eestlane oma vendade eest, ikka kuuleb seda eestlaste jumal.

*

Turjane oli minuvanune noormees. Tema huvi minu vastu oli tekkinud minu ambumisosa-vusest, mida sain näidata mõnikord Kivipääl, kui mu õpetaja saatis mind mõnikord sõnumi-tega vanema juure. Turjane oli tugev mees, kuid ta käsi polnud sihtimisel nii kindel kui minul. Mina nägin Turjases tulevast Kivipää vanemat, kellega sõpruse pidamine on õige juba nüüd, kuna tulevikus loomulikult meie tegutseme koos.

Järgmisel päeval sõitsime Roolaiule luigeja-hile. Koduranna siniviir jäi meist kaugelt maha

ning soe tuuletõmbus merel silitas meie päevi-tanud palgeid. See oli esimene meresõit minu elus ning nende muljete rohkuses ma unustasin tegemata selle, mida peab tegema iga tark, kui ta tahab olla teadlik vanaisa kavatsusis. Siiski hiljem tuli meelde, et üks meripart tõusis meie eest merelt, löi pahemal tiival küljeli, siis söös-tis otsekohe kõrgemale, nagu meripardid teevad vaid harva. Jäi siis tähelepanemata see selge ennustus.

Turjane seletas mulle, miks ta ei sõitnud kaasa lahkuva ratsajõuguga. See sõjakäik oli Jõetaguse meeste asi, kelle rahu hiljuti rikkunud venelaste röövsalk. Nüüd mindi tasuma ja võtma pantvange, et sel teel kindlustada rahu. Seepärast Kivipää meestele polnud mi-nek sunduslik, läksid need, kes ei kärsinud istuda kodus. Vanem Tavana pooldas seda käiku kui karastust oma meestele mõnd aastat kest-nud rahu.

Nii sellega, teiseks aga Turjane ootab siia rootslaste laeva. Nii oli möödunud suvel rää-gitud Rootsis, et sel kuul rootslaste laev Linda-nisa käigult pöördub tagasi minnes ka Kivi-pääle ning toob kaasa läänepoolseid uudiskaupu, mille lunastamiseks meil tollal polnud kaasas väärtusi. Nad tulevad ja siis...

„Ja siis?"

„Siis saadan oma kihlakingid Sigridile."

Turjane rääkis, kuidas eelmisel suvel roots-laste pealinnas ta tutvunes sealse kaupmehe Holgardiga. Tema majas, väikesel saarel, ta nägi Sigridit, linalakalist tüdrukut. Sigrid ol-nud Turjasele lahke, Turjasel tekkinud kavat-sused, kahjuks siis veel mitte lõplikud. Nüüd aga on asi hoopis otsustatud. Pole võimalik, et Sigrid muudaks meelt kellegi teise kasuks. Kui taat tuleb tagasi pihkvalaste maalt, siis tõmma-takse kord üles pidulikud purjed ja sõidetakse Rootsi ostma seda kalleimat kaup.

Nii rääkis Turjane ning ta sõnadest hoovas kindel usk, et teostub see kavatsus ja teisiti see minna ei saa.

Oli uljas päev meile seal Roolaiul. Ambusime hanesid, luiki ja raskelt lendavaid meriparte. Ei rutanud kojusõudmisega, kuna teadsime, et pimeduse tõustes meie jaoks süüdatakse mär-gutuli linnavallile.

Kui hämaras surusime paadi läbi roostikkude vabale veele, nägime oma lähedal tundmata laeva. Turjane, kes sõitnud meredel ja tundis mereasju, silmitses neid hoolega, kuid hämarus ei annud selgust, kas olid need saarlaste sõja-laevad eksinud siia harjutussõidul või koos roots-lastega sõidavad siia mõne Lindanisa suurkaup-mehe purjekad, et võtta siit hoogu edasiseks sõi-duks Ojamaale soola järele.

„Kas pole see mu oodatud laev?" ütles Turjane.

Sõudisime laeva juure. Turjase hüüatusele vastati laevalt rootsi keeles. Turjane, kes valit-ses rootsikeelt, vahetas mõne lause ning ütles mulle, et meie läheme nüüd kohe võraste juure laevale. Need on just need, keda ta oodanud.

Tuul oli jäänud vaikseks ning laeva sõudsid euasi sõduririides mehed. Varsti saime aru, et oume ise läinud vaenlase laevale vang.

Meid sunniti tõmbama aere ja juhtima laeva Kivipää sadamasse. Kannatasime hoopes, kuid ei nõustunud sellega. Viimaks Turjasel valmis kavalsus anda järele ja juhtida laevad Kivipääst kaugemale randa, et sellega viita kesköö pi-medamad tunnid, et hommiku tulles vikinglaste

laev ei pääseks märkamatus Kivipää alla. Selle mõttega andsime järele ning võtsime aerud pihku. Turjane näitas suunda kõrvalisele soisele kaldale.

Kuid siis süüdati märgutuli linnavallil.

Hiljem seotuna laevapõhjas kuulsime kauget võitluse kaja ja karjumisi. Teadsime, et linnas on vähe mehi ning vastupanu on asjata. Teadsime, et linn põletatakse maha, varandused röövatakse ära ning mehed viiakse vang. Ei ole sellest mingit pääsu. Keskpäeval juba toodi meie laeva linnast kokkuröövitud varandust ja vange. Nägime omi inimesi, kuid vikingi sõjamees jämeda sõjanuiaga keelas meil rääkimise. Polnudki midagi küsida, sest kõik oli rääkimis-tagi selge.

Kui oli jällegi meie kord minna sõudma enast kaugele vangipõlvele lähemale, sõdis meie lähedal vanamees Tiivas.

„Kuidas sattusid siia laevale? Sind ju otsiti taga linnas. Sinu pärast on see sõjakäik. Kuulsin neid rääkivat omavahel, et sinu mittetabamisest on kahju.”

Milline ka ei oleks seesuguse tagaotsimise põhjus, Turjane palus, et keegi vangidest ei anaks teda ära. Nii sündiski, sest meil olid mehed, kes pidasid sõna.

Keskmerel kadusid tuuled ning laevad jäid seisma. Alul ootasime paar päeva tuult. Kui seda ei tulnud, muutusid meie laeva juhid närvlikeks. Turjane teadis, et kuigi pole tuult ja laev näib seisvat, merevee voolud siiski kannava laeva ära omalt õigelt sihilt.

Siis pandi meid jälle sõudma. Peegliselidal merel sõudsimise kesksuve palavuses vikinglaste laevu rootsi ranna poole. Meid vaevas kuri jänu, sest vett anti meile vähe. Öösel, kui jälle olime seotud ja lamasime laevapõhjas, sosistasin palveid, et Vanaisa veel kordki laseks meil näha oma kodumaa kaldaid. Mõtlesin Alumehele, et see oma sõnad läkitaks saatuste määraja ette.

Siis tuli meelde, et Alumees ütles mu ellu tekkivad juhusteroHKed ajad olevat ajutised. See rahustas mind. Seletasin seda ka Turjasele arvamiseega, et kui pääsen mina, pääseb ka tema. Meie kaks hoiame ühte ja seome omad saatused. Töötasime seda teineteisele püha vandega.

Suur ja tugev Turjane, keda ma sageli kujutlesin tulevase Kivipää vägeva valitsejana, oli nüüd sama vilets orj nagu meie kõik. Aimasin, kuidas see rõhus teda, sest ise tundsin eneses ääretut viha ja häbi, et võib olla ülejäänud elupäevad pean töötama teistele. Meid viiakse rootslastele koduloomadeks, meid hakatakse müüma ja vahetama ning igatüki vaevab meid raske tööga. Oleks see olnud mõne teise rahva juures veel, aga et peame orjama just neid nõrku rootslasi, keda meie mehed alati on lahingus löönud, sellest oli häbi. Kas tõesti see peaks nii jäämagi?

Turjane, kes valitses rootslaste keelt, kuulas meie valvurite kõnelusi. Ta seletas meile, et meid viiakse rootsi pealinna. See uudis näib temale pakkuvat mõningaid lootusi. Kas Sigrid? Ma ei tahtnud kurvastada Turjast, arvasin aga, et unistus Sigridist tuleks nüüd jäädavaks matta.

Juba jõudsim saarestikkudesse. Ja järgmisel päeval paistis meie silma linn viie kõrge torniga.

„Sigtuna”, tähendas Turjane, kes siin tundis kõiki kohti.

„Milleks on need kõrged tornid?”

„Need on rootslaste jumalatornid. Nende jumal tahab, et teda palutaks kivihoones, millel niisugune saba seljas.”

Olin kuulnud jutte kaugetest maadest. Olin kuulnud, et maailma lõpus elavad olendid, kellel inimese keha ja koera pea, olin kuulnud, et seal metsades on loomi, kes hüppavad ainsa hüppega niipalju kui mees kõnnib päevaga, selle juures purskavad suust tuld, mis tapab kõik enda ees. Olin kuulnud, et on ka olendeid, kes on pealt poolt inimesed, alt poolt kalad. Nüüd olin ise võõrsil ja juba nägin imesid. Nägin kummalisi jumalatorne, millel otsas siitmaa nõidade ristimärgid.

Sigtuna sadamas olid hõiskamised suured. Seal oli palju rahvast, sest meeste tagasitulek oli suur pühapäev. Rannas oli rohkesti naisi ja lapsi, kes vahtisid meid hirmuga segatud uudisilmuga. Kuulsime, et ainult kaks vikinglast on jätnud Kivipää lühikeses tapeluses oma elu.

„Kuid töid nelikümmend vang,” sajabas Turjane.

Oli meiegi maal siis küllalt sõjaretketelt kaasatoodud orje ning meie kõik teadsime, mis meid ootab siin. Häbi ja alandus, mida meile alati antakse tunda meie rahvalt saadud valusate kaotuste pärast. Niikaugele kui ulatuvad pärimused, on ikka olnud salavaenus need kaks merekallast ja iga rootslaste sõjakäik on nendele tasuta kuhjaga. Seepärast pole siin rannas sugukonda, mis poleks tunnud eesti sõjalaste kõva kätt. Paljud eestlaste löödud haavad valutavad siin rannikul ning meie eelseisvad vaevad tulevad seda kibedamad.

Olime raskest sõudetööst laeval mitmete päevade jooksul muutunud nõostat mustaks, kasvunud habemesse ning juuksed olid sassunud ja higis kuivanud pealaele hunikusse. Turjase vana kuub oli täis auke ning sellest tuli, et keegi ei tunnud teda ära. Korra ta tõmbas mind varukast ja tähendas:

„Sigrid.”

Lärimtsevast rahvast kaugemal sadamasse veetud vaiapakkudel seisis see linalakaline tüdruk. Temagi oli tulnud silmitsema kaasatoodud sõjavange orje.

„Hea, et ta ei tunne mind,” ütles Turjane.

*

Olin näinud orje ja kuulnud palju orjadest, kuid kunagi ma ei teadnud arvata, et orjapõli on nii mõru. Nii on meiega, et meie kunagi ei näe teiste valu ega oska mõista nende kannatust. Kui aga ise saame osaks sedasama, siis peame tundma kaasa ka teiste valule. Meid jaotati röövkäigust osavõtjate vahel ja mahutati uute isandate juure, kus meid ööks lukutati kivi-keldritesse. Päeval käisime kõik koos töö, sest rootslased ehtasid suurt kõrget valli oma linna kaitseks.

Mina ja Turjane jäime osaks Vingile, sellele rootslasele, kes kavalusega meelitas meid laeva. Meie vande, jääda kahekesi kokku ja olla lahutamatud, oli sellega jumalalt määratud ette esialgset õnnestumist. Läheneks nii edasi, siis oleks kergem ka meie töötuse tähtsama osa teostamine — et meie kas või hallide raukadena korra peame jõudma tagasi oma kodumaale. Ja mõlemad koos.

Meid toideti halvasti ning kupjad meie üle olid valvsad ja kurjad. Meie vangistajate ei tulnud enam meelde Turjase rootsi keele oskus ning seepärast meie käsutajate hulgas oli Stuna, kaupmees ja sõdur, kes palju kordi külasthanud

ka Eesti randu ja tundis puudulikult meie keelt. Ühel mererännul tema oli oma laevadega sattunud saarlaste küüsi. Võitluses kaotanud ta oma parema käe ja kõik laevad ning ta sugulased ostnud ta saarlastelt välja. Kuid ta oli kaotanud oma laevades kogu oma varanduse ning linna vanemad võimaldasid talle teenistust eestlastest orjade sundijana. See mees polnud eriti kuri ega olnudki just sundimine tema asi, kuna ta oli rohkem tõlgiks. Ta oli rõõmsameelsemgi teistest järelevaatajaist. Tal oli läbikäimisi linna suurnikkudega, kuna kuulus minevikult nende seltskonda, vaeseksjäänuna ta oli omasuguste vahekorras ka lihtrahvaga ning nii tema oli meheks, kes kandis suurnikkude hulgast uudiseid linnarahva laiematele hulkadele. Ja ka Turjane kuulis kõik, mis ta rääkis sundijatele linna suurnikkude hulgast kuulnud uudistest.

Seda müüri siin ehitati eestlaste vastu. On peetud nõu, et kõik orjaomanikud peavad saatma omad orjad siia tööle, et linna kivimüürid oleksid valmis kevadeks, mil on oodata eestlaste vastusõjakäiku. Linna vanemate nõukogus on pahandatud ka Vagenskjöldi üle, kes oma mees- tega võttis ette selle väikese retke, mille saak oli tühine, kuid kättemaks võib tulla õnnetuseks kogu linnale. Seepärast kõik kaasatoodud orjad peavad jääma seniks linnakindlustamise tööle omanikkude ülespidamisel kuni linna kindlustamise tööd on lõpud.

Need olid rasked uudised meile. Vähe sellest, et linna töös olles meie käskijatel polnud tahtmist midagi kulutada meie toitmiseks, vähe sellest, et seda rasket tööd tuleb teha aasta otsa, suurimat valu tegi see, et peame ehitama müüri oma vaenlaste kaitseks, et iga kivi, mille paneme paigale, on varjuks meie vaenlastele ja takistuseks eestlastele, kui nad korra ilmuvad siia vabastama meid. Iga paigale pandud kivi eemaldab meid kodumaast nagu eemaldas meid temast iga sunnitud aerutõmme vikinglaste laeval. Peame ehitama müüri, mille varjust meie rõhujatel kerge on murda Kivipää maleva rünnakut. Ning kui nad selle alt kord peavad pöörata tagasi veriste peadega, siis sadakorda verisemad on meie südamed ning kisume otsast oma käed, mis olid sunnitud püstitama need müürid.

Nii iga paigale pandud kivi oli suuremaks raskuseks meie südameile, kui selle neeme kaljusele pinnale, kuhu oli rajatud see rootslaste linn. Ning siis vast saaksid kergeks meie südamed, kui need müürid kord kukuksid nende kaela, kelle sundusel seda ehitame.

Nii tundsimegi kõik ning suure jätkusega jatkasime tööd. Vaid Turjast huvitas veel üks küsimus — kes on see Vagenskjöld, kes oma liitkonnaga omapead võttis ette selle retke?

Jah, kes oli see Vagenskjöld?

Sellesse tekkis selgust alles hulk kuid hiljem. Seni elasime edasi oma vaevalist elu. Mitmed meiemaalased olid surnud raskest tööst saadud vigastusisse, kuid, mina usun, meid hoidis alles see suur sõprusevanne, mille andsime laeval ja mida pidasime ustavalt. Tundsin ju mina abinõusid haiguste vastu ning võib olla ulatas ka meie jumala juure mu sagedaste palvete jõud. Korra, kui nägin müürialt laeva lahkumas idapoolle, mis tekitas võitmata igatsuse kaasasõitmiseks sinna, kuhu suudab vaadata ainult Vanaisa päike, siis märkasin selgesti, et meie jumal peab mind meeles. Sest siis lendas vares üle meie peade, lendas hooletult muutes suunda

mitu korda. Ja kui ta viimaks kadus mu silmist, siis oli mul selge, et meie jumal pole meid unustanud. Niisugust märku andis ta mulle varesse lennu kaudu.

Turjane õpetas mulle salaja rootsi keelt ning varsti mõistsin minagi oma sundijate kõnelusi. Ning siis, kui kuulsime Stuna järgmist jutust Vagenskjöldist, siis polnud mulle enam vaja tõlkimist. Stuna rääkis, et Vagenskjöld saatnud tagasi oma Lõunamere reisilt toodud naise, et siis kergemini Sigrid nõustuks minema temale. Kuid Sigrid olevat ikkagi ütelnud seekordki ära, mis olevat teinud Vagenskjöldi meele pööraseks.

„Jah, ikka kõvasti istub tal peas see eestlane, see kaupmehepoeg Kivipäält. Ei olevat see hoolinudki nii Sigridist, seepärast tüdruk nii kõvasti ta järgi jäänudki. Tüdrukul on ju õigus oodata, sest meie kõik teame, et kui eestlane ütleb, et tulen ja toon sulle koidutähe, siis ta ka tuleb ja toob koidutähe. Seda see poiss olevat Sigridile ütelnud. Aga kui Vagenskjöld ikka korralikult kõrvetas ära nende linna, siis meie teised siin saame küll koidutähe asemel midagi muud, kui ta tuleb tuleval suvel. Osav poiss, see eestlane. Vagenskjöld sorinud läbi ka linna tuhanuniku aga kätte ta teda ei saanud. Pahandus ainult ära sealse rahva ja, pole midagi imelikku kui mul tuleb jätta ka teine käsi eestlastele — selle Vagenskjöldi õnnetu armastuse pärast...”

Nii seletas Stuna ning ma nägin, mis sündis Turjasega seda kuulates. Tugev punetus tõusis ta päevitunud näost ning ta käed värisid rõõmust. Rõõmustasin ka mina, kuna see oli sõnum Sigridist Turjasele, kellega meie olime püha töötusega sidunud oma saatused.

See oli siis see Vagenskjöld. Kui hea, et ta ei teagi, et võiks igal silmapilgul omandada selle kalli Turjase omale kõige ihu ja hingega paari kultüki eest.

Mehed, kes te olete olnud truud ja ustavad, pidage veel kõvemini saladust.

*

Päevad jäid lühikesiks ja maha sadas lumi. Halvematel aegadel katkestati müüritööd ja olime oma käskijate käsutuses. Seal langes meile osaks väiksem järevalve kui linnatöödel. Orjakuues me võisime käia isegi linnatänavatel nagu teisedki orjad. Ja millised põgenemisvõimalused võisidki meil olla.

Teadmine, et Sigrid ootab teda, ei annud rahu Turjasele. Mitmel korral ta avaldas soovi minna ja avastada Sigridele oma siinviibimise salatus, lootuses, et Sigridi isa Holgard ostab ta omale või laenab Tavana pojale niipalju, et jätaks meie kahe vabaksostmiseks ja jätaks meid kui külalisi kevadeni oma kaitse alla. Tundmata küll sellemaa kombeid ma laitsin need kavatsused, sest sellises seisukorras ka kõige suurem ettevaatus pole küllalt suur.

On ju olemas Vagenskjöld, kes korraldas isegi suure sõjakäigu selleks, et surmata või orjata Turjast. Mis ei teeks ta veel siin, kus eestlaste oodatava sõjakäigu pärast juba ette kasvab viha meie vastu.

Ent Stuna ju rääkis, et Sigrid ootab. Seda ta ometi ütles. Ja kui see on tõsi, kas siis ei või usaldada oma saatust tema kätte?

Korra, kui me teadsime, et Holgard on läinud kaugele karujahile, me läksime sinna saarele üle lumega kaetud jää. Turjane kulutas palju sõnu enne kui Sigrid tundis ta ära. Ning sellele järgneval jutuaajamisel ma märkasin vähe neid sõprusavaldusi, mida minu aimates ootas

Turjane. Kuid meie väljaostmisest ta lubas rääkida oma isaga.

Siis algasid meile kahtlusrikkad päevad ning kui ükskord meid jälle hakati lukustama, ei olnud meil enam tarvis kahelda, et meie saladus on tulnud ilmsiks. Avaldas selle Holgard või sai see kuidagi linnas teatavaks Holgardi majaliste kaudu, see jäi meile teadmataks, kuid samavähe kui Turjane, võisin minagi kahtlustada selles Sigridi.

Ühel päeval ilmus meie ette mees, kes oli pikk kui laanekuusk, kellel oli sügav mõõgaarm näol ja seljas suurniku kasukas. Ta nägu siiski polnud kohutav, võis kohe näha, et see kuri viha ja põlgus sel silmapilgul ta näos oli ajutine. Kuid meile polnud vajagi ütelda, et see oligi see Vagenskjöld.

*

Ta ei surmanud meid, ei hukanud meid, kuid ta heitis meid samasse vangitorni, mille suvel ehitasime valmis. Seal olid seinas raudahelad ning nende külge neediti meid kinni.

Vist sai aru see Vagenskjöld, et vaene ahelavang pole enam võistlejaks temale. Milleks tahata ta surma, kui meie eest Tavana on valmis maksta hinda, mida ta vähegi suudab. On jäetud vange võõrsile, kui asi puutub vabadusse või oma rahva ausse, mitte kunagi aga siis, kui vabastamine on lehvast.

Või on Sigrid niigi kaldunud Vagenskjöldile ja häbeneb oma südamehäält vaese vangi poole?

Kong oli ümmargune ja müür meie ümber tugev. Suutsime ulatada teineteisele vaid kätt. Meie ainsaks rõõmuks oli pisike aken, millest avanes vaade merele. Ja sinna merele olid sihitud me pilgud alati. Kui tihti tahtsime näha tõusma seal tagant igatsetud kodumaa kaldaid me silmi!

Kuud möödusid ahelais. Juba jälle oli kevad ning ühel hommikul leidsime, et õine tuul oli viinud merelt jää. Kas nüüd kodurannas juba tõrvatakse laevu ja valmistatakse mehi suurele matkale? Kas nüüd ei kiha elu Kivipää varemete ümber ja kas Vene retkes karastatud mehed ei ihka uut mehiste ülesannet oma relvadele? Kas tõesti Kivipää mehed seekord jätavad tasmata oma linna hävitamise, oma varanduse riisumise, omaksete tapmise ja vangiviimise? Kas ei ole meil kojujäänutega üks süda ja kas see ei valuta neil nii nagu meilgi?

Ent virvendas vastu vesi ning päike naeratas lainetel. Igal hommikul oli meri sama, igal õhtul sama. Ja ajad voolasid kesksuvele.

Kas tõesti meie isad ja vennad on unustanud meid? Oh vägev eestlaste jumal, kas tõesti vabade eestlaste pojad peavad hukkuma vangidena võõrsil? Ära lase sündida seda, ära lase kannatada oma poegadel häbi ja alandust. Ära lase sündida, et meie peaksime surema orjadena, et meie siit peaksime rauduskäsi astuma manalasse, kus istuvad koos vabad sangarid. Lase meil surrugi vabadena nagu see on eestlase kohane. Miks meie peame tundma häbi ka oma esivanemate pilkude ees! Ära valmista neile seda kurba päeva näha oma järeltulijad häbituina saabuvat eneste keskele. Kõik meie ausad isad eestlased on meestena tegutsenud su tahte järele, nad on surnud võideldes, ei kunagi orjana, ja meis ometigi voolab nende veri. Lase meil surra kodumaal, sest suurim häbi on, kui mehel pole kodumaad suremisekski. On häbi minna manalasse võõrsilt, häbi lasta kustuda jõul võitluseta. Kas meie elu peab olema vaen-

lasele mõnitamiseks ja naermiseks, kas meie elu pole eestlaste elu? Eestlaste jumal, sa ei lase sündida nii.

Kas nägime viirastust või oli see tõsi? Meri valendas ees purjetest, palju laevu sõitsid täiel tuulel linna alla. Kas meie võisime eksida selles, et need olid meie laevad? Esimesel pilgul see oli selge, sest Tavana sõjalaev purjetas kõige ees. Ja taga? Saarlased olid need, saarlased on tulnud ka välja!

Kogu aasta valus igatsus kihvatas Turjases suureks hooks. Kui ta kümneid kordi oli katsumud vabastada end ahelaist ja ei suutnud, siis nüüd saabuva abi nägemisel andis järele seinasse kinnitatud raudahel. Sama jõuga ta suutis vabastada ka minu. Meie jumal oli saatnud meile päästjad ja läkitanud ka Turjasele jõu, et ta ise suutis murda omad ahelad. Ning siis kummardusime aknale.

Pole mina olnud lahinguis, kuid julgen ütelda, et sellist lahingut on vaevalt kuskil nähtud. Polnud valmis veel Sigtuna müürid, poolelloev osa polnud takistuseks mehiste randlastele ja saarlastele. Nad voogasid marulise jõuna linna ning kõik otsekui pudenes ja paendus nende ees. Polnud rootslastest jällegi vastast eestlastele, nende nõrgad vastupanukatsed püüti eest nagu tuulega. See oligi nagu tugev idatuul, mis äkki tõusnud merelt. Saarlased jälle näitasid, kas on nemand Läänemere valitsejad või mitte. Meri kuulub saarlastele ja mererannad peavad tunda saarlaste tugevust ja võimu. Häda sellele, kes julgeb pahandada eestlasi nende kodus. Näe, juba kogu linn on eestlaste võimuses ning linna tagagi lõigatakse taganemisteid.

Välja, välja igatsesime, kuid raudlukk oli tugevam kui meie jõud.

Saanud toime võitlevate salkadega algas hävitatavas linnas see raskem töö. Nüüd rünnati maju ning üksteise järele kukkusid kokku seinad. Juba tõusis tuli ning läbi punase leegi ja musta suitsu nägime kukkuvat ümber kirikutorne, need langesid nagu puud kirve all.

Hääli kuuldus ka meie ukse taga. Nagises võti raudlukus ning uks avanes. Silmapilgul, mil selgus tulijas Vagenskjöld, purustas Turjane oma ahelatega ta pea. Nähes kadu, Vagenskjöld tuli hukkuma meid, kelle olemasolu ei annud talle rahu ja kes ei pidanud jääma võitjaks meievahelises vaenus.

Läbi avanenud ukse tormasime välja. Ja võidutsesime koos teistega.

*

Kellel randlasist ei olnud vaenu vikingite vastu? Kõiki randu olid nad tülitanud, kõige eest oli küll ka tasutud, kuid kelle vana viha ei löö uuesti lõkkele, kui kuulatakse, et jälle nende poolt hävitatud üks eesti maainn. Tavana Vene retkelt tulles ei rutanud kohe vastulöögiga, kuid kogu talve haudus ta sõjanõu ning löi malevat otsustavaks löögiks. Oli ka siin siis laevu kõigilt eesti randadelt ja mehi igast malevast. Oli nii tugev jõud, et polnud äraminekuga ruttu, kuna polnud kuskilt oodata jõudu, mis oleks midagi suutnud meie vastu. Kodus antud sõna, et Sigtunale peab saama osaks Kivipää saatus, viidi täide põhjalikult. Ei midagi jäänud järele meie ehitatud vallidest, ei ükski maja võinud enam olla varjuks kellegile. Ja polnud rootslasi enam seal peale vangide. Vaid ahervad jäid igaveseks ajaks tunnistajaiks eestlaste jõust.

Nautsnaja taktika.

S.: „Nuu, Dimitri, teeme nüüd „ühks teadustlik operatsioon!“

— „Nuu paalun jäärgmine.“

Kas oleks see õnnestunud, kui poleks olnud kaasas Alumees. Siin kohtasin oma õpetajat jälle, et jääda temaga ta surmani.

Võttis aega saadud sõjasaagi laevadele laadimine. Sellal Turjane kahe kaaslasega sõitis saarele, et nüüd ühtlasi viia läbi ka kosjad.

Meil oli juba teada, et Holgard langes lahingus. Kas see oli õige aeg minna kosima, selles kahtlesin ja hoiatasin Turjast ettevaatusele. Sest keegi ei tea, ehk oligi Sigrid meie äraandja.

„Sigrid, Sigrid... Sigridit ei kosita jõuga, ei viida siit orjana. Sigrid kas tuleb ise või talle jaetakse vabadus.“ Sigridit usaldab Turjane, milline ta ka ei oleks. „Sigrid on mu saatuse.“

Ja nad sõitsid saarele.

Hulk aega hiljem mehed nägid saarel kerki- vat tulekahju. Kivipää meeste paadid sõudsid sinna. Nende eest hüppas merre linalakaline neiu. Saare sauna ees olid meeste riided, mis visatud maha enne saunaminekut. Ja pärast leiti kolm söekspõlenud laipa...

*
Kuhu tuuleke eal
Kannab paenduvaid purjeid,
Näitab seal ennast
Saarlaste võim.

Pole suur meie maa,
Ent suur on me hing;
Nagu torm ilma lõpust
Tõuseb me vägevus.

End näitame Läänes
Ja võitleme Lõunas.
Ei võideta neid,
Kes on võitnud mere.

Nii laulsid saarlased oma sõjalaeval koduteel. Meri õõdsutas täislaadituna sügaval istuvat laeva ning üle selle äärte paistsid meie laevale kobarad pidutsevaid päid. Neil oli rõõmu nagu neilgi, kes juba astunud nende hulgast kangelaste keskele manala varjude riiki. Ent kus on Turjane, kellega mina sidusin oma saatuse? Surm lahutas meid, kuid miks nii vara?

Ta langes sõjakäigus vaenlase käe läbi. See vaenlane oli Sigrid.

Jah, see oli Sigrid.

Oli ta hüljanud armastuse orjaks langenud kuningapoja vastu? Oli ta süda kaldunud Vagenskjäöldile? Kes ütleks?

Küsisin Alumehelt, mu õpetajalt.

On armastusi palju, vastas ta, ent suurim on armastus selle vastu, millest oled võrsunud, millest oled loodud. Nii see on seatud meie jumalalt, nii on selle seadnud ka nende jumal. Kellel mõni teine armastus ületab selle, selle hinges ei asu jumala vaim ning selle rada viib pimedusse. Sigridi kätt juhtis jumal, Turjase tegusid mitte, kuna temas teine armastus oli tugevam. Kolm eksimist — venelaste vastu mitteminek, laevale astumine ja saladuse avaldamine — andestati jumala poolt, neljas — saarele minek — enam mitte. Ning jumal lahutas sinu saatuse tema omast, sest sina pead käima õigel teel.

„Jah, liiga suur oli see koidutäht, mis helkis Turjamehe saarele minekul. Liiga suur ja veripunane,“ mõtlesin veel, kui juba kerkis silmille Hiiumaa rand.

Kodumaa!

Väeosad (asutised), hoolitsege oma reservis oleva juhtkonna sõjalise ettevalmistuse eest.

Parimaks vahendiks selleks on „Sõdur“. Kasutage ära „Sõduri“ toimetuselt lubatud tellimise soodustused!

„Sõdur“.

Lõunavägedega laagris.

(Kiri laagrist sõbrale N. pataljonis.)

Sinna, jääkülma Piusa vasakule kaldale, kuhu rügement asub suviti, sinna, kus kesk päiksepaistet ja leitsakut võidu voolab sõdurite higi siplevate „verevate” sipelgatega, palun pöörduda lahkesti Sinugi tähelepanu, kallid vanapoiss ja garnisoni tütarlaste südamevalu. Kohe alul vabanda mu hilinenud kutset, — tänavu on tõesti juba hilja — võid saada nohu, sest on pidevalt niiske, lõõtsub vilu edelatuul ja leemetab päevade kaupa; tuleval suvel külastad mind aga kindlasti kas isiklikult või saadad (sest vajad ehk ise ületõetamise tagajärjel harjumuste kohast suvepuhkust kuurordis) oma meisterlikult väljakoolitatud veebruarikutse. Seniks aga lepi selle kirjakesega, eeldades, et Sa ei kadesta mind põrmugi.

Laagrikodaniku päev algab tavaliselt moodsale inimesele kõige vastumeelsema hommiku-toiminguga — ülestõusmisega kas 4-kroonilise „vekkeri” tilinast või mõne varem tõusnud sõbra mitesõbralikkudest müksudest ergutatuna. Et isegi sellest päevakorra lõigust välja koorida lõbu, korraldame kell 0500 hommikukontserdi, kus 15-toruline orkester kutsub usklikke palvele ja rivimehi rivvi. Staap, see kõrge Olympus, seal läänepoolsel kõrgendikul, sellest loomulikult ei võta osa, tema kui järjekindlam ja täpsat aega armastav, tõuse hiljem. Kuid tuleb ette ka juhuseid, kus tõuseme enne koraali, kell 0400, millist tegu loetakse eriti auväärseks. Siis läheme III sektori. Kaugel see just ei ole; kes vaevaks võtnud mõõta, teavad rääkida — umbes 6 km. Kui aga meie eeskujul käia 3, vahest ka 4 korda rädalas, siis teeb see 3 kuu kohta kokku ümmarguselt 500 km! Astronoomiline kaugus see just küll ei ole ka jalaväelaselegi mitte ja — ega seal sektoriski mahti leidu kivi otsas istumiseks. Tarvis marssida enesel ja marssitada teisi.

Sa oled noortega teinud omas kandis imeasju, — iga mees Sul aiva liidu-klassis ja tead, mis see maksab higi ja vaeva, teha rahvas meistriks, kui ta „noogutab”, „rehib”, teeb sihtimisvigu ja Jumal teab, milliseid tükke veel. Ega mul eneselgi leidu mahti püsida paigal, muudkui lase aga poistel sihtida omaette (kasutades ratsaväelaste „Poola kooli”), lüüa preisisammu ja üksteise võidu pikki sektorit taga ajada „viimaseid silmi” ja sekundi sajandikke. Praegu on veel 100 punkti vintpüssist kuulsas „karbilaskmise” tsüklis ringmürgile see minimaalnorm, millest ka voorivannem tallis ja saxofoni mees orkestris tublisti peab seisma kõrgemal. Tulevikus tahavad „kümnelise” kohta teha augu, et kokku hoida märklehti, mõni üksik 9 või 8 — palju see ikka lõhub lauda ja 7-line, kui silm väljaspool kartongi, loetakse vitsväärseks.

Relvmasinatega töötamisel on nõutav, et näppudel loetavate sekundite möödumisel vastane kukuks. Sõja puhkedes tuleme kindlasti oma jõududega alul toime ja sa võid rahulikult teha oma igapäevset leivatööd. Öö-päeva jooksul laskur, kes ettevalmistatud 1932 suve sesooni nõuete kohaselt, sunnib arvestuste järele maakamarat suudlema 14.400 vastast ja pataljoni mõniteistkümmend „tuleluustiku moodustajat” 230.000! Kui sealjuures salgamata nentida, et

pataljone on kolm, lisaks mõnesugused kergemad relvad, ja lõpuks — kui suur „laviin” sealt ikkagi „neid” võib tulla. Sinu mureks jääks asja korraldada vaid nii, et tulejad tõuseksid kallaletungile kaheksa distantsi-tuhandikkulisel intervallil.

Seda laskeplatsi õhkkonda ei taha aga Sulle väga sisendada, sest hakkad ehk võimalusigi otsima „kõrgepinge saavutamiseks treeningul ja väike-võistlustel” ja eeloleval laskeperioodil trükiid „tompak”-kuulidega selliseid täisseeeriaid, milliseid ei seedi isegi vana Zimmermann.

Suvel käisid meil kõrged külalised, tõid pealinna õhku, jätsid paar kilo kaalust ja viisid kaasa päikest, õhku ja, võib olla, koguni ehk ka naljeidki. Mine tea. Rahvusevahelist publikutki nägime: tulid kannuste kõliseses, rääkisid võõraid murrakuid, magasid öö sõduri voodis ja läksid hommikul enne päevatera. Oli ka omamaiseid külalisi, üksiku pataljoni mehi, kes tulid, võtsid meil käest rühmad ja kompanid ning manööverdasid mööda laskeplatse nii mis hirmus. Läksid viimaks nemadki ja jätsid tänuväärselt peale muu järele ka pisut põhjustki lõbusateks meeleuletamiseks sel naljakehval ajal. Nii räägitakse leitnandist, kes tagasimarssil otsustanud asuda korter-bivuakki Tedremäe kõrgustikule, kuuldes viisakusekehvalt naljahambalt, et laagrisse mõdetakse teed veel viie-tunniga ja muud sellesarnast.

Ka köitis paariks päevaks meeli kuulus pydsama „paanama”. Kujunes nimelt sedasi, et ühel ilusal suvisel pärastlõunal ilmus laagri piirsesse daam pydsamas. Sensatsioon kõigiti! Kõndis gratsiöösilt pikki teid, ei öelnud ära klaasist veinistki, sädeles kui nurgamöödja peegel ning — kadus sama salapäraselt kui ilmusk! Kuna kõrgemalt poolt märgati, et selline üritus, ehkki nauditav silmale, võib olla ka järeletegemisele ahatlev, võib põhjustada sagedast rividistsipliini väljakukkumist, siis likvideeriti see juba eos. Salajase dekreediga lubati neid esemeid küll kanda, kuid ainult kella 2400—0330 ja sedagi vaid oma isiklikus korteris. (Traagika sarnleb vägagi ulaanirügemendi tuntud kapteni monokli kultusele!). Kui eelmisest kaldud järeldades arvama, et elame barbaarselt, siis eksid rängalt, — keskelt läbi oleme siiski kõik härrad kraedega. Nii on soov ja käsk ning — selleks laagrirahagi! Perioodi kohta, eeldades, et igal mehel kraed varem nagu nii juba, ja nõutav just pole läikiv puhtus, annab see teistele väärtustele transformeerituna ökonoomiatki, tehes Petseri hindadele, vastavalt 12 krooni 45 senti aastas, aga ümmarguselt 50 krooni „puhast”, mis ärasetatutul võrdub kahele paarile päris korralikkudele säärsaabastele.

Laagri garnison ei moodustu siiski ainuüksi kaitseväelaste asupaigast. Tema piirides ja lähemas naabruses on asustatud „Siidisuka” ja „Hädakisa külad”. „Siidisuka küla” on üksus ja peatükk omaette. Suur kvantum saladustki näib hõljuvat tema kergete ehitiste kohal. Mis seal tehakse, seda keegi ei tea, kuid et seal midagi tehakse, on päris kindel. „Hädakisa küla” osutub liiklemisvabamana. Komandandiks on loodusearmastaja kapten — oma 3-me vägagi energilise koeraga. Kui vahest kokkuhoidlikust

elust (kokkuhoid pole kaugeltki veel mitte koonerdamine!) juttu tehakse ja kasiino toiduraha päevas arvatakse 85 senti isiku kohta, ilma rivinapsuta muidugi, siis, kapteni enese tõenduse järele peab tema ülal ennast, abikaasat ja kolme koera 75 sendiga päevas. Sealjuures oleks ülekohus öelda, et keegi kannataks alatoitluse all, otsustades väliste dimensioonide järele.

„Hädakisa küla“ kaudu viib tee poissmeeste Mekka, — võluvasse suve kuursaali, n. n. „Bogdanovkasse“, Patskovka kallastel. Kuid see kõik on juba väljaspool laagri piire, millega sobivad lähemat tutvust juba ise, siia saabudes.

Seniks rahu, mis on ülim kui tarkus ja kõik muu!

Lõunalaagris, august 1932.

Sinu Kroonik.

Sõjakirjandust.

LÄTI.

LATVIJAS KAREIVIS. 1932. a.

Jugla lahingud.

Eestlaste-lätlaste heitlusi saksa rauddiviisiga ja landesvääriga 1919. a.

Hiljuti „Latvijas Kareivises“ ilmus Läti vägedejuhataja kindral Penikis'elt, kes tuntud hea sõjaajaloolasena, pikem kirjutus Jugla (Jeegeli) lahingutest, kus eestlased ja lätlased mehiselt võitlesid oma põlise vaenlase — saksa aadli ja selle käsilaste vastu. Kuna sõda landesvääriga on huvitavamaid episoode Vabadusesõjas, siis ei oleks üleliigne ka meil ülaltähendatud kirjutise juures veidi peatuda.

23. juunil Eesti-Läti väed jätkasid vaenlase jälitamist Riia suunas, leidmata tõsisemat vastupanu. Ainult rinde paremal tiival eesti 9. polk pörkas kokku vaenlasega Englarti juures. 6. polk ja 9. polgu 5. ja 6. rood liikusid Lielsraupist Englarti ja 2 soomusautot jõudsid Inciemi. Läti 2. Võnnu polk ühes patareidega jäi peatuma Võndu. Eesti 1. polgu II pataljon asus Kaarli mõisa raioonis, Kuperjanovi pataljon, Kalevi maleva ja 3. polgu I pataljon Vaselauski ümbruses. 3. polgu II pataljon asus Rauna mõisas. Soomusrongid ei saanud edasi, kuna oli purustatud Amati sild, mille parandamine nõudis pikemat aega. 2. ratsapolgu osad jõudsid välja Dzerbenisse.

24. juunil Eesti-Läti väed jätkasid edasitungimist lõunasse, valmistudes otsustava löögi andmisele vaenlasele. Kuid ka vaenlane asus vägede ümbergrupeerimisele, et taganemist seisma panna.

25. juunil 9. polk sundis vaenlase taganema Koiva paremalt kaldalt, kuna eelmisel ööl 6. polk oli tunginud üle Koiva ja ühes Kuperjanovi pataljoniga rüüdanud sakslaste kindlustusi Intšukalni jaama juures. Tekkis äge lahing. Sakslased varjasid end vanades vene kaevikutes, mille kaldale kasvanud põõsastik oli neile soodsaks varjeks. Vaatamata energilisele pealetungile, ei suudetud sakslasi sealt välja lüüa.

26. juunil eesti 6. polgu, Kuperjanovi pataljoni ja Kalevi maleva pealetung Intšukalni positsioonidele arenes edukalt. 9. polgu 8. rood oli ööl vastu 26. juulit Murjani juures tunginud üle Koiva, jõudes seega landesvääri seljataha. Sakslased sattusid selletõttu kardetavasse seisukorda ja algasid kiiresti taganemist Ropaži raudteejaama suunas. Eesti pataljonid energiliselt jälitasid vaenlast ja kell 1100 vallutasid Vangaži (Stoki) peatuskoha ning löid vaenlase taganema kogu Vangaži—Ropaži joonel. Ka 2.

läti polk sai käsu Võnnu alt edasi liikumiseks. Ta anti soomusrongide diviisi ülema käsutusse. Läti polk, kus oli 1190 meest, asus Pulleni—Jaunklici raiooni. Ka läti 2. patarei väljus Võnnust.

26. juunil sakslased asusid oma vägesid uuesti ümbergrupeerima. Landesväär pidi asuma Jugla järve—Valgejärve—Koiva jõeale, kuna rauddiviis pidi tagasitõmbuma Väike-Jugla—Krievupi—Koiva jõeale. 27. juunil eestlased Riia—Pihkva kivitee raioonis jätkasid pealetungi ja kell 0300 vallutasid Ropaži jaama. Peale lõunat landesväär ja rauddiviisi vasak tiib, eestlaste ja läti Võnnu polgu I pataljoni surve, taganesid üle Koiva ja Koiva—Valgejärve kanali, asudes Valgejärve kitsuse — Bukulti — Bonaventuuri jõeale.

28. juunil 6. polgu teine pataljon tegi ettevalmistusi üleminekuks Alderi mõisa juures, kuid landesväär löi ta tagasi. Ka 6. polgu teiste pataljonide pealetungid ei annud tagajärgi. Valge ja Jugla järvede vahel vaenlane, suurtükide ja miinipildujate tule toetusel, tungis energiliselt kallale Kuperjanovi pataljonile ja Kalevi malevale, kuid eestlased löid pealetungi tagasi.

29. juunil varahommikul vaenlane tungis Kalevi maleva ja läti polgu I pataljoni kallale, kuid löödi tagasi. Täna jõuti ka Amati silla parandamisega lõpule ja 4. eesti soomusrong sõitis üle silla Riia suunas. Võnnu polgu III pataljon võttis elavalt osa lahingutegevusest, kaotades surrutena 15 ja haavatutena 7 meest.

30. juunil III diviisi juhatus otsustas alata energilist pealetungi kogu rindel, et kiiremini murda vaenlase vastupanu ja vabastada Riia rindelt nii III diviisi väeosi, kui ka soomusronge. Pealetung pidi algama 30. juunil kell 1200, kuid mõnes rindeosas ta tegelikult algas varem. Düüna jõesuhtu ilmus kogu Eesti sõjalaevastik, et abistada maaväge. Ööl vastu 30. juunit 9. polgu I pataljonil õnnestus Carnikovi juures tungida üle Koiva. 30. juuni hommikul läks üle Koiva ka 9. polgu II pataljon. Kell 0730 9. polk jõudis välja Celajas—Carnikovi—Landavi jõeale, kus algas äge lahing. Sakslased koondasid kõik oma vabad jõud üle Koiva tungiva 9. polgu vastu ning löid selle taganema, kusjuures eestlased kaotasid 20 meest. Ainult 9. polgu 5. rood jäi püsima Koiva vasakule kaldale. 6. polgu II pataljon peale ägedat lahingut tungis üle Koiva—Valgejärve kanali ja vallutas Rembergi mõisa ning Kikuli. Kivitee raioonis vaenlane tungis kallale eesti 1. polgu 6. roodule. 6. polgu katse tungida üle Väike-Jugla jõe ei annud tagajärgi, vaatamata sellele, et eestlasi toetas läti patarei ja Võnnu polgu kaks roodu.

1. juuli hommikul Eesti sõjalaevad pommitasid Carnikovi ja Adazi mõisaid. Selle järele 9. polk tungis üle Koiva ja liikus kiiresti edasi. Samuti kiiresti tungisid edasi 6. polgu II pataljon, Kuperjanovi pataljon ja soomusrongi desantsosad. Alul vaenlane arendas väga tugeva suurtükiväe pealetungivate eesti ahelikku pihta, kuid varsti tulistamine katkestati. Öhtuks 9. polk jõudis Kalngalciemi—Jaunciemi raiooni, kuna 6. polgu II pataljon ühes Kuperjanovi pataljoniga oli jõudnud Suši mõisa — Valdsi joonele. Võnnu polgu 1. ja 3. rood katkusid Mašeni juures tungida üle V.-Jugla, kuid löödi tagasi. Samuti ei õnnestunud eesti 6. polgu I pataljonil pealetung Skrangi kõrtsi juures.

2. juulil 9. polk jätkas pealetungi, et puhastada vaenlastest Mangelsala—Milgravi raiooni. Eesti sõjalaevad sundisid vaenlase taganema ka Vecakisti. 9. polk vallutas Mangelsala ja Vecmilgravi. Eesti 3. polk ägeda lahingu järgi löi vaenlaste välja Kurti ja Salaspilsi mõisadest. Kuid vastupealetungil vaenlane sundis 3. polgu taganema oma endistele positsioonidele, kusjuures eestlased kaotasid 127 meest.

3. juulil Eesti sõjalaevad sundisid vaikima vaenlase patareid Bolderajas. 9. polgu II pataljon algas juba ettevalmistusi Džünast üleminekuks, et vallutada Bolderaja ning sulgeda vaenlase taganemisteed Dünaburgist. Kuid seda kavatsust ei saadud teostada, sest liitriikide surve oli tehtud vaherahu ja sõjategevus tuli 3. juulil kell 1200 lõpetada.

T.

AIZSARGS. Nr. 9 — 1932.

Saksa Mõõgavendade Ordu kurbmäng 15. juulil 1410. a.

14. sajandi lõpul Mõõgavendade Ordu Püha-Maarja riik oli võimsaim ja rikkamaid riike Euroopas. Peale esmajärgulise varustusega sõjaväe, mida juhtis riigi hea sisemine organisatsioon, omas ordu suuri varandusi ning rea tugevaid kindlusi, millistest riigi pealinn Marienburg oli võimsaim kogu maailmas. Kuid oma hiilguse haripunktil ordu nägi kardetavat vastast Poola-Leedu liidus, milline järjest tugevnes. Kuna see uus võim oli tõkkeks edasitungile ida suunas, siis sakslased otsustasid ta kõrvaldada. Poola ja Leedu, kes tundusid enestele küllalt tugevaina, püüdsid saavutada väljapääsu merele, mille sulgenud neile ordu. Kuna seega Mõõgavendade Ordu ja Poola-Leedu liidu huvid täiesti vaenulisteks kujunesid, siis oli ka sõda möödapääsematu.

1407. a. sai ordu suurmeistriks Ulrich von Jungingen, kes oli kiindunud sõjapooldaja. Samal ajal mõlemad vaenulised pooled otsisid enestele liitlasi, valmistasid relvi ja kogusid sõjamoona.

Sõda algas 1410. aastal. Ordul oli 100.000 sõjameest ja kaunis tugev suurtükivägi, mida kavatseti esmakordselt kasutada. Enne kui liitlased suutsid oma vägesid koondada, ordu vallutas Bobrovniku ja Dobržini ning rüüstas Zlatooriat. Sellele järgnes vaherahu, mis aga varsti katkestati. Sõjategevus algas uuesti kevadel, mil ühinenud Poola-Leedu väed, koosnedes 150 kuni 180.000 mehest, tungisid üle Cervenska jõe.

15. juulil mõlemad sõjaväed kohtusid Tanenbergi juures. Ordu väed esimestena algasid pealetungi ning jõulise rünnaku murdsid Vitautase rügementide vastupanu, sundides leedulasi põgenemisele. Sellest vaimustatud orduväed leedulasi ei jälitanud, vaid tungisid kohe vasakult tiivalt ja tsestrist Poola väe kallale. Kuid ordu väed ei suutnud poolakate rinnet läbi murda, sest Poola rügemendid polnud ainult võimalised tagasi lööma Mõõgavendade Ordu rünnakut, vaid arendasid ise pealetungi rinde paremalt tiivalt ordu väe seljatagusele.

Algas äärmiselt verine võitlus. Võit hakkas siiski kalduma ordu vägede poole. Et anda otsustavat lööki poolakatele, kes jäänud üksi lahinguväljale, ordu ülemjuhataja tõi lahingusse oma reservi, 16 parimat rügementi. Võit näis sakslasile kindlana, kuid järsku ilmus lahinguväljale Vitaut oma lugematu hulga sõjaväega ja tungis sakslaste peale igast suunast. Poola väed, kes kauakestva võitluse tõttu ülekaalus oleva vaenlasega avaldasid juba väsimuse tundemärke, nähes abi liginemas, asusid samuti sakslaste ründamisele. Viimased olid nüüd sunnitud võitlema mitmes suunas, sest oli võetud võimalus koondada väge vaid ühesuunaliseks rünnakuks. Vaenlastest piiratuna ordu taipas, et oli teinud saatusliku vea, kuna polnud jälitanud leedulasi. Ordu hooletust oli Vitaut energiliselt kasutanud ning kogunud laialipaisatud väeosad, ta viis need uuesti lahingusse, tungides sakslasile seljatagant kallale, neid seega täielikult sissepiirates.

Hirmsas võitluses sai surma 40.000 raudrüütli, nende hulgas ordu vägede ülemjuhataja von Juningen, ordu marssal Vallenrode, krahv Schwarzberg ja rohkem kui 600 tähtsat komtuurit. Vangi langes 15.000 meest. Peale selle langes liidu vägede kätte kogu ordu sõjalaager oma hiigelvarandustega ja suurtükkidega, mida ei osatud võtta tarvitusele õigel ajal. Liitlased olid purustanud võimsa ordu täieliselt.

See sündis 522 aasta eest. Ühendatud väed purustasid sakslaste võimu ja panid piiri nende edasitungimisele Ida-Euroopa suunas. Sakslased on neid maadevallutamise püüdeid selle 522 aasta kestel katsunud mitmel korral uuesti elustada, kuid tulemustena on Baltimere rannikule tekkinud uus ja jõuküllane kultuurriikide ahel — Läti-Eesti-Leedu-Poola vabariigid.

T.

PRANTSUSMAA.

LA REVUE D'INFANTERIE.

Nr. 481 — 1. okt. 1932.

Jalaväe ratsaväest (ratsaväe leitn. R. Sereau). Käsitletakse rügemendi ratsaluurajate komando ja diviisi luursalga organisatsiooni ning ülesandeid. Toimetuse märkusest artiklile nähtub, et nii ratsakomando kui luursalga organisatsioonis olevat hiljuti olnud muudatusi, milliseid artikli autor ei olevat arvestanud. Artiklis toodud andmed ja kõne all olevate üksuste kasutamise põhimõtted üldjoontes ei olevat vastolus uue organisatsiooniga. Diviisi luursalga koosseis on näidatud artiklis: 15 ohvitseri, 454 sõdurit, 268 hobust, 175 jalgratast, 21 mootorratast, 22 autot, 16 hobuveovankrit, 10 nk, 22 automaatpüssi. Luursalk võib saata tuleliinile 190—208 meest. Diviisi luursalga ülesanded: tegevus tiival, jälitamine, kattetegevus, luure, tegevus eelväs. Rügemendi ratsakoman-

do koosseisuna on näidatud 1 ohv., 3 allohv., 3 „brigadiiri“ (n.a.o. ratsaväes), 19 ratsanikku; automaatrelvi ei ole. Ülesanded — maastikulure, julgestamine rännakul; siin ei liigu ratsakomando jalaväelasist üle 1000 m ettepoole, et olla alati toetatud jalaväe automaattulest.

Tuli kaittsel (kolonelleitn. Hassler). Tule tähtsuse allakriipsutamise. Ikka unustatavat rahuajal, et tuli valitseb lahinguväljal, eriti automaatrelvade ja püssi sihitud tuli. Prantsuse rügement astus Maailmasõtta 1914. a. 6 automaatrelvaga, praegu on rügemendis 156 automaatrelva, seega tulejõud siin on kasvanud 26-kordseks. Autor peatub automaatrelva tuleomadustel. Veel 1200 m distantsil kuulipildujal on mõjuv tuli 80 m rindel. Seepärast praegused ribad laiused pealetungil ja löikude laiused kaittsel olevat minimaalsed. Normaalselt praeguse tulejõu juures pataljonile võivat anda rinnet kuni 2900 m, diviisile seega 26 km. Ja veel 47 km rindel olevat diviis võimas tegutsema telega. Relvade ja elavjõu kuhjumisest tulevat lahinguväljadel hoiduda.

Kõnekunstist (kolonelleitn. G. Besnard). Meie aeg nõuab ohvitserilt kõneoskust, sest sõna on tarvitusele võetud relvana aktiivsemalt kui enne Maailmasõda. Sõna kui relv on kasulik kui teda osatakse tarvitada õigel ajal, õiges kohas ja õiges mõõdus. („Ma vihkan ilukõnesid, mida peetakse lõputa mitte õigel kohal.“ — La Fontaine.) Kõne suurim vooorus on ta lühidus, kokkuvõtlikkus. Autor selgitab: millised on kõned (ettekannep, improvisatsioon, jutlustamine), kuid esineda (riietus, poosid, shestikulatsioon). kõne kestus, redaktsioon, keeleline külg. Eriti rõhutab autor stiili viimistlemise tarvidust kõnes. Suurt rõhku tulevat panna hääle koolitamisele, sest eksitav ja ebameeldiv on kuulata kõnelejat, kel vigane hääldamine. (Siin tuletan meelde „Sõdur“ lugejatele Jaan Rummo teost — „Kõneoskus“, mis ilmus Tallinnas 1932 ja käsitleb samat teemat — kuid huvitavamalt, põhjalikumalt ja meile arusaadavamalt. Ke.)

Pealetungilahing (Commandant Delmas). Villers-le Sec'i vallutamine 25. okt. 1918. a. 79. jal.-rügemendi II pataljonilt. Patil Delmas annab oma artiklis huvitava ja üksikasjaliku kirjelduse pataljoni pealetungist tankide ja massilise suurtükiväe toetusel vaenlase positsiooni osale (vastupanuõlmele Villers-le Sec), mis kindlustatud ja kaitstud moodsalt ja tugevasti. Autor kirjeldab üksikasjalikult, kuid valmistub ette selline pealetung, kuid viiakse läbi ja kuid kindlustatakse saavutatud edu. Siin näeme tule mõju, õpime tundma sõjagaaside mõju kui võitlejal tuleb 3—4 tundi vahetpidamata teotseda gaasitorbikus. II/79 teotses suure järjekindlusega, seepärast 1,5 km sisse murre nõudis talt üle 5—6 tunni. Suurtükitule ja tankide õige ärakasutamine tingis väikesed kaotused: pataljonis 6 surnut, 24 haavatut, 2 kadunut. Sõjasaak 60 kuulipildujat, 8 miinip., üks 77 mm kahur ja palju varustust. Lahing on pealetungijalt nii läbi viidud, et vastase jalaväe tuli ei pääse kuigivõrra mõjule: iga tulepesake surutakse maha kas tanki või suurtükiväe poolt. Sakslaste vastupanu autor kirjeldab hiilgavana (splendide). On juhtumeid, kus saksa sõdur varjab end tanki all, kui see ületab kaevikut, hüppab tanki möödudes selle

kallale ja tulistab 20—30 m pealt tanki vaatepiludesse. Kõigele vaatamata küla langeb pealetungija kätte, kes moraalt samuti tugev kui kaitseja, kuid veel suure ülekaalus tehnikas.

See 37-leheküljeline artikkel on haarav poeem pataljoni pealetungilahingust. Et siin kirjeldatakse Maailmasõja lõpulahinguid, siis ta võib anda umbkaudse pildi tulevikusõja lahingust pataljoni järgus, sest seni sellal põhjalikke muudatusi ei teguviis ega tehnikas pole olnud.

Sõjakirjanduse ülevaade.

Shanghai võitluste õppetund. Selles teoses näidatakse, et väike armee võib väga edukalt pidada kaitse sõda suure ja hästi relvastatud armee vastu (nagu oli jaapani armee): Väikese armee „tähtsaks relvaks“ on ta tahe kaitsta end viimсени. Ke.

ROOTSI.

NY MILITÄR TIDSKRIFT.

Nr. 10 — 1932.

Jalaväe uued väljaõppe eeskirjad. Pärast sellekohaseid katsetusi pandi käesoleval aastal katseks maksma uued jalaväe väljaõppe eeskirjad, mis erinevad seniseist mitmes suhtes kaunis tunduvalt.

Uute eeskirjade käsitlemise varal tahetakse peamiselt võita aega puht lahingu-väljaõppe tarvis ja tõsta väljaõppe efektiivsust üldiselt.

Selle sihi saavutamiseks lihtsustatakse kõige pealt rivi harjutusi, kasutatakse aega kokkuhoidvaid meetodeid rännakharjutustil ja ratsionaliseeritakse üldse väljaõpet kõigis harjutusharudes ja -aineis.

Aega, mida varemalt kasutati harjutusiks rivi korras, on viimasel aastal üldiselt tunduvalt vähendatud. Kuna aga ometi nõutakse teatud oskust ja osavust kujundamises ja liikumises, mida võidakse lihtsalt nimetada rahuaegseiks, on siin loomulikuks tagajärjeks, et nende teostamine on sünni täpsalt. Rivi harjutused on seepärast kaotanud suure osa oma distsiplineeriva vahendi iseloomust. Kus neid nüüd veel ses mõttes tarvitatud, on nad toonud enam kahju kui kasu.

Uute väljaõppe määruste järele on rivi harjutustil esiootsa kõrvaldatud kõik, mida ei saa kasutada sõjaväljal või mis ei ole tingimata vajaline rahuaja teenistuses. Seeläbi võidetakse aega, mida võidakse kasutada peamiselt lahinguväljaõppeks. Kuna peale selle nõutakse väike arv kujundusi ja liikumisi, mis tulevad teostada täpsalt, võib rivi harjutusi, kui lihtsaim vahend käsklejal, pidada väeosa käes, tulla uuesti distsiplineerimise sihiga kasutusse. Edaspidi on tarvilik välja anda rivi harjutuste lihtsustamise määrused. Üldse tekib sel alal terve rida uusi küsimusi, mis nõuavad põhjalikku kaalumist ja määruste ümbertöötamist.

Mis puutub aja kokkuhoidmisse rännakharjutuste meetodi alal, siis põhjeneb see peamiselt spordiliikumises ja arstiteaduses saadud kogemustil. Seda meetodit on juba varem mitmes väeosas heade tagajärgedega kasutatud ja ta on saanud põhimõttes üldtunnustuse.

Muiks väljaõppeharudeks ja -aineiks määratud aega on vähendatud umbes 20 protsendi võrra — osalt õppitava koguse vähendamise teel, osalt tarvitades ratsionaalsemat õppemeetodit ja ctstarbekohasemalt endisest sidudes teoreetilist õpetust praktilisega.

Väljaõppe efektiiviteedi tõstmise seisukohalt on peale muu osutunud õige kasulikuks üksikasjalised kavad mitmekesiste õppeharude kohta. Säärase kava läbi saab õpetaja iga õppeharu harjutusaine süstemaatilises korras, pedagoogiliselt kohases tõusujärjekorras, kasutamiseks. Seeläbi ei kergene käskkonnale mitte ainult kava valmistamine, vaid ka väljaõppe käik ise, mis peaks tulema iseäranis suurel määral ilmsiks mõne aastase kogemuse järele kavade tarvitamise ajal. Kasu seisab ka selles, et käskkonda, eriti allkäskkonda, võidakse tutvustada kavadega juba koolis. Senine viis, kus kompaniülemad ise valmistasid kavade, ei olnud sugugi otstarbekohane, sest selle tagajärjel oli väljaõppe mitmekesine ja võis muutuda ülemuse vahetusega.

Keskuse poolt valmistatud üksikasjalise kava vastu tuuakse ette, et ta halvab õpetaja algatusvõimet ja vastutustunnet. Kuid see hädaõht ei ole suur, sest õpetajale jääb veel küllalt võimalust isetegevuseks ja oma-algatuseks, kui ta ka üldiselt käib kesk-kava järele. Mõnesugused puudused, mis siin ilmsiks tulevad, tasutakse väljaõppe ühtluse ja pidevuse läbi ning võidetud aja läbi.

Suureks edusammuks tuleb pidada, et määrusis on selgesti öeidud, milliseid harjutusi tuleb erilisel hoolsasti teha. Nüüd ei saa enam säärased nähted ilmsiks tulla, nagu varem, kus vahel osutati suurt tähelepanu just vähem tähtsatele asjadele.

Edasi, ei ole tähtsuseta ka neis harjutusis võistlusmomentide tarvitusele võtmine, mis ergutab sõdureid. Seesama käib treeningu meetodi kasutamise kohta, mis põhjendab moodsa spordiliikumise kogemuste alusel. Eriti rännak-treeninguil tuleb seda tähele panna.

Ranitsa kandmise aega võidakse, nagu kogemused näitavad, vähendada, ja ei ole karta, et väeosa rakmes rännakvõime seeläbi alaneks. Ranitsa mahapanek aga kergendab väljaõpet.

Määrustikus toonitatakse mitmes kohas filmi väärtust väljaõppe töös. Aja kokkuhoidmiseks ja õppetöö kergendamiseks võidakse filmi kõigis õppeharudes kasulikult tarvitada. Ühtlasi võidakse filmi läbi sõdureid huvitaval viisil tutvustada teiste väeosade ja kaitseharude tegevusega.

Uued määrused haaravad tegelikult kogu jalgaväge, ja seepärast saavad ka uued kogemused kaunis laialdased. Kahtlemata tuleb siin ja seal puudusi ja konarlusi ette, mis nõuavad parandusi ja muudatusi, vahel üsna põhjalikke. Kuid kõige alusel võib loota soodsaid saavutusi väljaõppes, vastavalt lühikese teenistuse ajale. R.

SAKSAMAA.

MILITÄR-WOCHENBLATT.

Nr. 48 — 1932 ja nr. 1 — 1932/33.

Nr. 48. Rännak ja kaitse. Kahest numbrist (nr. 48 ja nr. 2) läbikäivas artiklis näidatakse, et arvuliselt nõrgale väele ei ole nüüdisajal parimat võitlusviisi kui kaitse. Saksamaal jõuti alles detsembril 1916. a. arusaamisele, et võitluse sihiks on „lasta ründajat end ära kurnata ja verest tühjaks joosta ning oma jõudusid hoida“. Ometi ei peetud sest põhimõttest hiljem kinni, vaid pärast sõda leiti jälle, et ainult ründvõitluse teel saadakse vastast oma

tahte alla painutada. Nähakse ikka alles osaliselt, nagu enne sõda, oma jõutumises eeskujule pealetoormamine. Haledatena ja argadena tunduvad, seevastu, okassiga ja siil, kes oma nõrkuse teadvuses tunnevad ainult kaitset. Kui aga olud sunnivad asetuma siili seisukorda, kas on siis mõistlik palju tugevamat vastast rünnata?

„Rännak võib tulevikus vaid gaasi ja tugeva tankijõu toetusel sündida“ — kirjutab prantsuse kolonel Loizeau mõne aja eest. Kui rännakule suhtutakse nii skeptiliselt normaalseis tingimuses, kui palju raskem ja kasutum võib ta olla seal, kus ründaja jõud arvuliselt ja aineliselt nõrgad!

Juba Moltke leidis, et positsiooni ründamine on tulirelvade täienemise tõttu tunduvalt raskem kui kaitsemine. Sellest ajast saadik on aga olud veel palju muutunud. Eriti kuulipildujate arenemise ja suurel viisil tarvitusele võtmise läbi on seisukoha kaitsemine saanud hästi kergemaks, ja suurimategi ründhulkade lained võivad arvuliselt nõrga, kuid hästi relvastatud, osava ja moraalselt tugeva kaitse vastu puruneda.

Küll on ka rännakrelvad palju täienenud, iseäranis tankid ja lennukid. Kuid samad relvad on ühtlasi kaitserelvaks. Muidugi tuleb ka ründavaimu ülal hoida, kuid ühtlasi peaks kaitse mõtet enam arendatama, sest kaitse on suur kunst, mida peab osatama, nagu oskas seda Wellington.

Mootorrattad võitlusväeosadena. Kõrvalvankritega varustatud väeosade juures jääb ainult ükskolmandik laskureist mootorrattaste juurde, nõnda siis on siin vahetud laskurite ja sõitjate (hobuse hoidjate) vahel ainult veidi halvem kui ratsaväes. Ilma inimjõu suurendamata võidakse siin raskekuulipilduja võitlusse viia, kuna ratsaväes nõuab raskekuulipilduja kaasavõtmine enam inimesi ja sõiduvahendeid. Ka mootorrattaste väeosade koormaveole kulub vähem inimjõudu kui ratsaväes. Igatahes suudab isegi liikuv mootorrattaste väeosa suhteliselt õige tugevat tuld arendada. Edasi on kogemused näidanud, et mootorrattad suudavad õige viletsal maa-alal liikuda, mispärast nende tegevus ei piirdu vaid teedega. Hea mototsiklist ei lahku iialgi viletsa maastiku pärast oma rattast. Ei saa jätta ka arvesse võtmata mootorratta kiirust liiklemises, mis eriti tähtis pike-mail maadel. Suur kiirus ja tulejõud teevad mootorratta väeosa sobivaks võitlusvahendiks näiteks tõkkevõitluses ja tähtsate kohtade vallutamises ning kinnihoidmises.

Ka maakuulamiseks on mootorrattad õige kohased, kuna uuema aja rattad sõidavad üsna vaiksel. Samuti on nad heaks abijõuks tankele viimaste tegevuses.

Mis puutub mootorrattaste võitlusviisisse, siis võivad nad ainult erandjuhtudel „hambad vastasse lüüa“, vaid oma liikuvuse tõttu peavad nad tegema „nõelapisteid“. Nagu ratsavägigi, peavad nad äkki ilmuma, tuld andma, tülitama, siis jälle äkki kaduma, et sedasama teises paigas korrata.

Otstarbekohaselt kasutatud mootorratturite väeosa võib eriti arvuliselt nõrgas väes mitmekesiseid võitlus-ülesandeid täita.

Kuulipildujate kompani võitlusviis. Miks ei peaks võimalik olema saksa kergekuulipildujat „13“ kergele lafetile pai-

gutada, nagu tehakse daani Madseni kuulipildujaga? Hüved: kaal 12 kg (raskel kuulipildujal 32,6 ja 27,8 kg), suukõrgus 36—80 cm, suur kohele võime igas maastikus, sügav- ja laitule andmise võimetus, väga hõlbust edasitoimetamine rännakul, seljas kandes, monteeringu mõne sekundi jooksul, odavus. Sel viisil stabiliseeritud kerge kuulipilduja võib küll raskekuulipildujat kuni 1500 meetrini asendada. Kui igal laskurikompanil oleks 3 sellist lafetti, siis ei oleks enam tarvis raskekuulipildujaid laskurikompanile alluvaks teha, sest laskurikompani võiks siis võitlust kuni 1500 meetrini ise üksi pidada. Saksa raskekuulipilduja, mis kaalub 50—55 kg — kerge kuulipilduja ühes lafetiga 20,5 kg — on ka veel 800 meetri maa peal lahtises positsioonis liiga suureks märklauaks. Ta peab sellisel distantsil võimalikult varjust äkilise tule avama, ülesanne peab olema 3 minutiga täidetud, ja sellele peab järgnema seisukoha vahetus. Kerge kuulipilduja lafetil, seevastu, osutub vähemaks märklauaks ja võimaldab ka kiirema ning sagedama seisukohavahetuse. Paremaks sihtimiseks võiks selliseid kuulipildujaid varustada sihtkiikritega. Kui kuulipildujate kompani ei pea laskurikompanile enam kuulipildujaid ära andma, siis saab tema ühine tuli varjatud positsioonist suurema mõju. Lahtises positsioonis langeb raskekuulipilduja rännakul ruttu ja kindlasti jalaväe saatekahurite ohvriks. Kerge miinipilduja M. W. 18 hävitab 2400 meetri peale $1\frac{1}{2}$ —2 minuti jooksul 6—8 pauguga iga raskekuulipilduja lahtises positsioonis.

Välikindlustus ja sillaehitus on kõigirelvaliikide ülesanne. Sõda seab kõigi relvaliidide väeosad rännakul ja kaitsel, rännakul ja puhkel ülesannete ette, millega nad saavad toime, põhjalikult tundma õppides väljapioneeritoid.

Nr. 1. Õhukaitses kuulipilduja areng ühendriiges. Kõik asjatundjad on ühel arvamusel, et saksa praegune kuulipilduja sugugi ei sobi õhukaitses. Teistes maades, kus valitseb relvastusvabadus, on seepärast ammu uued paremad mudelid tarvitusele võetud. Eriti edenenud on see asi ühendriiges. Kaliiber on 50 mm. Vähemalt 2, kõige rohkem 4 kuulipildujat on kokkuehitatud. Esimesil katseil 1927. ja 1928. a. olid kuulipildujad platvormele monteeritud, mille läbi kannatas liikuvus. 1928. aastal konstrueeriti siis liikuv lafetti nelja kuulipildujaga, mille lisaks tuli täiendus uue-aegse sihtimise mehhanismi kujul. Kogu platvorm liikus kergesti ja kiiresti, ja võis järgneda sihile, mille kiirus järjest kasvas. See mudel oli küll õige kallis, aga katsed andsid häid tagajärgi, eriti suurematel kaugustel. 1929. aastal lasti välja uus autolafetti, mis oli lihtne käsitada, omas suure liikuvuse, kiire tulevalmisoleku, suure rännak-kiiruse isegi teedest kõrval ja tugeva tulevõime suurde kaugusse. Lafetti kannab mitmekordset relva, mida käsitab üksainus mees. Eri-lise kaugusmõõtja varal võib laskur laske jälgida ning ühtlasi kaugusi kindlaks määrata. Laskur, kuulipildujad ja instrumendid teevad kõik mehhanismi liigutused kaasa, igas suunas. Need aparaadid on väga kerged käsitada, tuleavamine sünnib jala surve läbi. Mõlemad mudelid (2 ja 4 kuulipildujaga) katsetati 1930. a. jooksul, kuid nendega ei jäänud siiski täiesti rahule. 4 kuulipildujaga ei töötanud takistusteta, ja tulevalmis seadmine nõudis palju aega. 2 kuulipildujaga

oli parem, aga mitte veel puudusteta. Loomulikult jätkatakse selle relva täiendamist.

Hariduse ülihinnang. Saksa kaitseväes arutatakse kaunis elavalt küsimust, millise haridusega peaksid kaitseväljased peamiselt olema, kas rahvakooli või kõrgema kooli? Autor ei salga hariduse tähendust inim- ja rahva-elus, arvab aga ometi, et hariduse jõudu ei tohtaks üle hinnata, nagu seda praegu võidakse kõikjal sageli näha. Raamatutarkuses tugevad noored inimesed on mitte harva tegelikult elus nõrgad, saamatud ja kogenematud. Mitte koolitarkus ja tunnistused ei tohiks olla pea-asjaks, kui valitakse kaitseväljasi, vaid inimese iseloomu omadused, mis teevad mehe sõdurikutsesse kohaseks. Säärased inimesed leidub igas seltskonnakihi ja iga haridusega, peab aga osatama neid välja otsida.

Millist sporti tuleb kõige enam hinnata. Paari aasta eest määras inglise sõjaväe spordikomisjon üksikute spordiharude väärtuse kindlaks. Nõuti jõudu, osavust, vastupanu, tähelepanu, enda koondamist, kiiret taipamist, endaohverdumist, endavalitsemist, juhiomadusi. Sellelt seisukohalt saadi spordiharude hinnangul järgmine järjekord: poks, rugby, maadlus, jalgpall, hokey, basepall, käsipall, veepall, sõudmine, tennis, murdmaajooks, golf, krieket.

Autor tegi samalaadilise uuringu Saksamaal ja sai järgmise hinnangu tulemuse: poks, suusatamine, rugby, käsipall, jalgpall, kergeatletika, hokey, maadlus, veepall, aerutamine, murdmaajooks, poksikool, jiu-jitsu, tennis, ujumine, süstamine, võimlemismängud, maapinnal harjutused, takistusvõimlemine, kunstvõimlemine, riistadel võimlemine, purjetamine, rännak, vehklemine, rusikapall, võimlemine riistadeta, golf.

Kui inglise ja saksa nimestikke võrrelda, siis nähakse, et mõlemad sarnlevad pea-asjus suuresti. Eriti huvitav on, et ka saksa sõjaväe ringkonnad seavad poksi esikohale, kuna ta arendab kõige enam julgust, jõudu, osavust, vastupidu ja endakoondamist. Kuid siit ei saa veel järeldada, et poks oleks Saksamaal ja ta sõjaväes sama populaarne, nagu Inglismaal. Ainult saksa sõjaväe juhtivad mehed, hindavad poksi kui meeste kasvatusvahendit kõrgelt ja tahavad teda enam üldiseks ning armastatuks teha, mida ta praegu veel ei ole.

Sõdureile ei meeldi — seletab autor — spordiharjutused, mis on ebamõnusad, kõige vähem aga sellised, mis nõuavad palju julgust. Inimene armastab üldiselt mõnusat olekut ja on loomu poolest enamasti arg. Murdmaa jooks nõuab laiskusest jagu saamist ja seepärast ei armastata teda. Poksi juures aga on koguni kahe vaenlasega tegemist: mõnusega ja hirmuga. Hea poksikool nõuab palju suuremat pingutust kui igasugune võimlemine, ja mis puutub julgusse, siis nõuab poksikoolis isegi väga paksude kinnastega võitlust enam julgust kui vahest murdmaa jooks või käsipalli mäng.

Muidugi peavad kehaharjutused valmistama inimesele rõõmu, kuid nende sõjaväeline kasu on ometi tähtsam. Argu alahinnatagu võitlust seemise mõnusestungi ja lodevuse vastu. Kes ei ole rahuajal seda võitlust võidelnud ega võitnud, jääb ka sõjas sellele vaenlasele alla.

Poksi vastu ei saa midagi halba öelda. Kui tarvitatakse häid kindaid, hoolitsetakse puhta tehnika õppimise ja õigete paaride korraldamise eest, ei juhtu ka hambakaotusi. Vahel sinine

silm ei ole ju nii hull asi sõdurile. Suurvõitlejad ja asjatundjad võivad aga oma hiigelvõimeid pallide kallal katsuda.

Poks on sõdurile just seepärast väga tähtis, et siin seisab mees mehe vastu. Muidugi on iga sportlane sõja tarvis paremini ette valmistatud kui sama hea soldat, aga mitte-sportlane. Kuid kõige parema ettevalmistuse on saanud see, kes õppinud võitlema mees mehe vastu rusikaga. Tema ei karda ka võitlust relvaga, sest poks arendab kindlasti inimeses julgust. Seepärast ongi poks saksa sõjaväes sunduslikuks spordiks tehtud.

Lahingu muljete kujutamine harjutusil on Saksamaal puudulik — väidab artikli autor. Sageli ei seisa tule äramärkimine mingis kooskõlas maaala tegeliku tulistamisega, ja õieti ei hooligi ükski sõdur neist kujutamist tõiiselt. Aga juba 13 aastat jutlustatakse, et harjutusil on äärmiselt tähtis, lasta sõduril saada tegeliku lahingu muljet. Asi on ses suhtes halvemaksi muutunud kui ta oli varem. Kas on sõjakogemused juba kustunud?

Muidugi ei ole kerge luua rahu ajal tõiseid sõjapilte. Kuid ometi ei ole see päris võimata ja seda tuleb püüda teha kõigi võimalike vahenditega. Autor nimetab siin kõige pealt keemilisi võitlusvahendeid, gaasi tarvitamist, mis ärritab, ilma tervist rikkumata, kuid sunnib maski tarvitama. Edasi kahuritule mõjuvat ja kärkevamat kujutamist, samuti püssi ja kuulipilduja tule loomulikumat järeloomamist, kusjuures peaks otsitama vahendeid kuulide vastiku vingumise ja plaksude kujutamiseks. Kui mehed juba rahu ajal sellise vastiku häälega harjuvad, siis ei ole nad temast sõja algul liiga üllatatud. Muide peaksid vahekohtustaabid olema varustatud parimate ja moodsamate teatevahenditega. R.

ITAALIA.

ESERCITO E NAZIONE.

Juuni 1932. a.

1. V. Franchini. Rahvaste organiseerimine sõjaks — I. Tsiivilmobilisatsiooni alusjooned. Praeguseaja tõekspidamiste kohaselt relvastatud kokkupõrked riikide vahel ei nõua mitte ainult sõjaväe, vaid ka rahva kogu energia rakendamist tööle võidu saavutamiseks. Seepärast n. n. tsiivilmobilisatsioon omab erilise, senisest kaugelt suurema tähtsuse; ta peab olema rahuajal põhjalikult ettevalmistatud, sest et ainult niisugusel tingimusel on mõeldav rahva jõudude rakendamine tööle täies ulatuses, mis on tarvilik algatusvõime oma kätte kiskumiseks operatsioonide alul ja sõja rutulisele lõpule viimiseks. Tsiivilmobilisatsioon toimub kõigis riikides enam-vähem ühesuguselt; tema läbiviimiseks — autori arvamise järgi — on maksvad järgmised tähtsamad põhimõtted: 1) ettevalmistamiseks sõja vastu peab ära kasutama rahva kogu elavjõu ja materjaalsed ressursid põllunduse, tööstuse, kaubanduse ja rahanduse näol; 2) tsiivilmobilisatsioon tuleb korraldada vastavalt rahva sõjalisele jõule (potentiale bellico), mille all mõistetakse seda vaimliste (ajalooline ülesanne, moraalsed ja intellektuaalsed tegurid) ja materjaalsete (demograafilised, majanduslikud, strateegilis-geograafilised, poliitilised tegurid) jõu-

dude kompleksi, mis on rahva kasutada sõjalistel kokkupõrgetel; d) tuleb organiseerida sõjaks ka see osa elanikkonnast, mis tavaliselt ei või kuuluda sõjaväe koosseisu, nagu vanaealised, lapsed ja naised, neid määrates jõukohasele tööle; e) kõrvuti mobilisatsiooniga tuleb läbitöötada ja korraldada ka demobilisatsioon, et sõjajalale seatud rahvas võiks valuta üle minna rahuaegsele tööle; g) on tarvilik, et sõjandust propageeritakse laiemates rahvahulkades nende poolt, kes ise ei kuulu sõjaväe koosseisu, näiteks, politikamehed, majanduseteaadsed, kooliõpetajad j. n. e. Kasutades neid põhiluseid mõõdupuuks, lubab autor ajakirja järgmistes numbrites võtta vaatluse alla mitmesuguste riikide majanduslikku struktuuri, seega selgitades nende tsiivilmobilisatsiooni võimalusi. — 2. L. Fea. Allveelaevad modernsõjas. Mõtisklusi selle kohta, mida võiks allveelaevad korda saata tulevikusõjas. — 3. O. Tonelli di Fano. Venemaal aastal 1917. Lühikene ülevaade sõjalisest tegevusest idarindel pärast vene revolutsiooni 1917. a. — 4. A. Rosmini. Jalaväediviis rännakul. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne ühes lahendusega. Küsimust käsitletakse Itaalia Alpirinde olude kohaselt, kus tuleb ette vägede kuhjumisi üksikutel teedel ja kolonide ristlemisi. — 5. T. Bernardi. Pataljon pealetungil. Põhjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne ühes lahendusega. Tegevus mägisel maastikul. — 6. G. Sticca. Carmagnola süütegü. Andmeid Itaalia ajaloo XV sajandist. — 7. U. Businelli. Vegetsiuse õpetusesõnad. Väljavõtteid vanade roomlaste taktikast, mis olevat koostatud Vegetsiuselt. — 8. A. Casarini. Sõjaväe sanitaarteenisust. Huvitavaid andmeid sanitaarteenisuse korraldamise kohta Maailmasõja ajal Itaalia rindel. — 9. G. Chialvo. Rahvusvahelise kasvatuise kinematograafia instituut. Põhikirj, organisatsioon ja tegevus. — 10. Mitmesugust. — 11. Bibliograafia.

ESERCITO E NAZIONE.

Juuli 1932. a.

1. A. Baldini. Rahvasteliidu sõjaväe teemal. Autor näikse pooldavat „Rahvasteliidu sõjaväge“ ideelisest küljest, kuid samal ajal leiab, et see pole kerge läbi viia tege-likus elus. Kõigepealt organisatsiooniline külg. Siin tekib küsimus, kuidas komplekteerida „Rahvasteliidu sõjaväge“, kas kõigi liidu liikmete või üksikute riikide sõjavägede koosseisust. Esimesel juhul ka Maailmasõjas võidetud riigid, kel nüüd ei ole luba pidada modernseid relvi, automaatselt omandaksid selle õiguse, — eeldusega muidugi, et „Rahvasteliidu sõjavägi“ oleks varustatud kaasaja nõuete kohaselt. Sellega ei suudaks vististi leppida võitjad, eesrin- nas Prantsusmaaga. Teine juhust samuti ei ole hästi vastuvõetav, kuna ta viib üksikute riikide hegemoniale teiste liidu liikmete üle. Pealegi kerkib esile küsimus, millise printsiibi alusel toimetada komplekteerimist, kas eelarvesum- made, rahvaarvu, territooriumi suuruse või mõne muu määrara järgi. Edasi — milline oleks „Rahvasteliidu sõjaväe“ dislokatsioon, kas tuleks tema tarvis püstitada kasarmud kuskil Genfi lähedal või jääksid iga riigi üksused

kodumaale, s. o. ameeriklased — Ameerikasse, jaapanlased — Jaapanisse j.n.e. Kuidas toimuks sel juhul mobilisatsioon, eriti, mis puutub maa- ja mereväesse. Pole raske ettekujutada, millist reaalselt jõudu kujutab endast niiviisi üle maailma väikeste osadena laialipillatud „Rahvasteliidu sõjavägi“. Järgnevalt — alluvuse küsimus. Loomulikult „Rahvasteliidu sõjavägi“ alluks Rahvasteliidule, kuid kas sellel viimasel on küllalt autoriteeti, et sundida, näiteks, prantsuse väeosi võitlema prantslaste või nende sõbralikkude rahvaste vastu, kui need on rikkunud rahu ja mitte täitnud Liidu nõudmisi? Siis veel ülemjuhataja probleem. Misuguse riigi esindajale usaldada see kõrge amet, või ehk katsuda lahendada küsimus liisu läbi? Vaevalt annaks see soovitavaid tagajärgi, kuna ülemjuhatajaks võiks sattuda mitte paremaid liiduriikide kindraleid. Edasi — ülemjuhataja staap; kui see koostada sama sõjaväe ohvitseridest, kuhu kuulub ülemjuhataja, siis kerkib uuesti esile hegemoonia hädaoht; kui aga valida staabi töölisi mitmesugustest sõjavägedest, siis tuleb tõsiselt kahelda, kas niisugune lapitud staap suudab töötada küllalt edukalt. Neid ja teisi keerukaid küsimusi tuleb lahendada „Rahvasteliidu sõjaväe“ organiseerimisel. Positiivseid tagajärgi võiks siin saavutada ainult tingimusel, et rahvaste vahel valitseks täieline üksteisest arusaamine. Kuid niisugusel juhul poleks ka tarviski „Rahvasteliidu sõjaväe“ — lõpetab autor oma artikli. — 2. F. Serra. Umbria-Marchigi piirkond. Sõjageograafiline kirjeldus. — 3. M. Borgatti. Relvad ja sõjavägi antiikajal enne roomlasi Itaalias. Huvitavaid ajaloo andmeid küsimuse kohta. — 4. Napoleoni aegne Itaalia sõjavägi (1807—1814). Sõjaajalooline kirjeldus. — 5. F. Zani. Jalavägi ja suurtükivägi pealetungil. Konkreetne ja üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne ühes lahendusega. — 6. F. Grande. Topograafilisi mõõtmisriistu suurtükiväes. — 7. M. Amadio. Maaalune sõda. Sõjaajaloo andmeid selle küsimuse kohta. — 8. P. Bernasconi. Ingliseid ja senussid Kirenaika piiril. Sõjageograafiline ülevaade. — 9. R. Micaletti. Meie esimene asumaa. Ajaloo ja geograafia andmeid Eritrea ja Dancalia kohta. — 10. Mitmesugust. Bibliograafia.

RIVISTA MILITARE ITALIANA,

Juuli 1932. a.

1. Stanislao Sereno. Kas maa- või õhusõda? Milline väeliik on tulevikusõjas tähtsam? Sõjakirjanduses sel alal avaldatud arvamused lähevad lahku. Ühed arvavad, et tulevikusõjas — nagu varemaltki peetud sõdades — otsustavaks teguriks on maavägi, kellele õhujõud peavad kaasa aitama saavutada võitu vastase üle. Teised jälle leiavad, et õhujõud üksi võivad viia sõja võidukale lõpule, tingimuseel muidugi, et neile antakse täieline vabadus tegutsemiseks vastase seljataguses. Üks selle voolu pooldajaid kindral Douhet ütleb, näiteks, omas teoses „Sõda aastal 19.“ selle kohta: „Teise päeva õhtuks, arvates sõja algusest, saksa õhujõud hävitasid vastase igasuguse vastupanu ning lootused...“ Kaalunud küsimust pro ja contra

tuleb autor otsusele, et tulevikus sõja edu „peitub maa- ja õhujõudude harmoonilises kasutamises“. Eriti mis puutub õhujõududesse, siis olevat ebaõige uskuda pommitajate-lennukite kõikvõimsusse, kuna nende tegevust saab paareida hävitajatega, iseäranis aga õhukaitse suurtükiväe ja kuulipildujate otstarbeka kasutamisega.

2. Kindral C. Giubbilei. Kui Napoleon oli Friulis. Ajaloo andmeid Napoleoni elust ja tegevusest 1796/1797. a. Itaalias. Artikkel järgneb.

3. Major G. Liuzzi. Luure toimetamine kergele osadega. Itaalia, Prantsuse ja Jugoslaavia vaadete selgitamine sellele küsimusele ja nende omavaheline võrdlus. Selgub, et pole suuremaid lahkuminekuid kergele osade kasutamiseviisides, küll aga abinõudes, mille poolest prantslased olevat tublisti teistest ees.

4. Kol.-lt. J. Caracciolo. Mässu mahasurumine Dalmazias 1869—1882. Sõjaajaloolisi andmeid.

5. Major M. Russo. Jalaväe moraalse jõu alused lahingus. Autor püüab jõuda selgusele, millised on need jõud, mis hävitavad jalaväe moraali lahingus ja missuguste abinõudega tuleks võidelda nende vastu. Arvab, et moraali alandavad: hädaohu kartus peamiselt vastase tule näol, üksilduse tunne ja elu alalhoiu instinkt. Neid pahesid soodustavat väga suurel määral praegusaajalajutatud taktika. „Sõdur näeb oma ümbruses ainult üksikuid lahinguväljale laialipaisatud kaasvõitlejaid, kelledest mõned liiguvad roomates madudena, teised lamavad pead surutud vastu maad, et varjuda kuulide eest, kolmandad teevad hüppeid, kaugemal jaoülem annab käega leppemärke, veel kaugemal liigub grupp sõdureid „hurraa“ saatel rünnakule, ja siis ei näe sõdur üldse midagi, sest lähedal on lõhkenud granaat, mis paiskab õhku tolmuga suitsupilvi...“ On loomulik, et säärane olukord ei mõju võitlejale julgustavalt. Abinõudeks moraali languse vastu on: vaprus, kohusetunne, võitlusviha ja usk. Analüüsesid nimeetatud elemente, autor arvab, et neid saab ja peabki arendama sõduris rahuaegse väljaõppe ja kasvatusena, mis teostub sellekohaste juhiste alusel. Seega jalaväe moraali küsimus peab leidma lahenduse juba maksvates eeskirjades. Kriipsutab alla juhtide tähtsust jalaväe moraali kujundamisel. Usk juhtidesse suudab lahinguväljal korda saata suuri asju, muidugi ainult tingimuseel, et juhid ise on tublid ja vääriavad usaldust.

6. Bibliograafilisi märkmeid.

BELGIA.

BULLETIN BELGE DES SCIENCES MILITAIRES.

September 1932. a.

1. Kol.-lt. Verhaegen. Kümnepäevane sõda augustis 1831. a. Sõjategevuse kirjeldus Belgia ja Hollandi vahel 1831. a. Artiklil on järg. — 2. Leitn. Thonnard. Rännakute organiseerimisest. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne ühes lahendusega. Küsimust käsitletakse Belgia olude kohaselt, kus teotsemas võrdlemisi suured jõud

kitsal maa-alal hea teedevõrguga. Artikli sisu selgitamiseks mitu ülevaatlilku skeemi ja rännakugraafikut. Artiklil on järg. — 3. Kapt. Collin. Jalaväe jagu vastase positsiooni ründamisel. Praktiline õppetund maastikul ühes selle ettevalmistamise, läbiviimise ja õpiste selgitamise ning tunni kokkuvõttega. Annab ülevaatlilku pildi, kuidas niisuguseid küsimusi käsitletakse belglaste juures sõdurite õpetamisel. — 4. Relvastuse vähendamise ja piiramise konverentsil 23. juulil 1932. a. tehtud otsused. Sisaldab küsimusi, mis on juba leidnud käsitlemist „Sõduris“. 5. Kpt. Naviaux. Rk arvejoonelaud (korrektor), üksikasjalik konstruktsiooni ja kasutamise kirjeldus. See riist võimaldavat hõlpsasti teha terve rea rk laskmisel tarvisminevaid arvestusi, ilma et oleks vaja kasutada pliiaitsipaberit. — 6. Kapt. Costier. Meteoroloogia. Selgitatakse ilmastiku ennustamise aluseid või elemente ja selle tähtsust sõjaste operatsioonide kavatsemisel ja nende teostamisel. Lisaks huvitav näide marssal Fochi staabi meteoroloogi M. J. Rouchi sulest, kuidas ilmastiku uurimine mõjutas Somme'i lahingut. — 7. D. S. S. I. Intendantuuri teenistusest. Lühikene, kuid selge ülevaade intendantuuri (belgia) ülesannetest ning tegevusest. — 8. Bibliograafia.

N.-VENE.

VOINA I REVOLUUTSIA. Viies-kuues raamat 1932.

Esimeses artiklis RVS Liit seab üles punaarmeele põhiülesanded eelseisvaks (1932. a.) suviseks väljaõppeks: 1) laskeala ettevalmistuse otustav tõstmine; 2) kaasaegse lahingu keerukates tingimustes vägede juhtimise kunsti täieline omandamine; 3) juhtkonna taktikaliste ja tehniliste teadmiste tõstmine praeguseja nõuete tasapinnale; 4) lahingus mitmesuguste väeliikide vahel täieliku koostöö saavutamine tingimustes, kus armee on riiklikult varustatud tehnikaga. Neid põhiülesandeid seades üles, juhitakse tähelepanu punaarmee õppetöös valitsevale korrastamatusele, juhuslikkusele j.n.e. Õppetöös valitsegu süsteem, seades üles igaks õppetunniks õppealad; edasi minna õppetöös uuele alale vaid siis, kui on cmatud täiesti ühed alad. Koondisõppustele minna üle vaid siis, kui on punaväelasele või väiksemaile gruppidele kätte õpetatud kõik vajalikud lahingutüübid ja -faasid. Juhtkonna väljaõpetamiseks soovitatakse korraldada välisõite sidevahendeiga (ilma väeta). Staapide komandöridelt nõutakse intensiivset osavõttu õppetööst juhi Kõrval. Staabi komandör peab olema võimeline teostama õppetöö kontrolli väeosades; antakse juhendeid staabi komandörile väljaõpetamiseks tähendatud ülesandele.

Kahes järgmises artiklis käsitletakse konkreetselt metoodilisi viise sõjamängude ja välisõitide korraldamiseks (Punaväes pannakse viimase ajal erilist rõhku staapide väljaõppele. Ref.). Esimese artikli autor Mozolevski nõuab, et õppuste juhil peab olema õppekava (tunnikava); see kava peab olema seda täielikum, mida väiksemate kogemustega on juht. Kaasajal, kus lahingusse tõmmatakse suurearvulised

ja uued tehnilised vahendid, ei ole mõeldav juhi baseerumine vaid oma „loomingule“ töö juhtimisega; vahest võib ehk lubada, kui õige suurte kogemustega juht piirdub vaid üksikute märkustega oma märkmikus (plokkraamatus). On tarvilik, et kogemustega juht näitaks kasvavale kaadriale ettevalmistuse meetodeid, selleks ongi vaja täieline kirjalik materjal. Tuuakse esile kaks näitlikku kava. Järgmises artiklis autor F. Rubcov konkreetse näite varal selgitab välisõidu ettevalmistuse tööd korpuse staabile sidevahendeiga (sõjaväeta) vastase jälitamisega. Staabi tegevuse kohta autor märgib, et tihti on märgata, kus juht vaid kinnitab staabi ettepanekud; pärast kinnitamist juhil on jälle rahu kuni järgmise ettepanekuni; siin saadakse valesti aru juhi ja staabi koostööst. Staap hoolitseb andmesitiku eest, millised on vajalikud juhile otsuse tegemiseks ja otsuse elluviimise eest. Juht võib nõuda andmeid igal ajal igalt staabi komandöriilt, võib igal momendil nõuda, hinnata olukorda, kuulata ühe kui teise küsimuse kohta arvamisi, ning staap peab olema selleks valmis alati (ref. hõrendus). Mõlemas kirjutises juhitakse tähelepanu õppuse teema täpsustamisele, õppeülesannete ja õppeküsimuste ülesseadmisele ja etappidena läbiviimisele.

Järgmises artiklis, mis avaldatakse mõttevahetuse korras, G. Isserson teeb omapärase, kuid küllaldaselt huvipakkuva ülevaate operatiivse kunsti evolutsioonist. Artikkel, mis veel järgneb (seni ei ole järg veel avaldatud, kuigi on juba ilmunud kolm järgmist numbert. Ref.), jaotub kolme ossa: 1) meie (N.-Vene) operatiivse kunsti areng, 2) operatiivse kunsti evolutsioon kuni Maailmasõjani ja 3) operatiivse kunsti evolutsioon Maailmasõjas.

Esimeses osas autor tähendab, et praegusel ajal operatiivne kunst kui operatsiooni teostamise juhend seisab rea uute probleemide ees. Kolossaalsed muutused tehnikas, relvastuses ja lahingukordades, mis on leidnud kajastuse taktika evolutsioonis, ei ole veel küllaldaselt arvestatud tervikult relvastatud rinde esineva võitluse masstabis. Pealegi Maailmasõda ei annud ühtegi operatsiooni, mida võiks lugeda operatiivseks võiduks. Need olid vaid taktikalised saavutised. N.-Vene sõjakunsti evolutsioon arenevat pealtungi uute taktikaliste vormide ja uute tehniliste vahendite kasutamise otsimise tähe all. Praeguse sõjakunsti aremise kiirust loetakse ajalooliselt esmakordseks. Preisimaa astus 1866. ja 1870. a. sõtta 1847. a. väljaantud lahingueeskirjaga ja vahetas seda vaid 1888. a. Saksa armee läks Maailmasõtta 1888. a. antud lahingueeskirjaga. Seega sakslased muutisid oma lahingueeskirja 70 aasta jooksul vaid üks kord. N.-Vene koostas aj. lahingueeskirja (P. U.) 1925. a., vahetati alalisega 1929. a., kuna praegu 1932. a. ollakse tema ümbertöötamisel, s. t. 7 aasta jooksul töötatakse välja juba kolmandat eeskirja. Praegused eeskirjad käsitlevad sõjakunsti evolutsiooni peamiselt vaid taktikalise küljest, kuna operatiivkunsti õppimine olevat veel madalal astmel ning osutuvat kõige vähem läbitöötatud osana sõjakunstis. Operaator oma praktilises töös vajavat praegusel ajal operatsiooni teostamiseks kindlat teooriat. Uus relvastus, uus taktika, uus võitleja — kõik need kutsuvad välja möödapääsematult suuremad, põhimõttelised muudatused operatsioonide teostamise valdkonnas. Operatsioon on strateegia relv, kuna strateegia on po-

litika relv. Operatsioon on seetõttu element, mis allub sõjale tervikuse. Maailmasõjani sõjakunst koosnes kahest põhiasast: strateegias, mis õpetas sõja pidamist ja taktikast, mis õpetas lahingu pidamist. Relvastatud võitluste vormide evolutsioon sünnitas juba XIX sajandi teisel poolel suure löhe nende kahe mõiste vahele. Relvastatud võitlus lõi terve rea lahingulisi sündmusi pikki rinnet ja järgustatult sügavusse, mis ei mahtunud enam taktika raamidesse, kuid mis ei haaranud ka sõja nähteid tervikus. See nähe nõudes uut mõistet, milline nimetusega operatiivkunst, õpetades operatsiooni pidamist, omas iseseisva koha vaid pärast Maailmasõda. Seega sõjakunst jaguneb kolme põhiossa: 1) strateegia, mis õpetab sõja pidamist, 2) operatiivkunst, mis õpetab operatsiooni teostamist ja 3) taktika, mis õpetab lahingu läbiviimist.

Lõpuks autor hüüab, et nende operatiivse mõtte ei või peatuda Maailmasõja kogemustele (olevat imperialistlik; autor üldse oma sõnakõlksliku ülistamisega vaid proletaarliku revolutsiooni saavutisi ja ideid, vähendab tunduvalt oma artikli teaduslikku väärtust; tegelikult on need ideed kõik laenatud vihatud imperialistidelt. Ref.), vaid ülemaailmse proletariaadi võiduks vajaliku operatiivse doktriini ees seisavad väga suured ülesanded; seda ei otsustanud ega võinud otsustada imperialistlik sõda: see on — frontaaluse võitmine, sügava pealetungi teostamine tule-rinde murdmise ja läbimurdmisega kogu operatiivses sügavuses, ning lõpuks surmavate ja hävitavate löökide andmine vastase löpliku ja täieliku purustamise eesmärgiga. Seega põhiülesanne: rajada ja ehitada sügava operatsiooni teooria purustamiseks.

Enne maailmasõja aegse operatiivkusti evolutsiooni vaadeldakse Napoleoni ajastikust ja XIX sajandi teise poole ajast. Esimene seisisk skemaatiliselt kahest põhiastist, lahkumise ruumis ja ajas. Sääraste etappidena esinesid: suur, aeglane rännak, mis lõi pika operatsioonilise joone ja sünnitas ühes kohas lühikesee võitluse, mis kujutas endast pika operatsioonilise joone suhtes üht punkti ruumis ja üht hetket ajas.

Klauzevitsi sõnadega: „Võitluse väli strateegia ees ei ole rohkem kui punkt; kuna võitluse vältus võrdub ühele hetkele“. Autor tähendab, et seda ajastikku võiks nimetada õigusega ühe punkti strateegia ajastikuks, nõnda kui väejuhi tolleaegne ülesanne oli vaid see, et üheaegselt koondada kõik omad jõud ühte punkti ning visata neid võitlusele kui üheaegselt taktikalisele nähtusele. Selleks olid lahingu tingimuste iseloomustavad jooned: tol ajal nähti kaugemale (3—4 m), kui lasti, sest et püssi laskekaugus ulatus kõigest 200 m, ja suurtüki — 1200 m. Tulekaugus alistas tunduvalt nägemisekaugusele. See võimaldas pooltel koonduda lahinguväljale ja üksteist silmitseda, kuid ei saadud kauguse tõttu teostada veel telega. Sellest selgub ka, miks ei esinenud Napoleoni ajastikul kohtamislahingud, mis areneksid vahetult rännakkorrast. Nii et pause rännaku ja lahingu vahel oli tingitud piiratud tulekaugusest, mis tagas jõudude lahingukorda asetamist veel enne lahingu sidumist ja lahinguvälja ette (minu hõrendus. Ref.). Nois tingimusi strateegial oli põhiülesandeks üheaegselt koondada kõik jõud ühele lahinguväl-

jale, loovutades oma koha taktikale, kui algas võitlus.

XIX sajandi teisel poolel kõik tingimused, mis määrasid Napoleoni sõjakunsti, muutusid põhjalikult. Suured saavutised tehnika alal, üldise sõjakohustuse maksmapanek j.n.e. löid uued alused sõjakunsti evolutsioonile. Dreise püssidega varustatud preisi pataljon võis lasta välja Moltke ajastikul 4000 kuuli minutis. Ka laskekaugus suurenes varsti kuni 1000 m. ja 1300 m. (prantsuse „Chaspon“). Krupi suurtüki laskekaugus suurenes pärast vintraudade valmistamist kohe 3,5 km peale. Suure tähtsuse omasid ka raudteed XIX sajandil. Lahingukord püüab laienemise poole. Ka koondumine sünnib ajutatult mitmes raioonis. 1866. a. Moltke ajutas kolm armeed austerlaste vastu 400 km rindel ja 1870. a. hargnes preisi armee lähtekohal 100 km laiuselt, mis suurenes edasi liikumisel 150 km-ni. Seda epohhi nimetataksegi joonstrateegia epohhiks. Ta eraldus Napoleoni omast seega, et üks punkt jagunes mitmeks punktiks, visatuna laiali ruumis. See ei olnud veel pidev rinne (nagu Maailmasõjas), vaid kujutas rea jõupingutuste punkte. Siin Moltke seisis täiesti uue probleemi ees — suunata lahingupingutused, mis taktikaliselt sidumata ja ruumilt eraldatud üldesmärgi saavutamiseks, vastase hävitamiseks. See olukord oli esimeseks iseloomustavaks jooneks sellest nähtest, mida praegusaja terminoloogia järele tuntake operatsiooni nimetuse all.

Laskekaugus ulatas nägemiskauguseni. Sellest koguni uued lahingu sidumise viisid. Iga lahing arenes vahetult rännakkorrast. Tõusis esile ka kohtamislahingu tähtsus. Moltke epohhi võitused kestavad juba 10—12 tundi. Sealjuures nad ei anna veel otsustavaid tulemusi, nagu see oli Napoleoni ajal. Tuli osutus võimetuks otsustada ülesannet ühe lahinguga ühel joonel (esemel). Vastane taandus järkjärgult, korraldus järgmisel joonel ning võttis vastu uue võitluse. Muutusid ruumi ja aja suurus. Joonstrateegia epohhi iseloomustuseks oli kontsentreeritud manööver välistel kokkujooksvail joontel, luues operatiivses masstabis „Kannae“.

XIX sajandi teise poole sõjad löid operatsiooni eo, pannes tema iseloomu evolutsioonile aluse.

Maailmasõda algas, kus sõjakunsti evolutsioon 1870. a. saadik seisisk tähe all, et otsustamine tuleb viia rindelt tiibadele (minu hõrendus. Ref.). Schliffen rajab sellele kogu sõjakunsti õppuse. Sellest püüdmise rinde pikendamiseks („jooks merele“), mis kutsus välja omakorda sõjavägede suurenemise vajaduse. 1914. aastal panid sakslased välja kahemiljonilise armee, mis ületas nende armeed 1870. a. neljakordselt. Püüti saada kätte haaravat seisukorda. Püssi tule kaugus ulatas nüüd juba 2000—2500 m, jäädes praktiliselt endisele tasemele; k. välja suurtüki — 5—6 km; r. väljasuurtüki — 11 km; viimane arvulise vähesuse tõttu ei avaldanud tegelikult suuremat mõju. Laskekiirus oli teinud suure evolutsiooni: püss laskis minutis praktiliselt 10; klp. — 250; srt. — 12 lasku. Pidev jooksurinne osutus ühtlasi ka pidevaks suure jõuliseks tulerindeks. Vene-Jaapani sõjas võitlus Mukdeni all teostus 150 km rindel ja kestis kolm nädalat. Operatsiooni põhitunnused, ruum ja aeg, muutusid tunduvalt. 1914. a. saksa armee hargnes prantslaste vastu 340 km rindel, kuna Marne võitlus teostus 250 km rindel. Sealjuures rinde iseloom erines Moltke aegsest seega, et

nüüd rinne kujutas endast pidevat joont, kus punktid on ühtunud ühte joonde. Pidev rinne ruumis tõi esile ka operatsiooni teise tunnuse evolutsiooni-järjestuse sügavuses. Nii kujutas operatsioon XX sajandi alul lahingute pingutuste ahelikku, mis olid pidevad rindelt, ühised sügavuselt ja ühendatud vastase hävitamiseks või temale vastutegevuseks. Juhtimise tähtsus kasvas tunduvalt. Schliffen ütles selle kohta, et kaasaegsed armeesid tuleb juhtida samuti kui pataljoni. 1914. a. seda ei tehtud. Piirduti armeede lõppülesannete andmisega ja nende grupeerimisega. Nii ka juhtus, et nooltena väljalastud armeed enam ei alistanud juhtimisele, nagu see tuli ilmsiks saksa väes 1914. a. Tegevused arenasid kõrgema juhi mõjuga ja kooskõlastamata. Kõrgemale juhatusele jäi vaid konstateerida sündinud fakti. Operatsioon oli juhtimata. Saksa peastaap jäi maha kaugemale seljataha, kuna ta ei leidnud omale kohta ega ülesannet kogu Marne marss-manöövri kestel. Et juhtida kogu aeg armeesid ühest keskpunktist, peab olema reservid. Kuid joonstrateegia oligi seepärast joonne, et tal puudusid ja ka ei vajatudki mingisuguseid operatiivseid varusid. Otsustamisi otsiti tiibadel. Sellest tuli, et 1914. a. läänes rinde pikkus kasvas 700 km-ni, leides loonulikud piirid meres ja neutraalsel Šveitsil. Kui rinne asus rinde vastu, lõppes tegelikult joonstrateegia. Tuli asuda läbimurdmistele. Seda näpi siiski ette juba Schliffen, kes tahtis omal ajal soetada rasket suurtükiväge. 1914. a. lõpul algas võitlus kaitse- ja pealetungivahendite vahel. Tule pea relv klp. kasvas suure kiirusega (odav, kerge), kuna tema hävitaja relv, suurtükk *levis aeglaselt. Kuulipildujate arv suurenes* Maailmasõja lõpuks diviisis 20-kordselt, kuna suurtükkide arv vaid kaks korda. See nõudis pealetungijalt suurt jõudu nende hävitamiseks. Appi tulid tank, lennuk ja gaas. Pealetungi- ja kaitsevahendite vahetõrje paranes esimeste ka-suks.

Maailmasõjas läbimurded võeti ette vaid taktikalises masstabis, ei arendatud sisse-murret. Ükski sein ei varise kokku sellest, kui temasse taotakse vaid naelu. Seinä mahasurumiseks on vaja läbi raiuda tema alus, s. t. raiatud praod kaudu tungida tema alla. Taktikaline läbimurre tuleb muuta operatiivseks läbimurdeks, milleks tuleb koondada kõik jõud. Oleks mõttetu murda sisse üks, kui keegi niikuinii tema kaudu ei lähe sisse. Maailmasõjas ei toodud esile seda operatiivset nõuet. Entente kõigiti ülejuulised armeed kulutasid neli kuud selleks, et minna edasi 100 km, ja koguni pärast seda, kui sakslaste rinne oli tegelikult juba langenud.

Lõpuks autor tähendab, et operatiivne kunst oli võimetu uute probleemide otsustamiseks, mis olid kutsutud esile relvastatud võitluse uuel iseloomul. Operatiivse tule rinde nõrgestamise probleem jäi seega otsustamata. Niisuguse operatiivse itoogiga sammume tänapäevale. Joonstrateegia alustas hiilgavaid tulemusi rahvuslike sõdade eepohhil XIX sajandi teisel poolel. Maailma imperialistlikus sõjas 1914—1918 jõudis ta enesehukkamisele. Ja nüüd järgneval revolutsiooni—klassi sõdade ajastikul peab leitama uus lahendus. Selles seisab meie operatiivkunsti suur ülesanne.

Kirjutises „Operatiivse õhuluure ülesanded ja vahendid“ S. Kovalev selgitab operatiivluure ülesandeid ja milliseid va-

hendid on vajalikud nende ülesannete lahendamiseks. Kirjutis jaguneb 5 ossa: 1) Operatiivse õhuluure põhieesmärk ja ülesanded; 2) luure objektid; 3) põhinõuded operatiivluurele; 4) luure põhimeetodid ja 5) vajalikud vahendid.

Järgmises artiklis — tankid läbimurde operatsioonis — S. Ammosov valgustas samu põhimõtteid, millised on juba refereeritud „Sõduri“ veergudel sama küsimuse alalt (sügav operatiivne sisse-murre, kuni 12—15 km; koostöö teiste relvliikidega, suurtüki- ja õhuväga; tankide jaotus ülesannete kohaselt, juhtimise ja teised küsimused). Ka järgmine artikkel — luureteenistuse küsimusi — ei paku olulist uut. Lahendatakse vaid neid küsimusi, millised vajavad autori arvates täiendavat analüüsi, osalt selgitust ja praktilisi järeldusi nüüd ja tulevikus.

Rohkem huvi pakub artikkel „Õhuhessantide tehnilised, organisatsioonilised, operatiivsed küsimused“, kus E. Tatarčenko annab edasi välisriikide vaateid õhuhessantide kohta, õhuhessandi erivägedest, dessandi teostamisest lennukite maandumisega või langevarjudega allalaskmisega, dessantvägede psühhotehnilistest nõudmistest, organisatsioonist, varustamisest küsimusest jne.

Järgmine artikkel on pühendatud komandöride poliitilisele ettevalmistusele, kuna järgmine kirjutis valgustab praeguse aja prantsuse operatiivse doktriini aluseid. Lõpuartikkel — reaktiivse tegevuse suurtükiväe probleem (välisriikide vaateil). Kriitika ja bibliograafia.

—a—

Ajakirjandusest.

Põllutöökoja ajakiri „Põllumajandus“ ilmunud.

Ilmus trükist Põllutöökoja väljaandel rahvalik põllumajanduse ajakiri „Põllumajandus“ nr. 1. „Põllumajandusega“ on ühinenud järgmised seni ilmunud põllumajanduslikud ajakirjad: „Karjamajandus“, „Põllumajanduseturg“, „Piimandus“, „Meie Hobused“. „Põllumajandus“ ilmub kord nädalas.

„Põllumajanduse“ nr. 1. sisuks on:

Saatesõnaks J. Soots. — Ajakiri „Põllumajandus“. Toimetus. — Põllutöökoja tegevusest. T. Kind. — Kriisiaegseid maaviljakuse alalhoiu küsimusi. — K. Liideman. — Puutuuk. E. Haugas. — Karjalada tööde korrastamine. P. Kallit. — Kuidas saada talvel kanadelt mune. L. Kuusental. — Metsamaterjalide valmistusest ehituste jaoks. J. Kirsimägi. — Põllumajandusliikude kinnisvarade seaduslik hind. K. Peiker. — Uusi põllumajandusse puutuvaid seadusi. K. P. — Küsimusi-vastuseid. — PÕLLUMAJANDUSETURG: Põllumajandusesaaduste hindade liikumine. — Toodangu ja hindade kujunemine maailmaturul. J. Janusson. — Talundite võla üldsumma. J. Kurkus. — Põllum. saaduste väljavedu. Võiturg. Peekoniturg. Linaturg. Tera- vilja hinnad.

Tähtsamaid bridžimängu reegleid.

Malemängu kõrval soliideks, kombinatsioonirikkaks ja huviküllaseks kaardimänguks osutub bridž (bridge = sild). Bridž ilusa meelelahutusena pakub mängijaile küllaldaselt võimalusi arendada oma mõtte teravust ja paenduvust mitmesuguste kombinatsioonide loomiseks ja lahendamiseks. Ta on viimasel ajal õige hoogsasti levinenud nii kaitsevases kui meie laiemates ringkondades. Seetõttu poleks huvitusetu tuua siin tähtsamaid üldtunnustatud bridžimängu reegleid, milliseid kasutatakse ka Ohvitseride Keskkogu juures asutatud bridžiklubis. Omandades need reeglid, võib mängida igas seltskonnas kaasa.

Bridžimäng on pakkumisel ja mängul võimsa silila loomine partnerite vahel. Tuleb alati pidada silmas seda, et ei mängita ainult oma, vaid ka kaasmängija kaartidega. Püüa julgesti ja otsustavalt ülesseatud eesmärgile, kuid ole oma ütelusis ja mängu viisis kaalukas, pidades silmas partneri, keda võidu asemel võid viia kaotusele.

1. Esimene pakkumine olgu alati korrektne; see on aluseks edasipakkumisele. Kui on juba üks või rohkem pakkumisi läbi, siis võib pakkumine olla veidi vabam.

2. Kui kolm on juba passinud, siis avalda neljanda käena trump vaid ühe kindla kõva mastiga; muidu passi!

3. Omades kaks ühepikkust ja kõva värvi, paku esiteks kõrgem, ja kui partner väikib, siis uue järjekorra saabumisel, madalam mast. Partneril ei tarvitse siis, kui ta tahab minna tagasi esiteks pakutud värvile, mitte ületada pakutud arvu.

4. Paku ainult üks aste ühes värvis, kui on ka kõrval mastidel tugevaid lehti; seega annad oma partnerile alati võimaluse asumiseks trumbita mängu. Paku siiski kaks astet korraga ühes värvis, kui kaart kannab välja ainult selle värvi, aga mitte trumbita.

5. On partner pakkunud trumbita, või pott, või ärt, siis toeta teda, kui kaart vähegi lubab; ära mine ialgi üle ruutudele või ristidele, kui on veel jõude peale selle madala värvi kõrvalkaardis.

6. Ära võta millaski partnerilt trumbita pakkumist ära ühe nõrga värviga, parem passi.

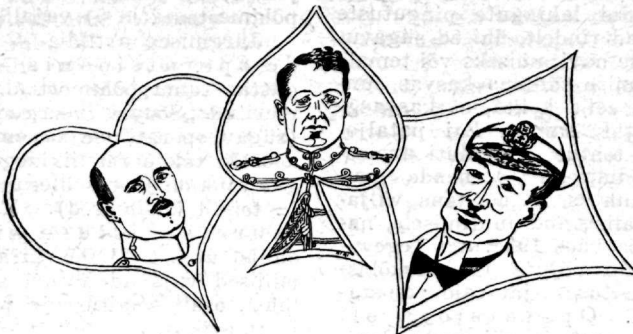
7. Kui vastased on pakkumises partimängu tegemiseks, krui neid kunstiliselt üles vaid siis, kui tahad neid dubleerida.

8. Ära dubleeri või redubleeri, kui sul ei ole kasulikku väljavaadet mõnele teisele värvile üleminekuks.

9. Käi välja trumbimängu juures partnerilt pakutud masti kõrgem leht, väljaarvatud juhud, kui ühes teises värvis on üksik leht (singleton) või äss ja kuningas. Mängi niisugusel korral üksikkaart välja — näiteks kuningas. Ainult siis, kui äss-kuningas on vabad, käi esiteks välja äss ja siis kuningas.

10. Üksikkaardi käimine jätta ära, kui ei ole huvi sissevõtmiseks trumbiga, mis võib olla näiteks siis, kui on trumbist kuningas ühe, või emand kahe, või sõdur kolme kõrvalkaardiga. Kui on 4 või rohkem väikest trumpi, siis ei tohi ennast nõrgestada trumbiga sissevõtmisega, vaid sundida mängijat ise ennast sagedase trumbi mängimisega nõrgestama.

11. Trumbimängu juures, kui partner ei ole pakkunud, käi välja alati nii, et omale ei teeks kahju ega

Ohvitseride Keskkogu bridžiklubi juhatus.

partneri ei asetaks abitusse seisukorda. Kui ei ole üksikut või ühe kõrvalise kaardiga ässa, või äss-kuningat, või ühte väikest singletoni, siis on alati parem käia välja kõrgem kaart mastist.*)

12. Ära käi välja trumbimängu juures kuninga või emanda alla. Kui ei ole mida käia, mängi trump, et mitte tekitada kahju; ära käi ial välja trumbist singletoni.

13. Trumbita mängu juures käi reeglina välja partnerilt pakutud värvi kõrgem kaart, väljaarvatud juhul, kui ise omad ühe pika värvi, mille vastu on rohkem usaldust.

14. Trumbita mängul, kui sinu partner ei ole pakkunud ühtegi värvi, käi välja neljas kõrgem kaart pikemast ja kõvemast värvist. Kui on sellest värvist mitu kõrget pilti**, siis käi välja vastav pilt.

15. Käi välja kaitsel esimest kätt alati kõrgem, aga kolmandat kätt alati nõrgem kaart mastist, et seega mitte teha „maski“ partnerile.

Märkus: Partnerile „maski tegemine“ tähendab sedasama, kui väljakäimisel või katmisel väikimine või partneri valele teele viimine ühe või mitme tähtsa kaardi omamise suhtes. Kui mängijale kaks või rohkem üksteisele järgnevad kaarti on kõik ühesuguse tähtsusega, siis ei ole nad kaugeltki seda partnerile; viimane teeb omad järeldused kaasmängija väljakäikudest.

16. Kaitsel trumbimängu juures ära mängi ial välja masti, millest tead, et mängijal ei käies ega laual ei ole enam seda kaarti. Seda võid teha vaid siis, kui laual ei ole enam ühtegi trumpi.

17. Kaitsel käi välja vasakul oleva laua kõvat ja paremal oleva nõrka kaarti.

18. Kaarti lüüa teiskätt väiksega, kolmandat kätt aga kõrgelt, kuid mitte kõrgemalt kui laua pilt ja mängu käik seda nõuab.

19. Kata teisel käel välja mängitud pilt kõrgema pildiga, kui on see võimalik, väljaarvatud, kui laua pilt seda keelab. Ära kunagi kata emandat kohe kuningaga, vaid oota sellega, kuni mängitakse välja sõdur. Lauat käitud sõdurit ära kata kohe emanda või kuningaga, kui laual on veel kümme.

20. On Sinul üksimängijana kinnine kuningas ilma ässata, siis lase seda värvi käia välja vastasel; pead sa seda mängima välja aga ise, siis ära mängi millaski kuningat, vaid alati teiselt poolt kuningale

21. On Sinul üksimängijana võimalus täita leping, siis ära püüa ülelligse tiheduse võtmisega teha kahju lepingule.

22. Lõikamisel üksimängijana mõtle sellele, et lõikel on vaid siis mõte ja eesmärk, kui seeläbi saavutatakse rohkem võtteid. Kui viiest suurest on kolm, või äss ja emand, jaotatud kätte ja laua vahel, siis mõtle sellele, et mitte „impass“, vaid „expass“ pakub parimat väljavaadet.

Märkus: „Impass“ tuleb ette, kui vaenulik kaart (reeglina pilt) tahab takistada pildi võtmist, sealjuures teda lõikab ja „püüab“. „Expass“ tuleb ette, kui tahad lasta vastase kaardil teha tihedust, sejuures tema alt „läbimängid“, et seeläbi aidata vastase kaardist madalamal kaardil võtta tihedust.

23. Üksimängijana mõnda värvi (masti), ära tõmba vastasel trumpi enne maha, kui oled veendumisele jõudnud, et sa sellega oma mängu ei halvenda. Asja-

*) Sequenzi (sequenz = kolm või rohkem masti-kaarti pidevas järjekorras) korral käi välja kõrgem, kuid ässa olemasolul nõrgem kaart.

***) Pildiks (honour) bridžimängu juures loetakse ässa, kuningat, emandat, sõdurit ja 10.

olude tõttu pead kasutama oma trumpi laual tihede sissevõtmiseks puuduvate kaardide vastu käes, või pead aegsasti mängima maha ühe värvi laual.

24. Hoia omale trumbita kui ka trumbimängu juures võimalikult palju „rentresid“ laual vaba, sest edaspidisel mängu käigul oled Sa tihti sunnitud lauait mängima.

Märkus: „Rentree“ tähendab säärast kaarti, millega varem ehk hiljem kindlasti tihi võtad.

25. Pea alati meeles, et Sa omal mõnda pikka värvi (masti) ei blokeeri. See on maksev nihästi üksimängija kui ka kaitseja kohta. Mängib vastasmängija ühe ässa välja värvist, mille emand ja sõdur on laual, siis viska kuningas käest ära, et Sa saad anda üks või kaks korda mängu lauale.

Märkus: „Blokeerima“ tähendab ennast ehk oma partnerit pika mastiga kunstlikult lukustama seeläbi, et hoitakse viimasena alal selle pika masti kõrget kaarti — tähendab puudub igasugune võimalus mõne väikse kaardiga mängu üleandmiseks vastaskäele.

Käitumisreegleid mängijale.

1. Ära tarbetult viivita pakkumisega ega kaardi väljamängimisega; ära eriliselt kiirusta.
2. Ära paku erilise rõhuga, intonatsiooniga; ära moonuta tavalist nimetust. Ära lisanda kõrvalsõnu, mis vihjaksid pakutava masti tugevusele või nõrkusele. Ära püüa partnerile ükskõik mil viisil anda märku oma kaardidest.
3. Ära tarbetult nõua pakkumiste kordamist.
4. Ära väljenda erilist huvi märgitud punktide suhtes.
5. Ära mängi hooletult kaarte välja, ära tee seda ka erilise žestiga.
6. Ära avalda oma arvamust partneri kas hea või halva mängu kohta.
7. Ära korja võtet laualt enne, kui kõik pole veel mänginud. Ära hoia kaarti järgmiseks käiguks käes valmis.
8. Ära palugi luba võtta tagasi väljamängitud kaarti.
9. Ära hoia kaarte nii, et kaasmängijad võiksid neid näha.
10. Ära puuduta jagamiseletulevat kaardikimpu.
11. Hoia võtted korras, üksteisest eraldatuna.
12. Pealtvaatajad ärgu avaldagu oma arvamust mängu kohta muidu, kui seda neilt palutakse.

Viimasel ülemaailmsel bridži kongressil vastuvõetud arvestusviis.

1. Partii on 100 punkti; kaks partiid (ka kolm) annab ühe mängu (Robber).

2. Rist ja ruut à 20; ärt ja pott à 30 punkti. Trumbita: 1. — 30; 2. — 70; 3. — 100; 4. — 140; 5. — 170; 6. — 210 ja 7. — 240 punkti.

Joone peal: väike šlemm (slam), pakutud ja mängitud, annab 500, ja suur šlemm, pakutud ja mängitud — 1500 punkti.

Märkus: Kõik punktid arvestatakse dubleerimisel kahe- ja redubleerimisel neljakordselt.

3. Joone peal: teine partii annab 700 (kolmas — 300) punkti, ja lõpetamata mäng — üks partii — 300 punkti; ühe käes 4 pilti — 100 ja 5 — 150 punkti; 4 ässa (trumbita) — 150 punkti.

4. Üle- ja vähemvõtete tabel:

	Esimene partii			Teine partii		
	Taval.	Dubl.	Redubl.	Taval.	Dubl.	Redubl.
Igalt ülevõttelt	Võtte väärtus	100	200	Võtte väärtus	200	400
Vähemvõtted:						
esimene . .	50	100	200	100	200	400
teine	50	150	300	150	300	600
kolmas . .	50	200	400	200	400	800
j. n. e.						

Bridžur.

Mate.

H. Eisele ülesande (v. „Sõdur“ nr. 50) lahendus.

Seis: Valged: Kd6, Ld3, We3, Ea5 ja e5. Mustad: Kc8, Eb7. Matt kolme käiguga.

1. Ld3 — a6!, b7 : a6, 2. We3 — b3 jne.

Seadmiseks.

Uued „Sõduri“ tellijad 1933. a. peale saavad lisana Viljandi ümbruskonna suuremõdulise kaardi eelseisval aastal „Sõduris“ ilmuvate taktikaliste ülesannete lahendamiseks pataljoni ja vähemate üksuste jaoks.

SISUSTIK: J. Tõrvand: Mõtisklusi saatusest elus ja lahingus. — K. Laurits: 1924. a. 1. det. sündmustest. — O. Kurvits: Teenistuse- ja palgatingimused kaitseväes. — Homo novues: Mõtteid mundrist. — J. P.-r.: Riviohviteride soovest maaväe vormi küsimustes. — R.-s.: Üleajateenijate vormi muutmise vajadusest. — K. Anton: Enam kontakti õhu- ja mereväe vahel. — V. Post: Londoni ülikooli „The Imperial College of Science and Technology“ juures asuvas Briti õhuministeeriumi mootorite laboratooriumis Eesti põlevkivi-bensiiniga toimitud mõningate katsete tulemusi. — A. Salf: Üksikvõitleja lahinguline ettevalmistus. — J. M.: Majandusjuhtide koostöö rivijuhtidega. — M. L.: Kehalisest kasvatusesest kaitseväes. — Kaitseväe elu. — Mereväe alalt. — Sõjaväelisi teateid välisriigest. — Sõjatehnika alalt. — Juriidilised küsimused. — Sõdur rindelt jutustab j. m.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. V. KÜLAOTS.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

Väljaandja: „Sõdur“ Tallinn, Toomkooli 7.

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli tän. nr. 7.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

„SÕDUR“ TELLIMISE HIND: Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

VÄÄRTMETALLASJADE JA MÄRKIDE TEHAS ROMAN TAVAST

valmistab eeskujulikus väljatöötamises

väärtmetallest esemeid: auhindadeks, kingitusteks, kodu kaunistamiseks ja majapidamise ostarbeks. Märke, medaleid, plakette ja metallkujusid. Vormitunnuseid ja metallnööpe. Graveerimisi igasuguseid käsitsi ja masinal. Metallvormisid, pressimise ja lõikamise riistu igasuguste teiste tööalade tarvis. Metalltemplid, reljeef- ja kullatruki tarvis ning lakipitsateid. Email silte, nimelaudu, numbreid ja reklaamplakateid.

TALLINN, VÄIKE ROOSIKRANTSI 6. KÖNETAAT 452-79.

PUUSÄRGIÄRI JA
MATUSETALITUS

A. MELDORF

TALLINN, V. TARTU MAANTEE NR. 1.
Telefon 463-33, 460-02.

Müügil alaliselt:

puusärke (puust ja metallist),
riste.

pärgi.

hauaaedu.

hauakaste

j. n. e.

Ilustamine kõikide soovide kohaselt. An-
takse juhatusi. Vanemaid kogemusi oma
alal.

Alatine side välismaa matusetalituse bü-
roodega.

Surnute matmise korral-
dus kõigis riikides.

KANGELASED!

TEILE on vastumeelsed
lühikesed paberossid, selle-
pärast ostke üldiselt tuntuid

PABEROSSIKESTI
„GEORGI“!

Suitsetades „GEORGI“ kes-
tadest valmistatud paborosso,
hoiate tervist ja raha!

Mehaaniline paberossikestade ja
pappkarbitööstus

„GEORGI“

E. GLAUDAN & KO

Asut. 1897. a.

Tallinnas, Vaksali puiest. 3.

Telef. 434-27.

CAFÉ JA KONDIITRIÄRI H. FEISCHNER

TALLINNAS, HARJU TÄN. 45.

KÖNETRAAT 445-00.

KÕRGEVÄÄRTUSLIKUD
PIANIINOD

Võrdsed maailmakuulsate
meisterteostega. — Täielik
vastutus. Vabriku hinnad.

KLAVERITÖÖSTUS
KARL SAAR
Tallinn, Liivalaia 32. Kõnetr. 457--01.

Ostke ainult kodumaa kaupa!

A.-S. „RAUANIIT”

TALLINNAS, RANNAVÄRAVA PUIESTEE 7.

KÖNETRAAT 440-54.

Valmistab kõige paremas headuses: **siidi ja kunsti siidi riidet:** Crêpe-de-Chine, ras-kendamata, Crêpe-Georgette, Crêpe-Satin, Charmelain, Veloutine, Tweed, Milanaise, Atlas, Rips, Vatiin.

Nõudke kõikjal meie trikoopesu, salle, kaelasidemeid, sukki ja sokke, spordi- ja võrksärke, kõlapitse, paelu jne.

Meie kaubad valmistatakse kõrgeväärtuslikust ma-
terjalist, kuid on aga seejuures hinnalt odavad!

Saada üle Eesti!

Saada üle Eesti!

**Eesti kummitööstuse
o. - ü.**

„Põhjala“

Valmistab kõiksugu
kummitarbeid ja
kummijalanõusid

**KALOSSE, BOTI-
KUID, SUVI- JA
SPORDIKINGI.**

Juhatus ja ladu:
**Tallinn, Pikk t. 33
telefon 443-12.**

HOTELL-RESTORAN .....

„DU NORD“

RATASKAEVU TÄN. 3. TELEFON 433-45.

KÕIGE PAREM PEALINNAS.

Osaühisus Tallinna Külmetushoone

Võtab hoiule kõiksugu kiiresti rikkimine-
vaid kaupad suures ja väikesel arvul.

Tallinn,

Uus Sadama tän. nr. 2.

Le Locle
Schweiz

Asutatud
1826. a.

A.-S.

H. MOSER & K^O

PIKK TÄN. 19 TELEFON 437-47

soovitab rikkalikumas valikus
*tasku- ja käekellasid maailma-
kuulsa H-y Moser & C-ie
vabrikust Le Locle Schweiz.*

***Seina-, laua- ja äratus-
kellasid. Kette ja käe-
nõusid, kuld ja plaqué.***

**Paremat Rootsi
kristalli.**

Jällemüüjatele meie oma kellasid müügiks ei
anna, mispärast neid ainult meie juu-
rest saab.

Naha-, jalanõude- ja hobuse-
riistade kauplus

Nikolai Böstrov

Tallinn, Veneturg 1.

(Narva maantee poolel)

Kõnetraat 313-13.

Nahakaupu:

Tallanahku „Grünvald-Union“ tehaste suur-
müügi-hindadega.

Saabaste pealis- ja voodrinahku.

Pastlanahku koorega pargitud, igas soovi-
tavas paksuses.

Hobuseriistu ja oma valmistatud rihmu
parimast „Grünvaldi“ raagnahast.

Sadulsepa ja kingsepatarbeid.

Kalameestele kummi- ja nahksaapaid.

Kalosse ja botikuid.

Viltsaapaid meestele, naistele ja lastele.

A.-S. „Globus-Union“ jalanõusid tehase
suurmüügi hindadega.

— Müük suurel ja väikesel arvul. —

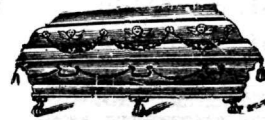
ADOLF KLAFF

Harju 20, Tallinn. Telef. 436-51.

Büroo- ja koolitarvete kauplus.

Lineerimise ja raamatu-
kõitmise töökoda.

Eriala: kontoriraamatud.

Soodsam puusärkide ostukoht Tallinnas

Liivalaia 24, Tatari tänava nurgal

J. & E. VILDT.

Asutatud 1847. a.

Kõnetraat 456-45.

CHLORODONT

hambapasta ja suu-
vesi teevad hambad
lumivalgeks! —

Meie saadused on iglapool tuntud ja saadaval

Osühisus

H. Graf & E. Jürgens

Tallinn

ÕLILAKID,
NITROLAKID,
EMAILVÄRVID,
ÕLIVÄRVID,

NAHAVÄRVID,
PÕRANDA-LAKKVÄRVID,
PIIRITUSLAKID
JA POLITUURID

Uudisena saadaval
igas värvikaupluses

8

värvitoonis

AHJULAKK

täiesti lõhnata, hea
hakkavusega ja
vastava läikega

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

Juhatus ja müügibüroo:
Tallinnas, Valli tän. nr. 4.
Telegr. aadr.: „Peapõlevkivi“
Telefonid: 450-85 ja 450-62.

Kaevandused, õli- ja bensiinivabrik:
Kohtla-Järvel ja Kukrusel. Õliladu Tal-
linna sadamas. Omad bensiinimüügi auto-
maadid Tallinnas ja Kohtla-Järvel.

Põlevkivi müük 1931. a. — 274.810 mtr. to
Põlevkiviõli ja õli-
saaduste müük 1931. a. — 7.825 mtr. to
Bensiini müük 1931. a. — 1.021 mtr. to

Töölise ja ametnikkude keskmine arv 1931. a. — 1121
Töölisele ja ametnikkudele 1931. a. palka makstud Kr. 944.859,04
Riigile ja omavalitsusele 1931. a. maksusid makstud Kr. 143.032,27
Tööstuse pahaskasu 1931. a. Kr. 102.969,34

Riigi Põlevkivitööstuse saadused:

PÕLEVKIVI kütteks, TOORÕLI, KÜTTEÕLI, BENSIIN, MOOTORPETROOLEUM,
MOOTORNAFTA, DIISELNAFTA, RASKED ÕLID, BITUUMEN, (ESTO-
BITUMEN) ja ASFALT-EMULSION („KÜLM ASFALT“) teede tegemiseks,
katuse- ja apivabrikutele ja isolatsioonitöödeks, IMMUTUSAINED „FENOLAAT“
ja „ESTOKARBOLINEUM“ puu konserveerimiseks, VILJAPUU-KARBOLI-
NEUM viljapuude pritsimiseks, KATUSELAKK (katusetõrv), RAUALAKK
(asfalt-lakk) ja ASFALT-MASTIKS.

UUDIS!

UUDIS!

GAASBEToon- KIVID

Selle asemel, et ehitada
maju puust, ehitage nad

GAASBEToon-KIVEST

— on odavam kui puu,
kuiy, soe. Ehitusel pole
vaja eriteadmisi. Eriti
kohane tühe- ja kahekord-
sete eluhoonete ehitam-
iseks.

TEATEID ANNAB JA KIVE MÜÜB

Insener

M. ARRONET

TALLINN, KINGA 1, 5-dal korral.
Telefon 434-17.

TASKUKELLAD
KÄEKELLAD
STOPPERID
CHRONOGRAPHID
AUHINNAD:

Karikad, peekrid hõbe-
dast ja alpakkast

KRISTALL

peenema lihviga

LAUAHÕBEDAT

suures valikus odavate
hindadega.

O/Ü I. RUBIN

Asut. 1880. a.

TALLINNAS, VIRU T. 17.

Telefon 447-36.

J. M.

*Leesmann'i
konservivabrik*

TALLINNAS, VÕRGU TÄN. 27.

Soovitab suurel viisil:

Kilukonserv

Sprotte õlis ja tomatis

Skumbriaid tomatis

j. n. e.

ZENITH

TÄPSAIM KELL.

H. MARKOVITSCH

Tallinn, Viru t. 15. Tel. 447-52.

KAUNID KINGITUSED

Jõuluks ja mälestuspäevadeks on

ED. TASKA

algupärased, kaunistatud nahatööd
ja kunstköited.

Sõjaväelastele hinnaalandus.

Address: TALLINN, RÜÜTLI TÄN. 32.
Telefon 443-58.

Kaubandus-Tööstuse A.-s.

„KREENBALT”

Tallinn, Suur Karja tän. 13, telefon 425-14.
Tel. aadr. Kreenbalt-Tallinn. Postkast 346.

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute müügikeskkoht ja pealadu:

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A.-s.
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-ü.
Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus, end, Wöhrmann ja Poeg.
Eesti Niidi Vabriku Ühisus.

Kõigi ülalnimetatud vabrikute saaduste en-gros müük, nimelt:

Igasugused puuvillased riided, pleekimata, pleegitud, värvitud, trükitud, merseriseeritud, lõngad, puuvillane vatt jne.

Härrade ja daamide palitute-, kostüümide-, ülikondade- ja voodririided, tekid, rätikud, villane vatt jne. Kõik sordid õmblusniiti: valge, must, värviline.

Igasugused kunstiidi saadused.

**PABERIKAUPADE, KIRJAÜMBRIKKUDE,
KÖITMISE JA LINEERIMISE TÖÖSTUS**

Gustav Pihlakas

TALLINN, VAKSALIPIUESTEE 2, KÖNETRAAT 434-79 ja 429-65

Valmistab ja müüb:

ümbrikke igas suuruses ja värvis, ilupabereid mappides,

postkaardi- ja amatöör-albumeid
suures valikus, alates lihtsamatest
kuni kõige paremate nahkköideteni.
Kontoraamatud igas liniatuuris. Ko-
peerraamatud. Registraatorid. Kiir-
õmblejad. Aktikaaned. Kaustikud.
Dokumentide-mapid. Teadaannete-
lehed igas kaustas. Kirjaplokid.
Block-notes. Paberikorvid. Kuld-
kirjatrükk. Postpaberid lihtsad ja
linased.

Töö
võistlemata
headuses

Jällemüüjatele
protsendid

Hinnad
mõõdukad

RIIGI TRÜKIKODA

trükib

aktsiaid, obligatsioone,
hoiutähti, loteriipileteid.

Raamatud igalt teaduse alalt

eriti

sõjateaduslist kirjandust

vene-, saksa-, inglise-
ja prantsuse keeles

soovitab

Kluge & Ströhm

raamatukauplus,

Tallinn, Pikk tän. 9.

Tellimised välismaalt ja
järelepärimised täide-
takse viibimata.

Seebivabrik ja kosmeetika
laboratoorium

„RIVIERA“

omanik B. GLÜCKMANN

Suur Pärnu mnt. 120.

Asut. 1900. a.

Telefon 462-52.

SOOVITAB TUNTUD HEADUSES:

Kirjut seepi,

Sauna seep „RIVIERA“ Nr. 52,

Inglise seep,

Majanduse seep Nr. 16,

Sauna seep „PROGRESS“,

Roheline seep.

Kõiksuguseid tualettseepe pileeri-
tud ja pileerimata.

Kosmeetika tarbed,

Lõhnaõlid, puuder jne.

Esimese järgu kaup.

Hinnad odavad.

E. GÜNTHER

Asut. 1854.

Tallinn, Tartu, Viljandi.

ROHUD

VÄRVID

PARFÜMEERIA

Suur valik.

Odavad hinnad.

PLEKITÖÖSTUS
G. LINHOLM

TALLINN,
 V. KALAMAJA 32. TEL. 439-93

Valmistatakse igasugu plekkartikleid ja tehakse kõiksugu väljastantsimistöid nii trükitud — värvilisi kui ka valgest plekist.

Suurim ja täielikum oma sisseseadelt Eestis.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri o/ü.

Asutatud 1857. a.

Ketrusvärtnaid	500.000
Kangrutelgi	4.000

VALMISTATAKSE:

puuvillariiet igatseltsi, pleekimata, pleegitud ja värvitud, lõnga, sukalõnga ja vatti.

VABRIK: Kreenholm, Narva kaudu.

VALITSUS: Tallinn, Pikk tänav 68. Telefon 426-63.

Café Heinmann

Pikk 11. Tel. 432-46.

Iga päev segaeeskavaga
kontsert-õhtud.

Algus kell 9 õhtul.

ESINEVAD PARIMAD ARTISTID

Kesknädalal, laupäeval ja
pühapäeval segaeeskavaga

tantsuõhtud

JAZZI SAATEL.

Algus kell 9 õht.

Pühapäeviti perekondlik
pärastlõunakohv.

Ettekanded parimate jõudude poolt.

HINNAD KÕRGENDAMATA

Metallitööstus J. Möllmann

(end. M. Möllmann)

TALLINAS, PIKK T. NR. 45-2
TFL. 442-44.

- Tuletõrje pritside ja nende abinõude valmistamine.
- Laevade, jõumasinate, mootorite ja aurukatelde parandustöökoda.
- Laevakere plekkide vahetamine, reservuaaride ehitus.
- Viinavabrikute parandustööd.
- Igasuguste lukusepa ja treimistöõde valmistamine.

KIRJA ÜMBRIKU- JA PABERI
ÜMBERTÖÖTAMISE TÖÖSTUS

O-ü.

RAF. HAARLA

TALLINNAS, TINA 9. TEL. 302-56.

Valmistab ja müüb

kirjaümbrikke rikkalikus valikus,

kirjablokke, postpaberit,

krepp-paberit 40 värvis j. n. e.

Ostes nõudke ainult märgiga

tuntud headuses paberikaupu.

E. Vildtag

Tallinn, Väike Karja 9

Telefon 451-67.

Müüb en gros ja en detail.

Äris saadaval suures valikus kõiki

**koloniaalkaupu,
paberosse, veinisid,
likööre, napse**

kõigist kodumaa vabrikutest.

**Alati saadaval
värske Yaku õlu ja mõdu.**

Sõjaväelastele minu ärist teatud
hinnaalandus.

Kiirust ja kokkufoidu

võib iga autoomanik, mootorrattur ja autojuht saavutada vaid tarvitades

Eesti Kiviõli ^A/ü

segamata kodumaa bensiini

Estolin on jõuküllane, ei söesta ega tahma silindreid, annab aga maksimaalse surve ning kindlustab kiiruse ja mootori töövõime.

Estolin bensiiniga sõideti 11. sept. mootorrasestega uued Eesti rekordid Raudalu maanteel ja 25. sept. jällegi Hipodroomil oli ESTOLIN-bensiin see, mis suurimat jõudu andes võitjad võidule viis.

Eesti Kiviõli ^A/ü

Juhatus ja müügi-keskus

Tallinnas — Telefon 464-50 ja 463-05 — Vene t. 7.

Tehas — Kiviõli jaam — Telefon 15 — Sonda.

Üle Tallinna suurim valik KONSERVE

Eriti kaitsevaelastele:

Hanepraad kapsaga

Kanapoeg, praetud

Borsih, supp

Kasseli ripsper

Autosõitudel, jahil ja laagris soojendate karpi ainult 15—20 min. ja ülimatev toit on valmis.

V. DEMIN

Viru tänav nr.1. Telefon 455-04

JULIUS PÕLD

Tallinn, Vaksali puiest. 16.

Puuhoovi telef. 434-22.
Korteri telefon 430-83.

Müüa suurel ja väikesel arvul

KÜTTEPUID

igat seltsi. Alati täismõõt.
Kättetoimetaminesünnib vastavalt ostja soovile oma autode või hobustega.

Müüa igasugu

EHITUSMATERJALI:

PRUSSE, L A T T E, LAUDU
j. n. e.

Palkisid saadetakse ka ehitajate soovi järele.

A. KAASIK

KONDIITRI- JA PAGARIÄRI.

Pikk tänav nr. 35.
Telefon 436-87.

KOHVIK

Voorimehe t. nr. 7.

Alati värsked pagari- ja kondiitri-
saadused.

Tellimiste kiire täitmine.
Hinnad mõõdukad.

„ELDRO“

TALLINN, LAI I
Telefon 450-29.

Suur väljavalik
elektritarbeist.

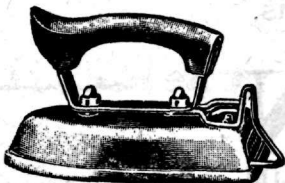

Soome hõõglampide

„AIRAM“

ainuesindus.

Lampide põlemiskestvus 1500 tundi tagatud.

TRIKRAUAD
LOKIKÄÄRID
AMPLID
ARMATUURID
R A A D I O -
APARAADID

G. BIRK'i

RIIDEVÄRVIMISE JA KEEMI-
LISE PUHASTUSE TÖÖSTUS,

TALLINNAS, MAAKRI 23.
TELEFON 309-18.

On avatud uued vastuvõtukohad:

Müürivahe t. 17, kübaraäris,
Maakri tän. 6, rohukaupluses.

Endised vastuvõtukohad asuvad:

Raekojaplatsil 13, tel. 429-28,
Pikk t. 33, V. Kalamaja 13.

MAAKANGASTE VÄRVIMINE KUI KA PUHASTUSTÖÖDE HINNAD ALANDATUD.

Kuldauraha Pariisi
näitus. 1924. Grand
Prix Tallinnas 1925.

TALLINN,
MEREPUIESTEE 15
Kõnetraat 304-26.

Piiritusepuhastamise vabrikute o.-ü.

(Rosen & Ko.)

„TALLINNA VIINAVABRIK“ ühes parfümeeria ja kosmeetika osakonnaga.

I ERIALA: Crème de Mandarine, Kümmel, Pomerants, Vene
vodka, Brandi V. S. O., ***, **, Standart Extra jne.

II ERIALA: Eau de Cologne — triple, double, aux fleurs,
hambapasta „Sanadont“, puuder jne.

Kõiksugu napsid, liköörid ja nalifikad on saadaval kõigis suure-
mates kauplustes, restoranides ja suuremal arvul vabriku laos.

Eesti Punase Risti Polikliinik

TALLINN, NIGULISTE 12, TELEFON 431-60.

Vastuvõtmine vilunud arstide poolt kõigil erialadel igal äripäeval kella 10—14 ja 17—19.

Eesti Punase Risti Masseurimisasutis ja kõrguspäike

TALLINN, NIGULISTE 12, TELEFON 429-67.

Ravimine massaaži ja elektriga, diathermia, neljarakku-vann ka seoses mudaraviga,
kõrgustikpäike, tervisvõimlemine ja vannid arsti ettekirjutuse järgi.

Haigete vastuvõtmine igal äripäeval kella 9—19.

Eesti Noorte Punase Risti Nahatöökoda

TALLINN, NIGULISTE 12. TELEFON 432-73.

Valmistatakse **eeslilaadilisi kunstipäraseid nahatöid**: aadresskaasi, albumeid,
kirjamappe, käekotte, rahataskuid, karpe, blokke, raamatute ilukõiteid j. n. e.

Igasugused tellimised kingitusteks j. n. e. täidetakse kiiresti ja korralikult.

KULLASEPA-, KELLA- JA
KRISTALLASJADE ÄRI

TH. GRÜHN & Ko.

TALLINN

HARJU 28 TEL. 436-03

Nõudke meie suure
toiteväärtusega

kaerahelbeid

ja

nisupüüle

Suurveski

J. Puhk & Pojad

POLARIS

EESTI KINNITUS - AKTSIA - SELTS

VÕTAB VASTU JÄRGMISI

KINNITUSI:

TULE-, MURDVARGUSE-, VEO-,
VÄÄRTASJADE-, KASKO- (laeva-
kerede) ja KLAASI-KINNITUSI

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid üle-
tavad **Kr. 780.000.**—

Seltsi asutamisest peale on kahjude
eest väljamaksetud üldkokku
Kr. 3.803.290.90

Soliidne edasikinnitus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas,

Vana Viru tänav nr. 12. Kõnetraat 426-66. Telegr.-aadress: „Polaris“

Osakond asub Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetraat 6-75

Esindajad kõigis linnades ja maakohtades

Narva Kalevi Manufaktuur

Endine parun A. L. STIEGLITZI kalevivabrik, Narvas. Asutatud 1847.

Suures valikus

kaitseväelaste mantli- ja ülikonnariided teenistuse- ja esituse-
vormidele, kaitseliitlastele diagonaal ja kalev, uuemad moodsad
sügise- ja talvepalituriided, meeste ülikonnariided, koolilaste üli-
konna- ja mantliriided, veekindlad vihmakuueriided, värvikindlad
sinised sheviottid, naisterahva moodsad mantliriided.

Iga kangas kannab vabrikumärki.

Ladu en gros:

TALLINN, Jaama tän. nr. 11. Telefonid: 446-36 ja 446-38.

Kauplus:

NARVAS, Kalevivabriku juures. Telefon 26. Avatud igal
äripäeval kella 9—12 ja 14—17.

Iga tõsine isamaalane ostab ainult kodumaal valmistatud kaupa, vähendab
seega tööpuudust ja hoiab ära valuuta kohutavat väljavoolu välismaale!